

Europska urbana agenda

Kuterovac, Mateja

Master's thesis / Diplomski rad

2020

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Pula / Sveučilište Jurja Dobrile u Puli**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:137:369965>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-02-23**

Repository / Repozitorij:

[Digital Repository Juraj Dobrila University of Pula](#)

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
Fakultet ekonomije i turizma
„Dr. Mijo Mirković“

MATEJA KUTEROVAC

EUROPSKA URBANA AGENDA

Diplomski rad

Pula, 2020.

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
Fakultet ekonomije i turizma
„Dr. Mijo Mirković“

MATEJA KUTEROVAC

EUROPSKA URBANA AGENDA

Diplomski rad

JMBAG: 0303044495, izvanredna studentica

Studijski smjer: Financijski management

Predmet: Urbana ekonomika

Znanstveno područje: društvene znanosti

Znanstveno polje: ekonomija

Znanstvena grana: opća ekonomija

Mentorica: izv. prof. dr. sc. Lela Tijanić

Pula, rujan 2020.

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

Ja, dolje potpisana MATEJA KUTEROVAC, kandidat za magistra poslovne ekonomije, smjera FINANCIJSKI MANAGEMENT, ovime izjavljujem da je ovaj Diplomski rad rezultat isključivo mogega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju korištene bilješke i bibliografija. Izjavljujem da niti jedan dio Diplomskog rada nije napisan na nedozvoljen način, odnosno da je prepisan iz kojega necitiranog rada, te da ikoji dio rada krši bilo čija autorska prava. Izjavljujem, također, da nijedan dio rada nije iskorišten za koji drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

Studentica

U Puli, rujna, 2020. godine

IZJAVA
o korištenju autorskog djela

Ja, MATEJA KUTEROVAC, dajem odobrenje Sveučilištu Jurja Dobrile u Puli, kao nositelju prava iskorištavanja, da moj diplomski rad pod nazivom „EUROPSKA URBANA AGENDA“ koristi na način da gore navedeno autorsko djelo, kao cjeloviti tekst trajno objavi u javnoj internetskoj bazi Sveučilišne knjižnice Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli te kopira u javnu internetsku bazu završnih radova Nacionalne i sveučilišne knjižnice (stavljanje na raspolaganje javnosti), sve u skladu sa Zakonom o autorskom pravu i drugim srodnim pravima i dobrom akademskom praksom, a radi promicanja otvorenoga, slobodnoga pristupa znanstvenim informacijama.

Za korištenje autorskog djela na gore navedeni način ne potražujem naknadu.

U Puli, rujan 2020.

Potpis

SADRŽAJ

1. UVOD	1
2. URBANI RAZVOJ	3
2.1. Gradovi kao pokretači razvoja.....	3
2.2. Izazovi u europskim gradovima.....	6
3. URBANA POLITIKA	13
3.1. Urbana dimenzija kohezijske politike	16
3.2. Smjernice europske politike za razvoj gradova	20
4. EUROPSKA URBANA AGENDA	33
4.1. Potreba za Agendom	34
4.2. Uspostava Agende	36
4.3. Ciljevi i načela.....	36
4.4. Područje primjene	41
4.5. Financiranje.....	43
5. RADNI PROGRAM AGENDE	51
5.1. Upravljanje Agendom.....	51
5.2. Početni popis prioritetnih tema.....	53
5.3. Opis aktivnosti u okviru Agende.....	57
5.4. Način rada partnerstva.....	59
6. PRIMJERI PROVEDBE ODABRANIH PODRUČJA URBANE AGENDE	67
6.1. Akcijski plan za kvalitetu zraka	67
6.2. Primjeri dobre prakse na području poboljšanja kvalitete zraka u odabranim gradovima EU-a	71
6.3. Akcijski plan poboljšanja kvalitete zraka za Grad Bakar	75
6.3.1. Opće informacije o Gradu Bakru	76
6.3.2. Utvrđivanje mjesta onečišćenja	77
6.3.3. Ispuštanje/unošenje onečišćujućih tvari u zrak	78

6.3.4. Kvaliteta zraka na području Grada Bakra	79
6.3.4.1. Praćenje kvalitete zraka na županijskoj razini	82
6.3.4.2. Monitoring INA Rafinerije nafte Rijeka	82
6.3.4.3. Mjerenje lebdećih čestica u Gradu Bakru	83
6.3.5. Porijeklo onečišćenja	84
6.3.6. Ciljevi i mjere za poboljšanje kvalitete zraka na području Grada Bakra ..	85
6.3.7. Nadležna i odgovorna tijela za provedbu Akcijskog plana	88
6.3.8. Izvori financiranja	89
6.3.9. Rezultati procjene	90
6.3.10. Preporuke za poboljšanje kvalitete zraka na području Grada Bakra u okvirima Agende	96
6.4. Urbano siromaštvo	97
6.4.1. Akcijski plan o urbanom siromaštvu	98
6.4.2. Primjer projekta „CAPACITYES“ grada Bergama.....	102
7. ZAKLJUČAK	105
LITERATURA	107
POPIS TABLICA.....	116
SAŽETAK	117
SUMMARY.....	118

1. UVOD

U suvremenim okvirima, urbanim područjima u Europskoj uniji (EU) opravdano se pridaje veliki značaj. Više od 70 % stanovnika Europe živi u urbanim područjima i prognozira se da će do 2050. godine taj postotak narasti do 80 %.¹ Urbana područja, odnosno gradovi su postali pokretači gospodarskog rasta i razvoja, stvaraju radna mjesta i sve više konkuriraju u globalnoj ekonomiji, kao što će detaljnije biti prikazano u radu. Trenutno je u europskim gradovima 73 % svih radnih mjesta te je u njima nastanjeno 80 % visokoobrazovnih ljudi u dobi od 25 do 64 godine.² Ujedno su i područja društvenih i okolišnih izazova zbog povećanja potrošnje energenata, zagađenja, segregacije, grupiranja, nezaposlenosti i siromaštva. Unatoč svemu navedenome, gradovi imaju ključnu ulogu u ostvarenju ciljeva strategije Europe 2020, rješavanju svojih izazova te izbjegličke krize.

Zbog sve veće uloge gradova u gospodarskom razvoju te zbog izazova s kojim se svakodnevno suočavaju, 30. svibnja 2016. godine u Amsterdamu, na inicijativu nizozemskog predsjedništva, održao se neformalni sastanak ministara EU-a s ciljem da se uspješnije riješe urbana pitanja. Navedeni sastanak je rezultirao inicijativom EU-a pod nazivom „Urbana agenda za EU“ (u daljnjem tekstu Agenda)³, a koja je jedna od inicijativa bitnih za daljnji razvoj europskih gradova. Agenda podrazumijeva integrirani i koordinirani pristup koji se bavi urbanom dimenzijom EU-a, kreiran kroz dvanaest prioriteta tema za koje se izrađuju akcijski planovi kroz partnerstva.

Cilj rada je prikazati važnost i opravdanost usmjerenja prema razvoju gradova u EU, što se danas također prepoznaje iz novih instrumenata, inicijativa regionalne politike, zatim detaljnije objasniti ulogu nove inicijative EU-a, spomenute Agende,

¹ I. Gojević, „Amsterdamski pakt“, U: Matković, I. et al., *Vizije gradova i prostora međunarodne preporuke za prostorni i urbani razvoj*, Zagreb, Hrvatski zavod za prostorni razvoj, 2017., str. 85., https://mgipu.gov.hr/UserDocImages/Zavod/Publikacije/Vizije_gradova_web.pdf (pristupljeno 06. srpnja 2020.)

² I. Gojević, „Amsterdamski pakt“, U: Matković, I. et al., *Vizije gradova i prostora međunarodne preporuke za prostorni i urbani razvoj*, Zagreb, Hrvatski zavod za prostorni razvoj, 2017., str. 87., https://mgipu.gov.hr/UserDocImages/Zavod/Publikacije/Vizije_gradova_web.pdf (pristupljeno 06. srpnja 2020.)

³ Udruga gradova, *Uspostavljanje Urbane agende za EU „Amsterdamski pakt“*, 2016c., str. 1., <https://www.udruga-gradova.hr/wordpress/wpcontent/uploads/2016/06/Amsterdamski-sporazum-nacr.pdf> (pristupljeno 16. lipnja 2020.)

kao i analizirati dostupne rezultate provedbe, primjere dobre prakse na odabranim primjerima koji su vezani za prioritetne teme Agende. Za detaljniju analizu odabrano je područje kvalitete zraka, uz kraći osvrt također na područje urbanog siromaštva. Doprinos zbog provedbe sličnih inicijativa može se očekivati na razini urbanih područja, ali i na razini europske integracije.

Struktura diplomskog rada se sastoji od sedam međusobno povezanih cjelina. U uvodnom dijelu prikazan je kraći opis teme te cilj i struktura rada. Drugo poglavlje obuhvaća urbani razvoj. Objasniti će se pojam urbanog razvoja, ukazati na važnost gradova kao pokretača gospodarskog razvoja i izazove s kojima se europski gradovi suočavaju. Sljedeće poglavlje obuhvaća urbanu politiku. Definirat će se važnost urbane politike i urbane politike u EU. Detaljnije će se obraditi kohezijska politika kao najvažnija investicijska politika EU-a budući da se usmjerava prema razvoju gradova te će se navesti smjernice europske politike za razvoj gradova, čime će se dobiti detaljniji uvid u mogućnosti za brži, ali i održiviji razvoj europskih gradova. Četvrto poglavlje obuhvaća glavu temu ovog diplomskog rada. Objasniti će se pojam Agende, potreba i uspostava, najvažniji ciljevi Agende, načela na kojima se ciljevi moraju temeljiti, područje primjene te će se istaknuti fondovi i programi koji pomažu u financiranju razvoja gradova. Peto poglavlje obuhvaća razradu radnog programa Agende. Radni program obuhvaća: upravljanje Urbanim programom za EU, početni popis prioritetnih tema odnosno područja koja Agenda obuhvaća (često prepoznate probleme), opis aktivnosti te ulogu i način rada partnerstva. U šestom poglavlju će se promatrati provedba primjera koji su vezani za odabrana područja na koja se usmjerava Agenda. U tom smislu prikazat će se Akcijski plan za prioritetnu temu „Kakvoća zraka“ te će se analiza navedene prioritetne teme/područja detaljnije povezati također s primjerom hrvatskog Grada Bakra. Usporedit će se podaci te iznijeti preporuke za poboljšanje kvalitete zraka na području Grada Bakra. U drugom dijelu šestog poglavlja razradit će se Akcijski plan o urbanom siromaštvu te će se prikazati primjer projekta „CAPACITYES“ grada Bergama, kao primjer koji se može povezati s provedbom aktivnosti na navedenom području. Rad završava zaključkom i popratnom literaturom.

Za potrebe ovog rada korištene su metode analize i sinteze, metoda deskripcije, metoda komparacije i kompilacije.

2. URBANI RAZVOJ

Urbani razvoj se odnosi na razvoj gradova odnosno urbanih područja koji imaju važnu ulogu kao pružatelji usluga i pokretači razvoja za ostala područja. Urbana područja su pokretači gospodarstva jer potiču rast, stvaraju radna mjesta za svoje građane i konkuriraju s ostalim gradovima. Uz to, urbana područja su i mjesta na kojima su koncentrirani izazovi poput segregacije, nezaposlenosti i siromaštva. Urbana područja također imaju značajnu ulogu u ostvarivanju ciljeva strategije Europe 2020 i u rješavanju prioritetnih izazova.⁴ U nastavku se detaljnije prikazuje uloga gradova kao pokretača razvoja.

2.1. Gradovi kao pokretači razvoja

Rast stanovništva predviđa se u sljedećim desetljećima i to na 9 milijardi stanovnika za 40 godina, dok se u 2075. godini očekuje brojka od 9,5 milijardi stanovnika.⁵ Navedeno će pratiti porast urbane populacije, sa svim pozitivnim i negativnim aspektima takvog razvoja, dok će se stupanj urbanizacije među zemljama razlikovati i dalje iako se očekuju i promjene u trendovima.

Grad je mjesto velikih i različitih koncentracija ljudi i dobara. U njemu djeluju tržišne snage koje utječu na razvoj.⁶ Grad predstavlja razinu vlasti koja je najbliža građanima. Razumije potrebe, brige, vizije i želje građana bolje od bilo koje druge razine vlasti. Gradovi bi trebali surađivati sa svojim građanima kako bi zajedničkim snagama došli do inovativnih rješenja koje nameću lokalni, nacionalni i europski

⁴ I. Gojević, „Amsterdamski pakt“, U: Matković, I. et al., *Vizije gradova i prostora međunarodne preporuke za prostorni i urbani razvoj*, Zagreb, Hrvatski zavod za prostorni razvoj, 2017., str. 87., https://mgipu.gov.hr/UserDocImages/Zavod/Publikacije/Vizije_gradova_web.pdf (pristupljeno 06. srpnja 2020.)

⁵ Nato revizija, *Rast stanovništva: Definiirajući izazovi 21. stoljeća*, 2011., https://www.nato.int/docu/review/2011/Climate-Action/Population_growth_challenge/CR/index.htm (pristupljeno 07. srpnja 2020.)

⁶ I. Šimunović, *Urbana ekonomika – petnaest tema o gradu*, Zagreb, Školska knjiga, 2007., str. 32.

izazovi. Za cjelokupni razvoj jedne lokalne jedinice važan je razvoj čitavog okolnog područja jer grad je jak koliko je jako njegovo okruženje.⁷

Grad postoji zbog proizvodnje dobara i pružanja usluga, odnosno zbog ekonomije razmjera. Smatra se da kada ekonomije razmjera ne bi bilo, ne bi bilo niti grada. Proizvodnja predstavlja predmet ekonomije razmjera kada se povećavaju operacije i proizvodi više proizvoda, a smanjuje se prosječni trošak. Suprotno navedenome, kada ne bi postojao zakon ekonomije razmjera, ekonomija bi se proširila na veći broj malih mjesta te bi načelo ekonomiziranja bilo drugačije. Proizvodilo bi se samo za vlastite potrebe i troškovi života bi se sveli na minimum te grad u takvim uvjetima ne bi dugoročno opstao. Upravo zbog ekonomije razmjera neki gradovi rastu brže, a neki sporije.⁸

Europska urbana područja su dom za više od dvije trećine stanovnika EU-a, odgovorna su za 80 % potrošnje energije i ostvaruju do 85 % bruto domaćeg proizvoda (BDP-a) Europe. Takva urbana područja pokretači su europskog gospodarstva i mogu ubrzati kreativnost i inovacije diljem EU-a.⁹

Grad ima ključnu ulogu u implementaciji Europe 2020. Europa 2020. je desetogodišnja strategija EU za rast i zapošljavanje. Pokrenuta je 2010. godine kako bi se stvorili uvjeti za pametan, održiv i uključiv rast. Europa 2020. je postavila pet glavnih ciljeva za EU koje planira ispuniti do kraja 2020. godine. Ciljevi uključuju¹⁰:

- zapošljavanje;
- istraživanje i razvoj;
- klimatske promjene/energiju;
- obrazovanje;
- socijalnu uključenost i smanjenje siromaštva.

⁷ I. Maletić et. al., *EU vodič za uspješan i održiv razvoj gradova i općina*, posebno izdanje, Zagreb, Ured zastupnice u Europskom parlamentu Ivane Maletić, 2017., str. 4., https://issuu.com/ivanamaletic/docs/eu_vodic_final (pristupljeno 06. srpnja 2020.)

⁸ I. Šimunović, *Urbana ekonomika – petnaest tema o gradu*, Zagreb, Školska knjiga, 2007., str. 32. i 33.

⁹ Europska komisija, *Urbani razvoj*, 2020j., https://ec.europa.eu/regional_policy/hr/policy/themes/urban-development/ (pristupljeno 07. srpnja 2020.)

¹⁰ Središnji državni portal – Vlada Republike Hrvatske, *Europa 2020*, 2020., <https://vlada.gov.hr/europa-2020/19454> (pristupljeno 15. kolovoza 2020.)

Strategijom Europa 2020. nastoji se potaknuti rast koji je¹¹:

- pametan – učinkovitijim ulaganjem u obrazovanje, istraživanje i inovacije;
- održiv – potaknuti niskougljično gospodarstvo;
- uključiv – naglasak na stvaranje radnih mjesta i smanjenje siromaštva.

Ako se grad želi pokazati kao pokretač razvoja, mora se pozicionirati kao¹²:

- pokretač stvaranja kvalitetnih radnih mjesta te održivog razvoja;
- uključiv, raznovrstan i kreativan grad;
- zelen, protočan i zdrav grad;
- pametan grad.

U današnjim okvirima, kreiranje “pametnijih” gradova predstavlja vrlo važan segment razvoja za gradove i okruženje. *„Kako gradovi mogu poboljšati urbani život putem održivih integriranih rješenja? Kako mogu razviti kvalitetne usluge za građane i poduzeća? To su samo neki od izazova s kojima se suočavaju gradovi koji postaju “pametniji”. Proces stvaranja pametnijih gradova uključuje povezivanje politika u brojnim područjima kao što su energija i energetska učinkovitost, urbana mobilnost, otpad, informacijsko-komunikacijska tehnologija te otkrivanje i ispitivanje novih poslovnih modela i modela financiranja kako bi se omogućilo uvođenje i povećanje razmjera korištenja novih tehnologija u gradovima. No, nema “pametnih gradova” bez “pametnih građana”, što znači da ih treba uključivati u rješavanje izazova kako bi im se omogućilo da grad učine „pametnijim“. Stvaranje “pametnog” grada je kontinuirani proces u svrhu ostvarivanja veće štedljivosti gradova uz istodobno povećanje kvalitete života u njima. Suradnja javne uprave, građana, poduzeća i istraživačkih ustanova je ključna za izgradnju pametnog grada jer svi oni su dio istoga urbanog ekosustava i svi imaju nešto za ponuditi. Udruživanjem se mogu razviti bolja rješenja koja ću odgovoriti na izazove u lokalnim jedinicama.“*¹³

¹¹ Središnji državni portal – Vlada Republike Hrvatske, *Europa 2020*, 2020., <https://vlada.gov.hr/europa-2020/19454> (pristupljeno 15. kolovoza 2020.)

¹² I. Maletić et. al., *EU vodič za uspješan i održiv razvoj gradova i općina*, posebno izdanje, Zagreb, Ured zastupnice u Europskom parlamentu Ivane Maletić, 2017., str. 4., https://issuu.com/ivanamaletic/docs/eu_vodic_final (pristupljeno 06. srpnja 2020.)

¹³ I. Maletić, *EU vodič za uspješan i održiv razvoj gradova i općina*, posebno izdanje, Zagreb, Ured zastupnice u Europskom parlamentu Ivane Maletić, 2017., str. 4., https://issuu.com/ivanamaletic/docs/eu_vodic_final (pristupljeno 06. srpnja 2020.)

2.2. Izazovi u europskim gradovima

Gradovi se sve više suočavaju s propadanjem tradicionalnih industrija, društvenom isključenosti ili siromaštvom, nezaposlenošću, širenjem rubnih urbanih zona, propadanjem središta gradova, kriminalom, velikom zagađenosti i uništavanjem okoliša. Navedene probleme dodatno pogoršava globalizacija i kulturna homogenizacija koje dovode do novog razvojnog pritiska i gubitka gradskog identiteta. Stoga je stanje u europskim gradovima daleko od idealnog. Gradovi se suočavaju s teškim izazovima koji zahtijevaju bolju integraciju djelovanja vlasti, zajednica i poslovnih interesa.¹⁴

Urbanizacija, naime, dovodi do promjena u ekonomskim, društvenim i političkim strukturama u gradu. Ujedno, dovodi i do povećanja negativnih posljedica, odnosno smanjenja resursa u opskrbi uslugama kao što su energija, edukacija, zdravstvena briga, prijevoz i fizička sigurnost. Razlog tome je sve manje resursa za osiguravanje osnovnih potreba u gradovima, što dovodi do toga da gradovi postaju mjesta ozbiljnih problema te središta gradskog siromaštva. Iako postoje povoljne prilike za zapošljavanje, koje su već spomenuti razlog koji privlači ljude u gradove, dolazi također do situacije da postoji velika ponuda radne snage, koja u pojedinim slučajevima usluge za male nadnice. Daljnji problemi koje uzrokuje urbanizacija su povećanje prometa, zagađenje zraka i vode, uništavanje poljoprivrednih zemljišta, parkova, otvorenih prostora i dr.

Urbanizacija u EU je raznolika. Jedan dio gradova pripada skupini metropola poput Londona i Pariza, dok otprilike više od polovice gradova EU čine mala gradska središta između 50.000 i 100.000 stanovnika. Većina EU gradova privlači nacionalne i međunarodne migrante te njihov broj raste bržim tempom od nacionalnog

¹⁴ S. Jakopec, „Povelja iz Barcelone“ U: Matković, I. et al., *Vizije gradova i prostora međunarodne preporuke za prostorni i urbani razvoj*, Zagreb, Hrvatski zavod za prostorni razvoj, 2017., 2017., str. 15., https://mgipu.gov.hr/UserDocsImages/Zavod/Publikacije/Vizije_gradova_web.pdf (pristupljeno 06. srpnja 2020.)

prosjeaka.¹⁵ U 2017. godini, najurbaniziraniji gradovi u EU su bili Pariz s 12,8 milijuna stanovnika i London s 12,1 milijun stanovnika.¹⁶

Podaci dostupni za 2018. godinu pokazuju kako je 21,8 % populacije EU-28 odnosno 109.870 milijuna ljudi u riziku od siromaštva i socijalne isključenosti. Ipak, velike su razlike među državama članicama na istoku i zapadu. U zapadnim državama članicama socijalna isključenost je veća u gradovima, dok je u istočnim državama veća u ruralnim područjima. Na primjer, stopa siromaštva u zemljama na području istočne Europe se kreće od 12,2 % do 32,8 %. Najmanju stopu siromaštva ima Češka 12,2 %, dok Rumunjska s 32,5 % i Bugarska s 32,8 % imaju najviše stope siromaštva. Ostale istočne države članice, imaju stopu od 16 % do 29 %. Stope siromaštva u zapadnim državama članicama kreću se od 17,5 % do 26,1 %. Najveću stopu siromaštva ima Španjolska 26,1 %, a najmanju stopu Francuska 7,4 %.¹⁷ U 2017. godini, prema stupnju urbanizacije, ljudi koji žive u gradovima i predgrađu imali su manji rizik od siromaštva ili socijalne isključenosti od stanovnika u ruralnim područjima.¹⁸

Najmanju stopu nezaposlenosti ima Češka 2,2 %, dok najveću stopu ima Grčka 19,3 %. Zapadne zemlje članice imaju stopu nezaposlenosti od 6 % do 15 %. Najmanju stopu nezaposlenosti ima Njemačka od 3,4 %, dok najveću stopu nezaposlenosti ima Španjolska od 15,3 %.¹⁹ Navedena različitost odraz je neusklađenosti te potrebe proučavanja razvojnih problema i promjena na urbanim područjima. S obzirom na

¹⁵ Eurostat, *Eurostat regional yearbook, 2019 edition, Focus on European cities*, 2019., str. 182., <https://ec.europa.eu/eurostat/documents/3217494/10095393/KS-HA-19-001-EN-N.pdf/d434affa-99cd-4ebf-a3e3-6d4a5f10bb07> (pristupljeno 23. kolovoza 2020.)

¹⁶ Eurostat, *Eurostat regional yearbook, 2019 edition, Focus on European cities*, 2019., str. 184., <https://ec.europa.eu/eurostat/documents/3217494/10095393/KS-HA-19-001-EN-N.pdf/d434affa-99cd-4ebf-a3e3-6d4a5f10bb07> (pristupljeno 23. kolovoza 2020.)

¹⁷ Eurostat, *People at risk of poverty or social exclusion*, 2020a., https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/t2020_50/default/table?lang=en (pristupljeno 18. kolovoza 2020.)

¹⁸ Eurostat, *Eurostat regional yearbook, Focus on European cities*, 2019 edition, 2019., str. 190., <https://ec.europa.eu/eurostat/documents/3217494/10095393/KS-HA-19-001-EN-N.pdf/d434affa-99cd-4ebf-a3e3-6d4a5f10bb07> (pristupljeno 23. kolovoza 2020.)

¹⁹ Eurostat, *Unemployment by sex and age*, 2020d., https://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=une_rt_a&lang=en (pristupljeno 18. kolovoza 2020.)

stanovništvo koje živi u gradu, Grčka (23 %), Španjolska (16,6 %) i Italija (11,9 %) imale su najviše stope nezaposlenosti 2017.²⁰

Ključni problemi s kojima su suočeni svi gradovi svijeta su gradski promet i stanovanje. Potrebe ljudi i gospodarstva se povećavaju brže od ljudskih mogućnosti stoga su gradovi suočeni s nastojanjem da navedeni problemi ne budu kočnice već prethodnice razvoja.²¹

Gradovi su suočeni s prometnim zagušenjem, odnosno velikim brojem vozila na ulicama gradova u isto vrijeme i na istim mjestima. Prometna zagušenja dovode do onečišćenja okoliša, a time i onečišćenja zraka. Motorna vozila ispuštaju razne onečišćivače koji isparavaju i izazivaju reakciju u atmosferi čime se stvara ozon. Kako bi se smanjio broj prijevoznih sredstava, gradovi bi mogli uvesti nadzor pomoću uređaja za svako vozilo koje će pokazivati koliko vozilo onečišćuje zrak i na temelju toga naplatiti porez na onečišćenje. To donosi korist u smislu poboljšanja kvalitete zraka, što i dalje predstavlja opasnost za zdravlje u mnogim gradovima.²²

Osim gradskog prijevoza, problem u gradovima predstavlja i stanovanje. Problemi vezani uz stanovanje su brojni, od problema izgradnje stana ili iznajmljivanja stana do socijalnih problema. Stanovanje u gradovima u današnjem vremenu je relativno skupo. Skupo je čak i onim stanovnicima grada s visokim dohotkom. Uz to, jedan od većih problema uz stanovanje je i područje na kojem se stan nalazi, posebno ako područje obilježava onečišćenje, siromaštvo i kriminal. Zbog toga je teško pronaći idealno mjesto stanovanja s obzirom na društvenu sigurnost i cijenu stana. Svi navedeni problemi razvijaju segregaciju i diskriminaciju.²³

Stanovi se razlikuju po kvaliteti odnosno po unutarnjem uređenju, opremi i dizajnu te sukladno tome, na tržištu se nude novi i stari stanovi. Novi i preuređeni stanovi su skuplji u odnosu na stare stanove te ako je društvo bogatije, bit će veća potražnja za

²⁰ Eurostat, *Eurostat regional yearbook, 2019 edition, Focus on European cities*, 2019., str. 194., <https://ec.europa.eu/eurostat/documents/3217494/10095393/KS-HA-19-001-EN-N.pdf/d434affa-99cd-4ebf-a3e3-6d4a5f10bb07> (pristupljeno 23. kolovoza 2020.)

²¹ I. Šimunović, *Urbana ekonomika – petnaest tema o gradu*, Zagreb, Školska knjiga, 2007., str. 93.

²² I. Šimunović, *Urbana ekonomika – petnaest tema o gradu*, Zagreb, Školska knjiga, 2007., str. 99., 102. i 103.

²³ I. Šimunović, *Urbana ekonomika – petnaest tema o gradu*, Zagreb, Školska knjiga, 2007., str. 105.

novim stanovima, dok stari stanovi ostaju većinom na korištenje manje imućnijem dijelu stanovnika odnosno siromašnima. Nažalost, oko 90 % socijalnog stanovanja čine zgrade koje trebaju obnovu. To su građevine kojima je potrebna potpuna rekonstrukcija i energetska učinkovitost. Bolja energetska učinkovitost ključna je za smanjene siromaštva, uz istodobno povećanje kvalitete života svih građana.²⁴

Većina stanovnika u državama članicama EU-a u 2017. godini, stanovala je u stambenom objektu koji posjeduje. Raspon se kretao od 51,4 % u Njemačkoj do 96,8 % u Rumunjskoj. Više od 15 % ukupnog stanovništva EU-a živjelo je u prenapučenim objektima. Najviša stopa prenapučenosti među državama članicama bila je u Rumunjskoj 47 %, dok je 4 % stanovništva trpjelo krajnju stambenu nezbrinutost.²⁵ Stanovanje prema preopterećenju troškovima stanovanja definira se kao udio stanovništva koji živi u kućanstvu gdje su ukupni neto troškovi stanovanja veći od 40 % raspoloživog dohotka. Troškovi kućanstva premašuju dohodak kućanstva što dovodi do povećanja troškova i ne mogućnosti njihova podmirenja. Cijena stanovanja u EU-28, odnosno stopa prekomjernog opterećenja u prosjeku je iznosila 10,4 % u 2017. godini. Najniža je u ruralnim područjima 7,8 %. Nešto više stope zabilježene su kod dijela stanovništva koji živi u gradovima i predgrađima 9,8 %, dok je najviša stopa zabilježena u samim gradovima 12,5 %.²⁶

Najjednostavnija definicija siromaštva je neposjedovanje novaca ili dovoljno novca te malo ili nedovoljno imovine.²⁷

Tijekom života, siromašni mogu biti nezaposleni, oni koji rade povremeno, stariji ljudi, djeca, žene, bolesni i invalidi, članovi velikih obitelji, obitelj samo s jednim roditeljem i pripadnici manjina. Među siromašnima, veliki je broj ljudi u mirovini. Iako su bili pristojno plaćeni tijekom radnog života, odlaskom u mirovinu prihodi su im se

²⁴ European Union – Regional Policy, *Cities of tomorrow, Challenges, visions, ways forward*, 2011., str. 37., https://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docgener/studies/pdf/citiesoftomorrow/citiesoftomorrow_final.pdf (pristupljeno 15. srpnja 2020.)

²⁵ Eurostat, *Statistički podaci o stanovanju*, 2020b., https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Housing_statistics/hr (pristupljeno 23. kolovoza 2020.)

²⁶ Eurostat, *Eurostat regional yearbook, 2019 edition, Focus on European cities*, 2019., str. 191., <https://ec.europa.eu/eurostat/documents/3217494/10095393/KS-HA-19-001-EN-N.pdf/d434affa-99cd-4ebf-a3e3-6d4a5f10bb07> (pristupljeno 23. kolovoza 2020.)

²⁷ P. Bejaković, „Siromaštvo“, *Financijska teorija i praksa*, vol. 29, no. 1, 2005., str. 133., https://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=8870 (pristupljeno 14. srpnja 2020.)

smanjili i postoji mogućnost da postanu ovisni o drugima, bilo to u pogledu materijalnih i fizičkih stvari ili emocionalnog stanja.²⁸

Nadalje, postoji apsolutno i relativno siromaštvo. Apsolutno siromaštvo se odnosi na situacije u kojima pojedinci nisu u mogućnosti zadovoljiti osnovne potrebe nužne da bi se održala egzistencija. Ljudi koji nemaju dovoljno hrane, odjeće, stambeni prostor su siromašni. Koncept apsolutnog siromaštva smatra se univerzalno primjenjivim. Standardi za ljudsko preživljavanje su više – manje isti za sve ljude iste dobi i fizičkog stanja bez obzira gdje žive.²⁹ Apsolutno siromaštvo često se naziva „siromaštvo na rubu opstanka“.³⁰

Metoda za mjerenje apsolutnog siromaštva je odrediti granicu siromaštva prema cijeni osnovnih dobara potrebnih za život u određenom društvu. Ako je dohodak ispod granice, pojedinci ili kućanstva žive u siromaštvu. No, primjena jednog kriterija može predstavljati problem jer se zanemaruju druge ljudske potrebe u društvu i između njih. Npr., u nekom području zemlje živjeti je puno skuplje nego u drugom dijelu jer se cijene osnovnih potrepština razlikuju.³¹

Relativno siromaštvo povezuje se s općim uvjetima života koji prevladavaju u određenom društvu. Zagovornici ovog koncepta smatraju da nije ispravno vjerovati da su ljudske potrebe svugdje iste, već se razlikuju u društvu i među društvima. Sve ono što se smatra u jednom društvu nužnim, u drugom društvu se već može smatrati luksuzom.³²

Mjerenje relativnog siromaštva povezano je s vlastitim složenostima. Standard relativnog siromaštva se povećava kako društva postaju bogatija. Nekada se luksuzom smatralo posjedovanje automobila, telefona, centralnog grijanja, no danas u razvijenom i modernom dobu ta se dobra smatraju nužnim za život.³³ Relativno

²⁸ A. Giddens i K. Birdsall, *Sociologija*, Zagreb, Nakladni zavod Globus, 2007., str. 315. i 316.

²⁹ A. Giddens i K. Birdsall, *Sociologija*, Zagreb, Nakladni zavod Globus, 2007., str. 311.

³⁰ M. Haralambos i M. Holborn, *Sociologija: Teme i perspektive*, Zagreb, Golden marketing, 2002., str. 292.

³¹ A. Giddens i K. Birdsall, *Sociologija*, Zagreb, Nakladni zavod Globus, 2007., str. 311.

³² A. Giddens i K. Birdsall, *Sociologija*, Zagreb, Nakladni zavod Globus, 2007., str. 311.

³³ A. Giddens i K. Birdsall, *Sociologija*, Zagreb, Nakladni zavod Globus, 2007., str. 311.

siromaštvo je moguće smanjiti putem smanjivanja dohodovnih nejednakosti, a apsolutno siromaštvo nestaje tijekom ekonomskog razvoja.

Siromaštvo se u gradu organizira u obliku segregacije i grupiranja. Stanovnici grada sa sličnim primanjima okupljaju se u sličnim skupinama dok se siromašniji dio stanovnika okuplja u središtu grada. Stanovnici s manjim dohotkom biraju gradska mjesta koja su jeftinija, odnosno gradska središta, jer su u njima stanovi jeftiniji zbog dotrajalosti te je i stanarina niža, usluge su jeftinije i opći standard življenja je niži. Stanovnici grada s većim primanjima birat će područja grada s novim stanovima i višim standardima življenja. Grupiranje stanovništva s obzirom na različitu visinu dohotka čini siromašne još siromašnjima. Najbolji primjer za to je školovanje. Osobe s nižim dohotkom troše manje novca na školovanje i sukladno tome djeca postiču nižu razinu znanja. U takvim područjima se razvijaju novi problemi od droge do bijede te život postaje skuplji. U slučaju da se siromašno kućanstvo preseli u bogatiji dio grada samo radi školovanja djece, tada će postati još siromašniji zbog plaćanja skupog školovanja. Najbolji bijeg iz siromaštva i bijede je obrazovanje. Uz grupiranje dolazi i segregacija. Segregacija je prostorno odvajanje pojedinih rasnih, etničkih, vjerskih skupina na temelju diskriminacije i najviše se očituje upravo u bogatim i siromašnim dijelovima grada.³⁴

Sve navedene dimenzije gradskog siromaštva sve češće dovode do kriminala. Kriminal predstavlja još jedan problem za suvremene gradove jer život u njima postaje nesiguran. Posebice se razvija u siromašnijim dijelovima grada. Stanovništvo zbog straha od kriminala odlazi iz grada ili je prisiljeno preseliti se u skuplji dio grada. Urbani kriminal se može promatrati s aspekta tko je žrtva, je li žrtva čovjek ili imovina. U slučaju kada je žrtva čovjek, riječ je o fizičkoj opasnosti, dok u slučaju imovine, riječ je o kaznenom djelu. Za suzbijanje kriminala u gradovima važno je pratiti trend rasta ili pada stope kriminala. Stopa kriminala je svakim danom sve veća u svim gradovima svijeta pa tako i u europskim. Stoga se gradovi bore sa smanjenjem kriminala no nedovoljno. U bogatim gradovima ulažu se ogromna sredstva za smanjivanje kriminala, dok siromašni gradovi ne mogu ulagati znatna sredstva te u njima kriminal dodatno raste. Institucije gradova poput policije, sudstva

³⁴ I. Šimunović, *Urbana ekonomika – petnaest tema o gradu*, Zagreb, Školska knjiga, 2007., str. 118. – 122.

i zatvori bore se protiv kriminala tako da kriminalce udalje iz društva i osposobe za ponovni povratak u društvo. Iako su pomaci maleni, izrazito su humani i dugoročno vrijedni.³⁵

Uz sve navedene probleme, sve češći problem, s dugoročnim utjecajem je i starenje stanovništva u gradovima. Starenje ima različiti utjecaj na gradove jer se smanjuje demografski potencijal, ali i kupovna moć i angažman starijih osoba u društvu. Stanovnici u dobi od 50 do 65 godina su jedan od najjačih pokretača ekonomije, dok stariji od 65 godina zahtijevaju više javnih resursa poput socijalne skrbi i zdravstva, javnog prijevoza i stanovanja koji će biti prilagođeni njima. Međutim, potrebe za novim i drugačijim oblicima usluga stvorit će također prilike.³⁶

Postojanje većih mogućnosti visokog obrazovanja i zapošljavanja koje nude veliki gradovi mogle bi dovesti do nižih udjela starog stanovništva. Uz to, postoji mogućnost da bi se starije osobe mogle odseliti iz glavnog grada i drugih velikih gradova kako bi izbjegle probleme koji su povezani sa životom u velikim gradovima, poput gužve, kriminala i većih troškova stanovanja. Neki od gradova u EU-u imaju relativno visok udio starijih ljudi zbog odljeva mladih ljudi. Prema Eurostatu, najveći omjer starosne ovisnosti gradova u EU zabilježen je u francuskom ljetovalištu Fréjus 63,7 %.³⁷ Sve navedeno predstavlja dio izazova kojima treba odgovarajuće upravljati.

³⁵ I. Šimunović, *Urbana ekonomika – petnaest tema o gradu*, Zagreb, Školska knjiga, 2007., str. 126. i 127.

³⁶ European Union – Regional Policy, *Cities of tomorrow, Challenges, visions, ways forward*, 2011., str. 39., https://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docgener/studies/pdf/citiesoftomorrow/citiesoftomorrow_final.pdf (pristupljeno 15. srpnja 2020.)

³⁷ Eurostat, *Eurostat regional yearbook, 2019 edition, Focus on European cities*, 2019., str. 188., <https://ec.europa.eu/eurostat/documents/3217494/10095393/KS-HA-19-001-EN-N.pdf/d434affa-99cd-4ebf-a3e3-6d4a5f10bb07> (pristupljeno 23. kolovoza 2020.)

3. URBANA POLITIKA

Urbana politika daje okvir mjera za promicanje urbanog razvoja i urbane obnove pri čemu je usko vezana uz regionalnu politiku. Urbana politika postaje sve važnija na razini EU-a kroz Agendu koja služi kao krovni okvir urbane politike.³⁸ O navedenome će biti više riječi u nastavku rada.

Regionalna politika je važan dio javne politike EU. To je politika koja je usmjerena na smanjenje društvenih i gospodarskih razlika koje postoje između država članica³⁹, odnosno ostvarivanje kohezije.

Kohezijska politika postala je investicijska politika EU-a koja promiče i podržava ravnomjeran razvoj država članica. Svrha joj je poduprijeti otvaranje novih radnih mjesta, konkurentnost, gospodarski rast, unapređenje kvalitete života te održivi razvoj. Ujedno, investicijama daje potporu u provođenju strategije Europa 2020 te uz to predstavlja i iskaz solidarnosti EU s manje razvijenim državama, regijama⁴⁰, ali i gradovima.

Ciljevi za podržavanje rasta za razdoblje od 2014. do 2020. godine su⁴¹:

1. jačanje istraživanja, tehnološkog razvoja i inovacija;
2. poboljšanje pristupa informacijskim i komunikacijskim tehnologijama te njihova korištenja i kvalitete;
3. poboljšanje konkurentnosti malih i srednjih poduzeća;
4. podržavanje prijelaza na gospodarstvo s malim udjelom ugljika;
5. promicanje prilagodbe na klimatske promjene, prevencija rizika i upravljanje;
6. očuvanje i zaštita okoliša te promicanje učinkovitosti resursa;

³⁸ I. Juras Antić, *Urbana politika kao dio regionalne politike u Europskoj uniji i Hrvatskoj, Hrvatska i komparativna javna uprava: časopis za teoriju i praksu javne uprave*, vol. 12, no. 2, 2012., str. 463., <https://hrcak.srce.hr/132534> (pristupljeno 07. srpnja 2020.)

³⁹ I. Juras Antić, *Urbana politika kao dio regionalne politike u Europskoj uniji i Hrvatskoj, Hrvatska i komparativna javna uprava: časopis za teoriju i praksu javne uprave*, vol. 12, no. 2, 2012., str. 464., <https://hrcak.srce.hr/132534> (pristupljeno 07. srpnja 2020.)

⁴⁰ Z. Savić et al., *Kohezijska politika Europske unije i Hrvatska 2014. – 2020., Vodič kroz strateški okvir i pregled mogućnosti financiranja*, Zagreb, Hrvatska gospodarska komora, 2015., str. 9., <https://izvoz.gov.hr/UserDocImages/dokumenti/Kohezijska%20politika%20EU%20i%20Hrvatska%202014.-2020..pdf> (pristupljeno 08. srpnja 2020.)

⁴¹ European Commission, *An introduction to Eu Cohesion Policy 2014-2020*, 2014., str. 5., https://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docgener/informat/basic/basic_2014_en.pdf (pristupljeno 10. srpnja 2020.)

7. promicanje održivog prometa i poboljšanje mrežnih infrastruktura;
8. promicanje održivog i kvalitetnog zapošljavanja te podržavanje mobilnosti radne snage;
9. promicanje društvene uključenosti te borba protiv siromaštva i diskriminacije;
10. ulaganje u obrazovanje, osposobljavanje i cjeloživotno učenje;
11. poboljšanje učinkovitosti javne uprave.

Cilj kohezijske politike EU-a je smanjiti ekonomske, socijalne i teritorijalne razlike koje postoje u europskim regijama. U slučaju zanemarivanja tih različitosti došlo bi do potkopavanja temeljnih stupova EU-a, uključujući zajedničko tržište i jedinstvenu europsku valutu. Stoga je kohezijskoj politici dodijeljen značajan dio proračuna EU-a.

Kako bi ostvarila navedene ciljeve, kohezijska politika se koristi fondovima, kao što su⁴²:

1. Europski fond za regionalni razvoj (EFRR),
2. Europski socijalni fond (ESF) i
3. Kohezijski fond (KF).

Zajedno s Europskim poljoprivrednim fondom za ruralni razvoj (EPFRR) i Europskim fondom za pomorstvo i ribarstvo čine Europske strukturne i investicijske fondove (ESI fondove).

Za razdoblje od 2014. do 2020. godine izdvojena je trećina ukupnog proračuna EU-a za kohezijsku politiku, tj. približno 355,1 milijardi eura dostupno je za ulaganja u europske regije i gradove putem kohezijske politike EU-a. Navedeni iznos će financirati sve regije i gradove EU-a s ciljem potpore otvaranju radnih mjesta, poslovnoj konkurentnosti, gospodarskom rastu, održivom razvoju i podizanju kvalitete života građana. Ujedno, kohezijska politika služi kao katalizator za mobiliziranje dodatnog javnog i privatnog financiranja.⁴³

⁴² S. Maleković et al., *Utjecaj kohezijske politike na regionalnu politiku i razvoj Hrvatske*, Zagreb, 2018., str. 6., <https://polocro28.irmo.hr/wp-content/uploads/2018/07/PP-Utjecaj-Kohezijske-politike-na-regionalnu-politiku-i-razvoj-Hrvatske.pdf> (pristupljeno 08. srpnja 2020.)

⁴³ Europska komisija, *Glavna investicijska politika EU-a, 2020c.*, https://ec.europa.eu/regional_policy/index.cfm/hr/policy/what/investment-policy/ (pristupljeno 08. srpnja 2020.)

Kohezijska politika će nakon 2020. godine, nastaviti ulagati u sve regije odnosno usredotočit će se na pet ciljeva⁴⁴:

1. pametnu;
2. zelenu;
3. povezanu;
4. socijalnu Europu;
5. približiti Europu građanima.

U trenutnom programskom razdoblju poseban naglasak, uz ostale prioritete, kohezijska politika daje na urbana područja, a veća usmjerenost na urbani razvoj planira se i za buduće programsko razdoblje.

Značajnije aktivnosti urbanog razvoja su započele s Urban pilot projektima (u daljnjem tekstu UPP) u razdoblju od 1989. do 1993. godine. Zatim su uslijedile dvije generacije inicijative URBAN, dok su u programskom razdoblju od 2007. do 2013. godine preporuke i načela ugrađeni u propise o strukturnim fondovima i Strateške smjernice Zajednice o koheziji. Strateške smjernice Zajednice o koheziji predstavljaju najznačajniji dokument regionalne politike EU. U njemu su razrađeni tematski prioriteti financiranja unutar pojedinog strateškog cilja.⁴⁵

Urbane politike se razlikuju među državama članicama EU-a i samo ih nekoliko ima zasebna ministarstva i ministre za urbane poslove. Urbana politika je rezultat urbanog i prostornog planiranja te zajedničke intervencije sektorskih politika.⁴⁶

Način na koji se upravlja gradovima, stupanj njihove neovisnosti, ovlasti i uključivanje u nacionalnu politiku isto se tako razlikuju među državama članicama. Razlikuju se i ovlasti gradova unutar nacionalnih sustava upravljanja u vezi s

⁴⁴ Europska komisija, *Zakonodavni prijedlog Europske komisije o kohezijskoj politici nakon 2020. godine*, 2020k., https://ec.europa.eu/regional_policy/en/policy/themes/urban-development/ (pristupljeno 14. srpnja 2020.)

⁴⁵ I. Juras Antić, „Urbana politika kao dio regionalne politike u Europskoj uniji i Hrvatskoj“, *Hrvatska i komparativna javna uprava: časopis za teoriju i praksu javne uprave*, vol. 12, no. 2, 2012., str. 464., <https://hrcak.srce.hr/132534> (pristupljeno 07. srpnja 2020.)

⁴⁶ Europska komisija, *Urbana dimenzija politika EU-a – ključne značajke plana EU-a za gradove*, 2014., str. 5., <https://ec.europa.eu/transparency/regdoc/rep/1/2014/HR/1-2014-490-HR-F1-1.Pdf> (pristupljeno 07. srpnja 2020.)

političkom neovisnošću i kontrolom proračuna te lokalnim oporezivanjem. Posljednjih tridesetak godina, brojne države članice prolaze kroz trend decentralizacije.⁴⁷

Danas u EU postoji urbana pravna stečevina (*aquis urbain*) koja je nastala na temelju iskustava stečenih u provedbi prethodnih inicijativa i programa koji su za cilj imali urbani razvoj i urbanu obnovu europskih gradova. Urbana pravna stečevina predstavlja određenu zajedničku metodologiju za održivi urbani razvoj te podrazumijeva⁴⁸:

- razvoj vizije grada koji izlazi izvan okvira pojedinog projekta i u grad smješta regionalni kontekst;
- integrirani međusektorski pristup (horizontalna i vertikalna koordinacija);
- nove instrumente urbanog upravljanja, ali s naglaskom na veću odgovornost lokalnih aktera te jačanje lokalnih i regionalnih partnerstva;
- usmjeravanje resursa i sredstava prema odabranim ciljnim područjima koji će imati trajne učinke;
- kapitaliziranje na znanju, razmjeni iskustava i know-how;
- praćenje napretka.

Detaljnije o urbanoj dimenziji kohezijske politike, uključujući i novije aktivnosti na području urbanog razvoja može se pronaći u poglavljima koja slijede.

3.1. Urbana dimenzija kohezijske politike

Kohezijska politika je usmjerena na sektorska tematska područja i administrativne granice. Posljednjih su godina države članice, kao i Komisija, počele shvaćati važnost urbanih područja kao temeljnog elementa nacionalnog i regionalnog razvoja.

⁴⁷ Europska komisija, *Urbana dimenzija politika EU-a – ključne značajke plana EU-a za gradove*, 2014., str. 5. i 6., <https://ec.europa.eu/transparency/regdoc/rep/1/2014/HR/1-2014-490-HR-F1-1.Pdf> (pristupljeno 07. srpnja 2020.)

⁴⁸ I. Juras Antić, "Urbana politika kao dio regionalne politike u Europskoj uniji i Hrvatskoj", *Hrvatska i komparativna javna uprava: časopis za teoriju i praksu javne uprave*, vol. 12, no. 2, 2012., str. 464. i 465., <https://hrcak.srce.hr/132534> (pristupljeno 07. srpnja 2020.)

Od 1990.-ih godina Komisija kreira specifične urbane mjere kako bi pitanja urbanog razvoja snažnije bila uključena u europskim politikama.⁴⁹

Urbana politika kao sredstvo regionalnog razvoja počinje se provoditi od 1986. godine kada su u EU ušle tri države – Portugal, Španjolska i Grčka. Kroz analizu navedenih država odnosno uočavanje regionalnih nejednakosti utvrđeno je da veliku ulogu u stupnju razvijenosti regija imaju gradovi. Stoga je 1989. godine pokrenut UPP koji je usmjeren na gradove. Provodio se do 1999. godine i predstavljao je prvi pokušaj uspostave urbane politike na razini EU. Kroz UPP korištena su sredstva EFRR-a za razvoj područja u gradovima. Prvi od gradova koji je iskoristio sredstva UPP-a je London, koji se za to vrijeme smatrao najrazvijenijim gradom.⁵⁰

Nakon što je uspostavljena EU, uz istovremeno provođenje UPP-a, pokrenuta je inicijativa URBAN I od 1994. do 1999. godine. Inicijativa je bila usmjerena na urbana područja i rješavanje ekonomskih, socijalnih i okolišnih problema u njima. Nakon završetka inicijative, pokrenuta je inicijativa URBAN II koja se provodila od 2000. godine do 2006. godine te je bila usmjerena na mala deprivirana urbana područja.⁵¹

U programskom razdoblju od 2007. do 2013. godine, urbani programi se nalaze u okviru kohezijske politike kojom se omogućuje sve veća integracija različitih sektorskih politika u svim gradovima EU-a. Kako su urbana područja prepoznata kao pokretači ekonomskih promjena te su ključni element regionalnog razvoja, državama članicama je dopušteno da nastave ulaganja u male i velike gradove uz primjenu integriranog pristupa. Stoga, Komisija u Strateškim smjernicama Zajednice o koheziji navodi da programi koji se baziraju na urbana područja mogu imati različite oblike aktivnosti koje ističu gradove kao pokretače ekonomskog razvoja. Neke od aktivnosti

⁴⁹ C. Hamza et al., *Uloga gradova u kohezijskoj politici od 2014. do 2020.*, 2014., str. 3., [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2014/529075/IPOL_STU\(2014\)529075\(SUM01\)_HR.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2014/529075/IPOL_STU(2014)529075(SUM01)_HR.pdf) (pristupljeno 08. srpnja 2020.)

⁵⁰ Urbanex d.o.o. i Gradski ured za strategijsko planiranje i razvoj grada Zagreba, *Analiza EU konteksta planiranja i usporedivosti gradova za urbanu aglomeraciju Zagreb*, Zagreb, 2017., str. 19. i 20., https://www.zagreb.hr/UserDocsImages/gu%20za%20strategijsko%20planiranje/Analiza%20EU%20k konteksta%20planiranja%20i%20usporedivosti%20gradova%20za%20UAZ_29_1_18.pdf (pristupljeno 07. srpnja 2020.)

⁵¹ Urbanex d.o.o. i Gradski ured za strategijsko planiranje i razvoj grada Zagreba, *Analiza EU konteksta planiranja i usporedivosti gradova za urbanu aglomeraciju Zagreb*, Zagreb, 2017., str. 20., https://www.zagreb.hr/UserDocsImages/gu%20za%20strategijsko%20planiranje/Analiza%20EU%20k konteksta%20planiranja%20i%20usporedivosti%20gradova%20za%20UAZ_29_1_18.pdf (pristupljeno 07. srpnja 2020.)

su: poboljšanje konkurentnosti gradova, aktivnosti koje za cilj imaju isticanje unutarnje kohezije u urbanim područjima kroz povećanje kvalitete života u zanemarenim područjima te aktivnosti kojima je cilj unaprijediti razvoj EU kroz razvijanje urbanih mreža na nacionalnoj i EU razini. Osim aktivnosti u smjernicama, Europska komisija navodi i područja u kojima treba djelovati, a to je jačanje veze između urbanih, ruralnih i prigradskih područja.⁵²

U razdoblju od 2007. do 2013. godine uspostavljen je novi financijski instrument, Zajednička europska potpora održivom ulaganju u gradskim područjima (JESSICA), koja se provodila u 13 država EU15 i 10 država EU12. Navedeno programsko razdoblje bilo je važan proces učenja za područje EU12 te je tada i shvaćena potreba za integriranim urbanim razvojem.⁵³ Stoga, urbanim područjima u EU posvećen je veliki značaj.

U sklopu analize europskog prostornog planiranja, različiti ciljevi, mjere te smjernice koje su usmjerene na razvoj gradova, stvaranje policentričnog urbanog sustava i jačanje urbano - ruralnih veza mogu se naći u strateško planskim i ostalim dokumentima. Jedan od dokumenata je i Agenda, o kojoj se govori kasnije. Uz navedeno, postoji niz različitih inicijativa koje su u najnovijem programskom razdoblju, 2014.-2020., usmjerene na urbana područja, poput onih održivog urbanog razvoja i pametnih gradova te različiti programi i mreže usmjerene na suradnju i razvoj. Uz to je omogućeno i istovremeno financiranje projekata korištenjem sredstava iz EU fondova kao što su Europski fond za strateška ulaganja (EFSU), ESI fondovi, Obzor 2020, LIFE program i dr. EU smatra da su gradovi izuzetno važan aspekt ukupnog, ali i prostorno ujednačenog razvoja. U skladu s time u veliki broj

⁵² Urbanex d.o.o. i Gradski ured za strategijsko planiranje i razvoj grada Zagreba, *Analiza EU konteksta planiranja i usporedivosti gradova za urbanu aglomeraciju Zagreb*, Zagreb, 2017., str. 20., https://www.zagreb.hr/UserDocsImages/gu%20za%20strategijsko%20planiranje/Analiza%20EU%20konteksta%20planiranja%20i%20usporedivosti%20gradova%20za%20UAZ_29_1_18.pdf (pristupljeno 07. srpnja 2020.)

⁵³ C. Hamza et al., *Uloga gradova u kohezijskoj politici od 2014. do 2020.*, 2014., str. 3., [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2014/529075/IPOL_STU\(2014\)529075\(SUM01\)_HR.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2014/529075/IPOL_STU(2014)529075(SUM01)_HR.pdf) (pristupljeno 08. srpnja 2020.)

dokumenata koji su vezani uz regionalni i prostorni razvoj implementirane su smjernice koje se odnose na razvoj gradova.⁵⁴

U ovom razdoblju, urbana područja su dobila veću ulogu tijekom korištenja sredstava iz ESI fondova. „*Za razdoblje od 2014. do 2020. godine, urbana dimenzija je smještena u samu srž kohezijske politike. Najmanje 50 % sredstava uložiti će se u urbana područja te će se s vremenom sredstva povećavati. Oko 10 milijardi eura iz EFRR-a izravno će se dodijeliti integriranim strategijama za održivi urbani razvoj te će 750 gradova dobiti ovlast za provedbu tih integriranih strategija za održivi urbani razvoj.*“⁵⁵

Jedna od novina, osobito važna za lokalni, regionalni i urbani razvoj je uvođenje novih instrumenata teritorijalnog razvoja sa specifičnim skupom pravila, kao što su integrirane teritorijalne investicije/ulaganja (ITI/ITU). Navedeni pristup se nastavlja na prethodno iskustvo programa Leader, odnosno proces pripreme lokalnih strategija koji su vodile lokalne akcijske grupe te ga provodile u okviru integriranog i multisektorskog pristupa. Smatra se da će sve spomenute novine u kohezijskoj politici u ovom programskom razdoblju, pridonijeti uspješnijem upravljanju fondovima EU-a, učinkovitijem ostvarivanju postavljenih razvojnih prioriteta te jačanju upravljanja u cjelini, uključujući lokalno, regionalno i urbano upravljanje.⁵⁶

Međutim, cilj Komisije da u novom programskom razdoblju 2014. – 2020. ojača ulogu gradova, nije ostvaren na svim razinama država članica. Neke su zemlje omogućile gradovima da sudjeluju u procesu izrade programa ili da sastave nacrt novih programa kako bi im pomogle da sudjeluju u integriranijoj provedbi projekata. Na programskoj razini gradovi su dio šire regije ili jedan regionalni program

⁵⁴ Urbanex d.o.o. i Gradski ured za strategijsko planiranje i razvoj grada Zagreba, *Analiza EU konteksta planiranja i usporedivosti gradova za urbanu aglomeraciju Zagreb*, Zagreb, 2017., str. 20. i 21., https://www.zagreb.hr/UserDocsImages/gu%20za%20strategijsko%20planiranje/Analiza%20EU%20konteksta%20planiranja%20i%20usporedivosti%20gradova%20za%20UAZ_29_1_18.pdf (pristupljeno 07. srpnja 2020.)

⁵⁵ Europska komisija, *Urbana dimenzija kohezijske politike*, 2020i., https://ec.europa.eu/regional_policy/hr/policy/themes/urban-development/ (pristupljeno 15. kolovoza 2020.)

⁵⁶ S. Maleković et al., *Utjecaj kohezijske politike na regionalnu politiku i razvoj Hrvatske*, Zagreb, 2018., str. 7., <https://polocro28.irmo.hr/wp-content/uploads/2018/07/PP-Utjecaj-Kohezijske-politike-na-regionalnu-politiku-i-razvoj-Hrvatske.pdf> (pristupljeno 08. srpnja 2020.)

obuhvaća grad u njegovim administrativnim granicama. U oba slučaja postoje određeni nedostaci: u prvom slučaju gradovi imaju ograničen status jer ih se promatra s drugim dijelovima regije i zbog toga njihove potrebe manje dolaze do izražaja, dok u drugom slučaju, administrativnom granicom grada i područjem operativnog programa nije obuhvaćeno područje aglomeracije.⁵⁷

Neosporno je da gradovi imaju ključnu ulogu u provedbi politika EU-a. Iako ih se sve više priznaje kao ključne dionike i jača njihova dimenzija, upravljanje na više razina nije djelotvorno te je integracija politika teško ostvariva budući da su obuhvaćeni različiti sektori i administrativne granice. Nedostatak koordinacije između različitih područja sektorskog zakonodavstva i različite razine upravljanja gradovima, otežavaju poštivanje direktiva EU-a.⁵⁸

Kohezijska politika će i u budućem programskom razdoblju nastaviti podržavati integrirane strategije teritorijalnog i lokalnog razvoja kroz različite alate s ciljem da osnaži gradske vlasti i teritorijalna tijela u upravljanju sa sredstvima. Ujedno će se ojačati i urbana dimenzija kohezijske politike te će se 6 % EFRR-a odvajati za strategije održivog urbanog razvoja.⁵⁹

U nastavku se detaljnije obrađuju smjernice europske politike za razvoj gradova.

3.2. Smjernice europske politike za razvoj gradova

Europski gradovi su uveliko zainteresirani za prostorno i regionalno planiranje kako bi se smanjile posljedice neravnomjernog razvoja između pojedinih regija, koje se većinom ogledaju u ekonomskim i socijalnim razlikama. Razlike je moguće prevladati ako se prostor sagleda u cjelini i time odrede zajednički ciljevi prostornog razvoja. Upravo zbog toga, prostor se ne promatra samo unutar granica jedne države, već

⁵⁷ C. Hamza et al., *Uloga gradova u kohezijskoj politici od 2014. do 2020.*, 2014., str. 3., [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2014/529075/IPOL_STU\(2014\)529075\(SUM01\)_HR.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2014/529075/IPOL_STU(2014)529075(SUM01)_HR.pdf) (pristupljeno 08. srpnja 2020.)

⁵⁸ Europska komisija, *Urbana dimenzija politika EU-a – ključne značajke plana EU-a za gradove*, 2014., str. 7. i 8., <https://ec.europa.eu/transparency/regdoc/rep/1/2014/HR/1-2014-490-HR-F1-1.Pdf> (pristupljeno 07. srpnja 2020.)

⁵⁹ Europska komisija, *Nova kohezijska politika*, 2020g., https://ec.europa.eu/regional_policy/hr/2021_2027/ (pristupljeno 07. srpnja 2020.)

zajedno s prostorom susjednih zemalja. Uz to, zbog potrebe usklađivanja različitih nacionalnih vizija prostornog razvoja na europskoj se razini usvajaju različiti dokumenti kao što su povelje, preporuke, deklaracije ili konvencije, u kojima su određena zajednička usmjerenja. Dakle, veliku odgovornost za prostorno planiranje u EU imaju države članice jer su se obvezale da će sve dokumente primjenjivati u nacionalnim sektorskim politikama, strategijama i planovima.⁶⁰

Smjernice europske politike za razvoj gradova mogu se očitati kroz razne instrumente/programe od kojih se pojedini objašnjavaju u nastavku⁶¹:

1. ranije spomenuti ITU;
2. Agenda;
3. zatim Teritorijalna agenda za EU;
4. Urbact i Urbact III;
5. Mreža za urbani razvoj (u daljnjem tekstu UDN);
6. Međunarodna urbana suradnja (u daljnjem tekstu IUC).

1. ITU - predstavljaju mehanizam ulaganja sredstava iz različitih europskih fondova i odgovarajućih operativnih programa te ulaganje sredstava u aktivnosti koje će ojačati ulogu gradova kao pokretača gospodarskog razvoja. Koriste se za razdoblje od 2014. do 2020. godine.⁶²

Razlozi za korištenje mehanizma ITU-a su⁶³:

- na koncentraciju gospodarskih, ekoloških, klimatskih, demografskih i društvenih izazova koji utječu na urbana područja može se odgovoriti

⁶⁰ J. Kranjčević, *Proces pridruživanja Europskoj Uniji i prostorno uređenje Hrvatske*, Zagreb, Ministarstvo zaštite okoliša, prostornog uređenja i graditeljstva Zagreb, str. 225. i 226., <http://www.ijf.hr/Eu3/kranjcevic.pdf> (pristupljeno 13. srpnja 2020.)

⁶¹ I. Maletić et. al., *EU vodič za uspješan i održiv razvoj gradova i općina*, posebno izdanje, Zagreb, Ured zastupnice u Europskom parlamentu Ivane Maletić, 2017., str. 10., 11., 39., https://issuu.com/ivanamaletic/docs/eu_vodic_final (pristupljeno 13. srpnja 2020.)
Europska komisija, *Urbani razvoj*, 2020j., https://ec.europa.eu/regional_policy/en/policy/themes/urban-development/ (pristupljeno 13. srpnja 2020.)

⁶² Europski strukturni i investicijski fondovi, *Integrirana teritorijalna ulaganja*, 2020., <https://strukturnifondovi.hr/integrirana-teritorijalna-ulaganja/> (pristupljeno 13. srpnja 2020.)

⁶³ I. Maletić et. al., *EU vodič za uspješan i održiv razvoj gradova i općina*, posebno izdanje, Zagreb, Ured zastupnice u Europskom parlamentu Ivane Maletić, 2017., str. 7., https://issuu.com/ivanamaletic/docs/eu_vodic_final (pristupljeno 13. srpnja 2020.)

aktivnom suradnjom između tijela lokalne vlasti i partnera te između njih i središnje vlasti;

- socioekonomski potencijal koji se može iskoristiti putem poboljšane koordinacije, partnerstva i integracije razvojnih mjera na teritorijalnoj razini;
- veća dostupnost institucionalnih kapaciteta za složene razvojne izazove i ostvarenje potencijala;
- potreba za programiranjem te koordiniranjem razvojnih aktivnosti u okolnim područjima najvećih urbanih centara prepoznatih u nacionalnom zakonodavstvu regionalnog razvoja.

Provedba ITU-a temelji se na integriranim strategijama teritorijalnog razvoja odnosno strategijama održivog urbanog razvoja.

ITU mehanizam u Republici Hrvatskoj sastoji se od 3 tematska područja⁶⁴:

1. napredni gradovi - gradovi kao pokretači održivog i pametnog gospodarskog rasta;
2. čisti gradovi - borba protiv klimatskih promjena te promicanje energetske učinkovitosti i zdravog okoliša;
3. uključivi gradovi - borba protiv siromaštva i podrška socijalnoj integraciji.

2. Instrument, Agenda, opisana je detaljnije u 4. poglavlju ovoga rada.

3. Teritorijalna agenda za EU - naglašava jačanje teritorijalne kohezije i donosi teritorijalne prioritete za razvoj EU-a. Teritorijalni prioriteti koji se odnose na razvoj gradova su⁶⁵:

- jačanje policentričnog razvoja i inovacija kroz umrežavanje gradova-regija i gradova;
- uspostava novih oblika partnerstva i upravljanja teritorijem između ruralnih i urbanih područja.

⁶⁴ I. Maletić et. al., *EU vodič za uspješan i održiv razvoj gradova i općina*, posebno izdanje, Zagreb, Ured zastupnice u Europskom parlamentu Ivane Maletić, 2017., str. 7. i 8., https://issuu.com/ivanamaletic/docs/eu_vodic_final (pristupljeno 13. srpnja 2020.)

⁶⁵ I. Maletić et. al., *EU vodič za uspješan i održiv razvoj gradova i općina*, posebno izdanje, Zagreb, Ured zastupnice u Europskom parlamentu Ivane Maletić, 2017., str. 10., https://issuu.com/ivanamaletic/docs/eu_vodic_final (pristupljeno 13. srpnja 2020.)

Teritorijalna agenda EU iz 2007. godine je od iznimne važnosti za gradove zbog umrežavanja gradova odnosno regija. Kao što je vidljivo, u središtu pozornosti je policentrični razvoj i umrežavanje ruralnih i urbanih područja. Urbani sustav je policentričan ako ima više podjednako velikih i važnih gradova, dok su ruralni krajevi u okolici gradova izuzetno važni, posebice ako se razvijaju specifične grane. Nakon Teritorijalne agende EU-a iz 2007. godine, u svibnju 2011. godine, u Mađarskoj je usvojena Teritorijalna Agenda EU 2020 (TA2020).⁶⁶

„TA2020 je usvojena kao plan prema uključivoj, pametnoj i održivoj Europi različitih regija. Cilj TA2020 je osigurati strateška opredjeljenja za teritorijalni razvoj, poticati integraciju teritorijalne dimenzije u različitim politikama na svim razinama upravljanja te osigurati provedbu Strategije Europa 2020 u skladu s načelima teritorijalne kohezije.“⁶⁷

Stoga su ciljevi TA2020⁶⁸:

1. promicati policentričan i ujednačen teritorijalni razvoj;
 2. poticati integrirani razvoj u gradovima, ruralnim regijama;
 3. teritorijalna integracija u prekograničnim i transnacionalnim funkcionalnim regijama;
 4. osigurati globalnu konkurentnost regija koje se temelje na snažnim lokalnim gospodarstvima;
 5. unaprijediti teritorijalnu povezanost za pojedince, zajednice i poduzetnike;
 6. upravljati i povezivati ekološke krajobrazne i kulturne vrijednosti regija.
4. URBACT – predstavlja europski program razmjene i učenja s ciljem promicanja održivog urbanog razvoja. Pomaže gradovima da razvijaju nova i održiva rješenja koja ću objedinjavati ekonomske, socijalne i ekološke teme za urbane izazove.⁶⁹

⁶⁶ I. Maletić, et. al., *EU vodič za uspješan i održiv razvoj gradova i općina*, posebno izdanje, Zagreb, Ured zastupnice u Europskom parlamentu Ivane Maletić, 2017., str. 10., https://issuu.com/ivanamaletic/docs/eu_vodic_final (pristupljeno 13. srpnja 2020.)

⁶⁷ I. Maletić et. al., *EU vodič za uspješan i održiv razvoj gradova i općina*, posebno izdanje, Zagreb, Ured zastupnice u Europskom parlamentu Ivane Maletić, 2017., str. 10., https://issuu.com/ivanamaletic/docs/eu_vodic_final (pristupljeno 13. srpnja 2020.)

⁶⁸ I. Maletić et. al., *EU vodič za uspješan i održiv razvoj gradova i općina*, posebno izdanje, Zagreb, Ured zastupnice u Europskom parlamentu Ivane Maletić, 2017., str. 10., https://issuu.com/ivanamaletic/docs/eu_vodic_final (pristupljeno 13. srpnja 2020.)

URBACT III - program europske međuregionalne suradnje. Namijenjen je onim europskim gradovima koji žele izraditi i uspješno provoditi strategije održivog urbanog razvoja i odgovarajuće akcijske planove. Cilj programa je promicanje integriranog održivog razvoja gradova i poboljšanje provedbe kohezijske politike EU na lokalnoj i regionalnoj razini, kroz razmjenu dobrih praksi i iskustava gradova. URBACT III na raspolaganju ima 96,3 milijuna eura.⁷⁰

Neke od aktivnosti su⁷¹:

- Istraživanje i planiranje urbanog razvoja kroz prenamjenu gradskih područja putem novih planiranja, instrumenata i partnerstava;
- definiranje novih prostora te isticanje važnosti zelenih točaka u gradu i kreiranje urbanih karakteristika s ciljem stvaranja atraktivnijeg prostora za život;
- planiranje urbanog razvoja s naglaskom na inovativno oživljavanje maloprodajnog sektora u starim gradskim jezgrama,
- smanjenje potrošne energije kroz javnu nabavu s ciljem ostvarivanja prednosti za poslovni sektor i građane;
- obnova nedovoljno iskorištenih zgrada i znamenitosti u gradovima s ciljem osiguravanja prostora za zajedničko dobro, gdje će mali i srednji gradovi moći iskoristiti potencijal digitalnog gospodarstva za stvaranje novih poslova;
- promišljanje poljoprivredne proizvodnje u malim i srednjim gradovima s ciljem povećanja broja zaposlenih u sektoru proizvodnje ekološke hrane.

Suradnja europskih gradova u okviru programa URBACT III je uspostavljena kroz rad triju vrsta mreža za gradove⁷²:

⁶⁹ European Union - European Regional Development Fund, *URBACT – Driving change for better cities*, 2020a., <https://urbact.eu/> (pristupljeno 14. srpnja 2020.)

⁷⁰ I. Maletić et. al., *EU vodič za uspješan i održiv razvoj gradova i općina*, posebno izdanje, Zagreb, Ured zastupnice u Europskom parlamentu Ivane Maletić, 2017., str. 37., https://issuu.com/ivanamaletic/docs/eu_vodic_final (pristupljeno 13. srpnja 2020.)

European Union – European Regional development Fund, *URBACT – Driving change for better cities*, 2020b., <https://urbact.eu/vi%C5%A1e-o-urbact-u> (pristupljeno 14. srpnja 2020.)

⁷¹ I. Maletić et. al., *EU vodič za uspješan i održiv razvoj gradova i općina*, posebno izdanje, Zagreb, Ured zastupnice u Europskom parlamentu Ivane Maletić, 2017., str. 37., https://issuu.com/ivanamaletic/docs/eu_vodic_final (pristupljeno 13. srpnja 2020.)

⁷² European Union - European Regional Development Fund, *URBACT – Driving change for better cities*, 2020b., <https://urbact.eu/vi%C5%A1e-o-urbact-u> (pristupljeno 14. srpnja 2020.)

- Mreža za planiranje aktivnosti - mreža onih partnera koji žele izraditi integrirane strategije i akcijske planove održivog urbanog razvoja. U ovakvim mrežama sudjeluje između 8 i 12 partnera.
- Mreže za provedbu - mreže kojima je s cilj provedba integriranih strategija i akcijskih planova održivog urbanog razvoja. U okviru ovih mreža, uključenim gradovima i drugim partnerima se omogućuje da podijele svoja rješenja te iz iskustava izvuku korisne rezultate. U ovim mrežama također sudjeluje između 8 i 12 partnera.
- Mreže za prijenos - glavni nosioci navedene mreže su gradovi koji su proveli integrirane strategije i aktivnosti uz primjenu različitih tipova financiranja, a ostali korisnici mreže su gradovi koji žele usvojiti ta iskustva. U ovim mrežama planirano je sudjelovanje između 6 i 8 partnera.

5. UDN – nadopunjuje rad URBACTA III tako da zajedno podržavaju gradove koji provode integrirani pristup održivom urbanom razvoju. Mrežu čini oko 500 gradova diljem EU-a koji su odgovorni za provedbu integriranih akcija koje se temelje na strategijama održivog urbanog razvoja.⁷³

Misija mreže je⁷⁴:

- pratiti kako se europski fondovi provode u europskim gradovima;
- podržati razmjenu informacija između gradova koji su uključeni u integrirani održivi urbani razvoj i u urbane inovativne akcije;
- pomoći u komunikaciji između Europske komisije i gradova.

Prioriteti UDN-a za razdoblje od 2014. do 2020. godine su⁷⁵:

- pomoći gradovima u provedbi održivog urbanog razvoja i urbanim inovativnim akcijama;
- razviti i promovirati integrirani pristup urbanom razvoju;

⁷³ Europska komisija, *Mreža za urbani razvoj*, 2020f., https://ec.europa.eu/regional_policy/en/policy/themes/urban-development/network/ (pristupljeno 14. srpnja 2020.)

⁷⁴ Europska komisija, *Mreža za urbani razvoj*, 2020f., https://ec.europa.eu/regional_policy/en/policy/themes/urban-development/network/ (pristupljeno 14. srpnja 2020.)

⁷⁵ Europska komisija, *Mreža za urbani razvoj*, 2020f., https://ec.europa.eu/regional_policy/en/policy/themes/urban-development/network/ (pristupljeno 14. srpnja 2020.)

- stvoriti platformu za razmjenu znanja između gradova;
 - olakšati komunikaciju između gradova, tijela upravljanja, država članica i Europske komisije.
6. IUC – trogodišnji program EU-a za promicanje međunarodne urbane suradnje. Kroz suradnju, europski gradovi se žele povezati, izgraditi i razmijeniti znanja i rješenja s drugim gradovima. U prvoj fazi dugoročne strategije, IUC nastoji ojačati sektorsku i međunarodnu urbanu suradnju s ključnim gradovima u Aziji i Africi.

IUC će se nadograditi kroz postojeće suradnje⁷⁶:

- Grad i grad s održivim urbanim razvojem – gradskim parovima pružit će se podrška u implementaciji i upravljanju održivim urbanim praksama na integrirani način. Akcijski planovi će se izrađivati kroz inkluzivni proces s više dionika i uključivat će određene aktivnosti i održive pilot – projekte koji će se provoditi u kratkom vremenu. Akcijski planovi će pomoći u pokretanju tematskog grupiranja znanja i razmjene između gradova.
- Suradnja u okviru inicijative Globalni sporazum gradonačelnika – kroz navedenu inicijativu nastoji se potaknuti gradove da se pridruže globalnoj inicijativi za rješavanje problema klimatskih promjena u skladu s načelima inicijative Globalni sporazum gradonačelnika. Cilj je pružiti podršku u metodologijama, upravljanju, osposobljavanju i izgradnji kapaciteta za poticanje provedbe klimatskih obveza.
- Međuregionalna suradnja na području inovacija za lokalni i regionalni razvoj – cilj je podržati poboljšanja i internacionalizaciju regionalnih inovacija i suradnje između EU-a, Latinske Amerike i Kariba. Program nastoji potaknuti razvoj i ojačati regionalnu strategiju u sektoru inovacija.

Provedba planiranih aktivnosti urbanog razvoja treba se temeljiti na jasno postavljenim strateškim okvirima, pri čemu se kao bitan instrument za postizanje integriranog razvoja postavljaju strategije urbanog razvoja. S tim u vezi u upravljanju

⁷⁶ Europska komisija, *Međunarodna urbana suradnja*, 2020e., https://ec.europa.eu/regional_policy/en/policy/cooperation/international/urban/ (pristupljeno 14. srpnja 2020.)

urbanim razvojem provodi se strateško planiranje u kojem se ujedno pripremaju i spomenute strategije urbanog razvoja. Kako bi se strategija urbanog razvoja nekog područja ostvarila, potrebno je definirati teritorij u cilju provedbe postupka planiranja.⁷⁷ Svaki grad ima određenu veličinu, geografski položaj, prometni i gospodarski značaj, infrastrukturu, specifična razvojna obilježja. Ove komponente ukazuju na urbani status grada, koliko je do sada uloženo sukladno procjeni postojećeg stanja, kako bi se dalje mogle primijeniti razvojne mjere te provesti konkretne aktivnosti urbanog razvoja.

Stoga, gradovi mogu formirati šira urbana područja koja se sastoje od gusto naseljene središnje jedinice lokalne samouprave – središta urbanog područja – i susjednih urbanih i/ili ruralnih jedinica lokalne samouprave povezanih s urbanim središtem u cilju rješavanja zajedničkih problema. Navedena prostorna složenost zahtijeva višedimenzionalni pristup kojim bi se odgovorilo na moderne izazove urbanog razvoja odnosno, kombiniranje međusektorskih i teritorijalnih pristupa da bi se ostvario rezultat strukturirane analize.⁷⁸

U Hrvatskoj je za urbani razvoj važan Zakon o regionalnom razvoju Republike Hrvatske, kao temeljni pravni, regulatorni i strateški dokument putem kojeg se uređuju ciljevi i načela upravljanja regionalnim razvojem te način utvrđivanja urbanih područja.⁷⁹

Urbana područja Hrvatske radi učinkovitijeg planiranja, usklađivanja i provedbe politike regionalnog razvoja podijeljena su na⁸⁰:

⁷⁷ Ministarstvo regionalnog razvoja i fondova Europske unije, *Smjernice za izradu strategije razvoja urbanih područja, praćenje njihove provedbe i vrednovanje*, Verzija 1.0., 2015., Zagreb, str. 6., <https://razvoj.gov.hr/UserDocsImages/O%20ministarstvu/Regionalni%20razvoj/Smjernice%20za%20izradu%20strategije%20razvoja%20urbanih%20podru%C4%8Dja,%20pra%C4%87enje%20njihove%20provedbe%20i%20vrednovanje.pdf> (pristupljeno 06. srpnja 2020.)

⁷⁸ Ministarstvo regionalnog razvoja i fondova Europske unije, *Smjernice za izradu strategije razvoja urbanih područja, praćenje njihove provedbe i vrednovanje*, Verzija 1.0., 2015., Zagreb, str. 3., <https://razvoj.gov.hr/UserDocsImages/O%20ministarstvu/Regionalni%20razvoj/Smjernice%20za%20izradu%20strategije%20razvoja%20urbanih%20podru%C4%8Dja,%20pra%C4%87enje%20njihove%20provedbe%20i%20vrednovanje.pdf> (pristupljeno 06. srpnja 2020.)

⁷⁹ Zakon o regionalnom razvoju Republike Hrvatske (Narodne novine 147/14, članak 1., stavak 1.), 2019., <https://www.zakon.hr/z/239/Zakon-o-regionalnom-razvoju-Republike-Hrvatske> (pristupljeno 14. kolovoza 2020.)

⁸⁰ Zakon o regionalnom razvoju Republike Hrvatske (Narodne novine 147/14, članak 14., stavak 3., 5., 6.), 2019., <https://www.zakon.hr/z/239/Zakon-o-regionalnom-razvoju-Republike-Hrvatske> (pristupljeno 06. srpnja 2020.)

- četiri urbane aglomeracije - Zagreb, Split, Rijeka i Osijek;
- veća urbana područja koja prema posljednjem popisu stanovništva imaju više od 35.000 stanovnika i nisu uključena u urbane aglomeracije;
- manja urbana područja odnosno gradove koji prema posljednjem popisu stanovništva imaju manje od 35.000 stanovnika, čija središnja naselja imaju više od 10.000 stanovnika i/ili su sjedišta županija.

Urbane aglomeracije predstavljaju administrativne teritorije najvećih jedinica lokalne samouprave i administrativne teritorije okolnih jedinica lokalne samouprave.⁸¹

Na području Republike Hrvatske, Ministarstvo regionalnog razvoja i fondova EU-a je zaduženo za sastavljanje smjernica za izradu strategija urbanog razvoja, koje su bitne u upravljanju urbanim razvojem. U smjernicama je opisan cjelokupan proces izrade strategije koji nadziru jedinice lokalne samouprave te se prema njima utvrđuju ciljevi i prioriteti razvoja. Smjernice za izradu strategija razvoja urbanog područja moraju se temeljiti na uvjerljivom logičkom slijedu, međusobno dosljednih i logički povezanih dijelova.⁸²

Detaljnije, strategija urbanog razvoja treba⁸³:

- biti utemeljena na detaljnoj analizi stanja temeljenoj na opsežnim, relevantnim i ažuriranim podacima, koji ukazuju na gospodarske, ekološke, klimatske, demografske i socijalne izazove s kojima se urbano područje suočava;
- strateški prikazati pristup održivom urbanom razvoju ciljanog urbanog područja unutar jasno određenog vremenskog razdoblja, utvrđujući hijerarhiju

⁸¹ Ministarstvo regionalnog razvoja i fondova Europske unije, *Smjernice za izradu strategije razvoja urbanih područja, praćenje njihove provedbe i vrednovanje*, Verzija 1.0., 2015., Zagreb, str. 6. i 7., <https://razvoj.gov.hr/UserDocsImages/O%20ministarstvu/Regionalni%20razvoj/Smjernice%20za%20izradu%20strategije%20razvoja%20urbanih%20podru%C4%8Dja,%20pra%C4%87enje%20njihove%20provedbe%20i%20vrednovanje.pdf> (pristupljeno 13. srpnja 2020.)

⁸² Ministarstvo regionalnog razvoja i fondova Europske unije, *Smjernice za izradu strategije razvoja urbanih područja, praćenje njihove provedbe i vrednovanje*, Verzija 1.0., 2015., Zagreb, str. 3. i 4., <https://razvoj.gov.hr/UserDocsImages/O%20ministarstvu/Regionalni%20razvoj/Smjernice%20za%20izradu%20strategije%20razvoja%20urbanih%20podru%C4%8Dja,%20pra%C4%87enje%20njihove%20provedbe%20i%20vrednovanje.pdf> (pristupljeno 13. srpnja 2020.)

⁸³ Ministarstvo regionalnog razvoja i fondova Europske unije, *Smjernice za izradu strategije razvoja urbanih područja, praćenje njihove provedbe i vrednovanje*, Verzija 1.0., 2015., Zagreb, str. 5., <https://razvoj.gov.hr/UserDocsImages/O%20ministarstvu/Regionalni%20razvoj/Smjernice%20za%20izradu%20strategije%20razvoja%20urbanih%20podru%C4%8Dja,%20pra%C4%87enje%20njihove%20provedbe%20i%20vrednovanje.pdf> (pristupljeno 13. srpnja 2020.)

ciljeva, razvojnih prioriteta i mjera koji moraju biti mjerljivi za suočavanje s izazovima;

- predložiti međusektorski integrirani pristup razvoju urbanog područja putem definiranih prioriteta, mjera, za rješavanje niza međusobno povezanih problema urbanog područja u različitim sektorima;
- definirati očekivane rezultate i uključiti sustav relevantnih pokazatelja koje je potrebno koristiti za praćenje provedbe Smjernica.

Smjernice za izradu strategije razvoja urbanih područja su⁸⁴:

1. definiranje urbanog područje koje se planira razviti;
2. uspostava urbanog područja;
3. uspostava partnerstva;
4. izrada strategije i
5. prihvaćanje i donošenje strategije urbanoga područja.

Prema navedenom, definiranje urbanog područja koje se planira razviti i uspostava urbanog područja predstavljaju prvi korak kod strateškog planiranja. Urbano područje može uključiti i ruralna područja. Dijele se na spomenute urbane aglomeracije i veća ili manja urbana područja.

Uspostava partnerstva postiže se promicanjem bliskih suradnji između lokalne samouprave, regionalnih koordinatora, gospodarskih i socijalnih partnera te tijela koja predstavljaju civilno društvo, a važni su za urbana područja. Grad koji izrađuje strategiju razvoja osniva savjetodavno tijelo, partnersko vijeće koje za cilj ima utvrditi prioritete razvoja urbanog područja, predlaže strateške projekte važne za razvoj urbanog područja te provedbu i praćenje projekata.⁸⁵

⁸⁴ Ministarstvo regionalnog razvoja i fondova Europske Unije, *Smjernice za izradu strategije razvoja urbanih područja, praćenje njihove provedbe i vrednovanje*, Verzija 1.0., 2015., Zagreb, str. 6., <https://razvoj.gov.hr/UserDocsImages/O%20ministarstvu/Regionalni%20razvoj/Smjernice%20za%20izradu%20strategije%20razvoja%20urbanih%20podru%C4%8Dja,%20pra%C4%87enje%20njihove%20provedbe%20i%20vrednovanje.pdf> (pristupljeno 13. srpnja 2020.)

⁸⁵ Ministarstvo regionalnog razvoja i fondova Europske Unije, *Smjernice za izradu strategije razvoja urbanih područja, praćenje njihove provedbe i vrednovanje*, Verzija 1.0., 2015., Zagreb, str. 9. i 10., <https://razvoj.gov.hr/UserDocsImages/O%20ministarstvu/Regionalni%20razvoj/Smjernice%20za%20izradu%20strategije%20razvoja%20urbanih%20podru%C4%8Dja,%20pra%C4%87enje%20njihove%20provedbe%20i%20vrednovanje.pdf> (pristupljeno 13. srpnja 2020.)

Izrada strategije predstavlja proces koji je organiziran kao lanac logičkih koraka pri kojem svaki korak određuje elemente za poduzimanje sljedećeg koraka.

Sastoji se od⁸⁶:

- analize stanja – obuhvaća analizu postojećeg stanja područja koje se želi razviti s ciljem da se stekne uvid u urbano područje i njegove komponente koje se žele razviti. Analiza mora biti multisektorska, odnosno mora istražiti gospodarsku i društvenu situaciju te stanje u okolišu. U procjeni statusa urbanog područja treba se usmjeriti na komponente urbanog područja koje predstavljaju trenutni problem te posjeduju razvojni potencijal za koji postoji opravdanost ulaganja.
- SWOT analiza – pojašnjava informacije koje su se dobile iz analize stanja tako da utvrdi snage, slabosti, prilike i prijetnje te prepozna potrebe i potencijale urbanog područja.

Analiza stanja i SWOT analiza osnova su za izradu strategije koja bi trebala biti strukturirana kao skup ciljeva i korektnih mjera za njihovu realizaciju. Podaci iz tih dijelova moraju biti u skladu sa strateškim ciljevima koji su definirani u sljedećim koracima i čine osnovu za provedbu.⁸⁷

Pobliže, nakon definiranih problema, potreba i razvojnog potencijala urbanog područja potrebno je definirati jasnu viziju, ciljeve te razvojne prioritete i mjere koji opisuju na koji način će se provesti sama strategija urbanog razvoja u cilju ostvarenja planiranih koraka. Potrebno je jasno definirati ideju razvoja urbanog područja te odrediti željenu promjenu za ciljano urbano područje.

⁸⁶ Ministarstvo regionalnog razvoja i fondova Europske unije, *Smjernice za izradu strategije razvoja urbanih područja, praćenje njihove provedbe i vrednovanje*, Verzija 1.0., 2015., Zagreb, str. 11. i 12., <https://razvoj.gov.hr/UserDocsImages/O%20ministarstvu/Regionalni%20razvoj/Smjernice%20za%20izradu%20strategije%20razvoja%20urbanih%20podru%C4%8Dja,%20pra%C4%87enje%20njihove%20provedbe%20i%20vrednovanje.pdf> (pristupljeno 13. srpnja 2020.)

⁸⁷ Ministarstvo regionalnog razvoja i fondova Europske unije, *Smjernice za izradu strategije razvoja urbanih područja, praćenje njihove provedbe i vrednovanje*, Verzija 1.0., 2015., Zagreb, str. 13., <https://razvoj.gov.hr/UserDocsImages/O%20ministarstvu/Regionalni%20razvoj/Smjernice%20za%20izradu%20strategije%20razvoja%20urbanih%20podru%C4%8Dja,%20pra%C4%87enje%20njihove%20provedbe%20i%20vrednovanje.pdf> (pristupljeno 13. srpnja 2020.)

Vizija predstavlja zajedničku ideju razvoja, kao jasnu i fokusiranu predodžbu željene promjene za određeno urbano područje. U viziji se ne spominje niti jedan ciljani sektor već se implicitno upućuje na napredak koji treba postignut u urbanom području, dok su ciljevi sažete izjave koje opisuju planiranu promjenu koju treba postići. Ciljevi se odnose na specifične izazove s kojima su suočena urbana područja. Vizija je povezana s ciljevima koji doprinose njezinom ostvarenju.⁸⁸

Definicija trenutnog statusa, vizije i ciljeva razvoja urbanog područja predstavljaju temelj za implementaciju strategijskih mjera i prioriteta da bi uloženi naponi rezultirali pozitivnom promjenom u budućem razvoju urbanog područja koja će pokazati napredak u odnosu na prijašnji status.

Sama implementacija strategije razvoja obuhvaća financijski i institucionalni okvir, strateške projekte te horizontalna načela provedbe plana urbanog razvoja. Financijski okvir plana razvoja daje prikaz planiranih sredstava za urbano područje s ciljem ostvarenja željene promjene, gdje je potrebno naznačiti izvore i iznose tih sredstava. Financijske izvore mogu predstavljati lokalni, županijski ili državni proračun iz kojih će se izdvajati sredstva za ulaganje u razvojne komponente urbanog područja. Financijska sredstva mogu se pribaviti i putem realizacije strateških projekata financiranih iz sredstava EU-a, ali za to mora postojati natječajna podloga, usklađena s prioritetima razvojnih mjera i strateških programa EU-a. Institucionalni okvir plana razvoja obuhvaća sve sudionike koji će sudjelovati u razvoju urbanog područja, definira njihove uloge i zadatke vezane za izradu i provedbu strateškog plana razvoja urbanog područja. U svom djelovanju, svi sudionici s ciljem ostvarenja uspješnog razvoja i željene promjene, moraju međusobno komunicirati i surađivati te realizirati koordinaciju ciljeva da bi se željena promjena ostvarila.⁸⁹

⁸⁸ Ministarstvo regionalnog razvoja i fondova Europske unije, *Smjernice za izradu strategije razvoja urbanih područja, praćenje njihove provedbe i vrednovanje*, Verzija 1.0., 2015., Zagreb, str. 13., <https://razvoj.gov.hr/UserDocsImages/O%20ministarstvu/Regionalni%20razvoj/Smjernice%20za%20izradu%20strategije%20razvoja%20urbanih%20podru%C4%8Dja.%20pra%C4%87enje%20njihove%20provedbe%20i%20vrednovanje.pdf> (pristupljeno 13. srpnja 2020.)

⁸⁹ Ministarstvo regionalnog razvoja i fondova Europske unije, *Smjernice za izradu strategije razvoja urbanih područja, praćenje njihove provedbe i vrednovanje*, Verzija 1.0., 2015., Zagreb, str. 15., 16. i 17.,

Tijekom i nakon implementacije strategije, potrebno je redovito pratiti provedbu iste s ciljem donošenja ocjene ostvarenog napretka u odnosu na postojeće stanje. U provedbi se prati ostvarivanje ciljeva i mjera, realno ostvareni učinci na razvoj, učinkovitost i uspješnost pri korištenju financijskih sredstava, sudjelovanje i doprinos partnerstva, učinkovitost i organizacija provedbe te vidljivost urbanog područja nakon implementacije definiranih mjera i ciljeva razvoja.⁹⁰

Strategija urbanog razvoja stvara bolje životne uvjete za stanovništvo urbanog područja jer se realizacijom strategije nastoji unaprijediti njihov životni standard. Građani tako mogu postati mobilniji dok javne usluge urbanih područja postaju dostupnije, jeftinije i prilagođene njihovim potrebama. Ulaganjem u urbani razvoj unapređuju se primjerice prirodni resursi urbanih područja, njihova infrastruktura, kvaliteta okoliša i zraka. Planovi urbanog razvoja stoga predstavljaju temelj za unaprjeđenje razvojnog potencijala urbanih područja s ciljem postizanja pozitivnih razvojnih promjena i učinkovitog gospodarskog napretka.

U nastavku se detaljnije obrađuje ranije istaknuta Agenda, jedan od bitnih okvira suradnje i poticanja urbanog razvoja u europskim okvirima.

<https://razvoj.gov.hr/UserDocsImages/O%20ministarstvu/Regionalni%20razvoj/Smjernice%20za%20izradu%20strategije%20razvoja%20urbanih%20podru%C4%8Dja,%20pra%C4%87enje%20njihove%20provedbe%20i%20vrednovanje.pdf> (pristupljeno 13. srpnja 2020.)

⁹⁰ Ministarstvo regionalnog razvoja i fondova Europske unije, *Smjernice za izradu strategije razvoja urbanih područja, praćenje njihove provedbe i vrednovanje*, Verzija 1.0., 2015., Zagreb, str. 18., <https://razvoj.gov.hr/UserDocsImages/O%20ministarstvu/Regionalni%20razvoj/Smjernice%20za%20izradu%20strategije%20razvoja%20urbanih%20podru%C4%8Dja,%20pra%C4%87enje%20njihove%20provedbe%20i%20vrednovanje.pdf> (pristupljeno 13. srpnja 2020.)

4. EUROPSKA URBANA AGENDA

Agenda predstavlja inicijativu EU-a za pojačanim uključivanjem europskih gradova i urbanih područja u zakonodavni proces EU-a.⁹¹ Njome se želi osigurati maksimalno iskorištavanje potencijala za rast gradova i uspješno savladavanje društvenih ciljeva.

Cilj Agende je uključiti gradove u kreiranje zajedničkih politika, kako bi se bolje prepoznalo njihove probleme i izazove s kojima se suočavaju. S obzirom na to da je izazova sve više na području gospodarstva, okoliša, klimatskih promjena, migracija, starenja populacije, prehrambene samoopskrbe i dr., potreban je cjelovit pristup njihovom rješavanju, odnosno suradnja lokalnih, nacionalnih i europskih sektorskih politika te održiva regionalna i urbana politika EU.⁹²

Izrada inicijative pokrenuta je 30. svibnja 2016. godine u Amsterdamu u Nizozemskoj na poziv nizozemskog predsjedništva Vijeća EU, gdje je održan neformalni sastanak ministara zaduženih za urbana pitanja.⁹³

Izrada i provedba Agende ovisi o aktivnom uključivanju ključnih dionika urbanih područja usmjerenih na analizu unapređenja regulatornog okvira, povećanja dostupnosti financijskih sredstava iz fondova EU-a te na stvaranje zajedničkih baza znanja. Amsterdamski pakt je identificirao ključne dionike svih razina i njihove uloge, no pred kreatora nacionalne i lokalne politike stavljena je zadaća da urbane politike razvijaju na integriran i sveobuhvatan način potičući kontinuiranu suradnju organizacija europske razine, tijela državne uprave, regionalne/područne i lokalne samouprave, obrazovnog sustava i znanstvene zajednice, nevladinih organizacija, socijalnih partnera, organizacija civilnog društva te predstavnika privatnog sektora.⁹⁴

⁹¹ Udruga gradova, *Urbana agenda za EU – novi web portal*, 2018., <https://www.udruga-gradova.hr/urbana-agenda-za-eu-novi-web-portal/> (pristupljeno 16. lipnja 2020.)

⁹² L. Unuk, *Urbana agenda Europske unije – cjelovito planiranje urbanog razvoja*, 2017., <http://aktivirajkarlovac.net/2017/10/urbana-agenda-europske-unije-cjelovito-planiranje-urbanog-razvoja/> (pristupljeno 18. lipnja 2020.)

⁹³ Udruga gradova, *Uspostavljanje Urbane agende za EU „Amsterdamski pakt“*, 2016c., str. 1., <https://www.udruga-gradova.hr/wordpress/wp-content/uploads/2016/06/Amsterdamski-sporazum-nacrt.pdf> (pristupljeno 16. lipnja 2020.)

⁹⁴ I. Gojević, „Amsterdamski pakt“, U: Matković, I. et al., *Vizije gradova i prostora međunarodne preporuke za prostorni i urbani razvoj*, Zagreb, Hrvatski zavod za prostorni razvoj, 2017., str. 85., https://mgjpu.gov.hr/UserDocsImages/Zavod/Publikacije/Vizije_gradova_web.pdf (pristupljeno 18. lipnja 2020.)

4.1. Potreba za Agendom

EU želi ostvariti puni potencijal i izvršiti sve svoje strateške ciljeve vezane za gradove. No, da bi se navedeno realiziralo, Agenda mora uspostaviti partnerstva između Komisije, organizacije EU-a, nacionalnih vlada, lokalnih vlasti i drugih sudionika, odnosno mora motivirati urbane vlasti da potaknu razvoj pravnog uređenja, bolje financiranje i bolje znanje.

Potreba za Agendom javlja se iz tri razloga⁹⁵:

1. Zakonodavstvo EU-a u velikoj se mjeri provodi u urbanim područjima te ima izravne i neizravne implikacije za gradske vlasti.
2. Urbana nadležna tijela jedan su od ključnih korisnika financijskih sredstava EU-a.
3. Znanje o načinu kako se Agenda razvija je heterogeno te uspješnim iskustvom odnosno znanjem može se nastaviti valorizirati, razvijati i iskoristiti na najbolji način.

Urbana područja moraju imati zajednički pristup sektorskim politikama i različitim razinama uprave da bi ostvarila puni potencijal. Uravnotežen, održiv i integriran pristup urbanim izazovima trebao bi biti u skladu s Leipziškom poveljom o održivim europskim gradovima. *„Leipziška povelja o održivim europskim gradovima dokument je država članica sastavljen uz široko i transparentno sudjelovanje europskih dionika. Imajući saznanja o izazovima i mogućnostima kao i o različitoj povijesnoj, gospodarskoj, socijalnoj i okolišnoj podlozi europskih gradova, ministri u državama članicama nadležni za urbani razvoj suglasni su o zajedničkim načelima i strategijama politike urbanog razvoja. Ministri se obvezuju:*

- *da će u svojim državama započeti političku raspravu o tome kako integrirati načela i strategija Lepziške povelje o održivim europskim gradovima u nacionalne, regionalne i lokalne razvojne politike;*

⁹⁵ Udruga gradova, *Uspostavljanje Urbane agende za EU „Amsterdamski pakt“*, 2016c., str. 2., <https://www.udruga-gradova.hr/wordpress/wp-content/uploads/2016/06/Amsterdamski-sporazum-nacr.pdf> (pristupljeno 18. lipnja 2020.)

- *da će koristiti alat integriranog urbanog razvoja i odgovarajućeg upravljanja u cilju njegove provedbe te da će u tu svrhu uspostaviti sve potrebne okvire na nacionalnoj razini;*
- *da će promicati uspostavu uravnotežene teritorijalne organizacije temeljene na europskoj policentričnoj urbanoj strukturi.“*⁹⁶

Postoji potreba za poboljšanjem komplementarnosti politika koje utječu na urbana područja te za jačanjem njihove urbane dimenzije. Navedeno se može postići uključivanjem svih razina vlasti, osiguravanjem koordinacije i učinkovite interakcije između sektora politika uz poštovanje načela supsidijarnosti te u skladu s nadležnostima svake razine. Agenda nudi novi oblik suradnje na više razina i s više dionika kojima je cilj jačanje urbane dimenzije politike EU-a.⁹⁷

Agenda potvrđuje policentričnu strukturu te raznolikost (socijalnu, gospodarsku, teritorijalnu, kulturnu i povijesnu) diljem Europe. Potvrđuje i važnost urbanih područja svih veličina i konteksta u daljnjem razvoju EU-asrukturane . Rastući broj urbanih izazova je lokalnog karaktera, zahtijevaju šire teritorijalno rješenje i suradnju s funkcionalnim urbanim područjima. Urbana rješenja imaju potencijal proizvesti šire teritorijalne koristi te bi stoga urbana nadležna tijela trebala surađivati unutar njihovih funkcionalnih područja i s njihovim okolnim regijama kako bi se povezala i ojačala teritorijalnu i urbanu politiku.⁹⁸

⁹⁶ Ministarstvo prostornog uređenja, graditeljstva i državne imovine, *Leipziška povelja o održivim europskim gradovima*; 2007., https://mgipu.gov.hr/UserDocsImages//dokumenti/Prostorno/TeritorijalnaKohezija//Leipziska_Povelja.pdf (pristupljeno 15. kolovoza 2020.)

⁹⁷ I. Gojević, „Amsterdamski pakt“, U: Matković, I. et al., *Vizije gradova i prostora međunarodne preporuke za prostorni i urbani razvoj*, Zagreb, Hrvatski zavod za prostorni razvoj, 2017., str. 88., https://mgipu.gov.hr/UserDocsImages/Zavod/Publikacije/Vizije_gradova_web.pdf (pristupljeno 18. lipnja 2020.)

⁹⁸ Udruga gradova, *Uspostavljanje Urbane agende za EU „Amsterdamski pakt“*, 2016c., str. 3., <https://www.udruga-gradova.hr/wordpress/wp-content/uploads/2016/06/Amsterdamski-sporazum-nacr.pdf> (pristupljeno 16. lipnja 2020.)

4.2. Uspostava Agende

Na putu do razvoja Agende zabilježene su prekretnice. Deklaracija iz Rige je osigurala političku potporu razvoju Agende tako što je potvrdila potencijalni doprinos teritorijalnom i održivom razvoju te postizanju zajedničkih europskih ciljeva.⁹⁹

Agenda je određena Amsterdamskim paktom, kao što je ranije navedeno. Amsterdamski pakt je osnovni dokument odnosno sporazum kojim su se Komisija i države članice obvezale na suradnju i jačanje urbanih dimenzija u zakonodavnom procesu EU-a. U dokumentu se opisuju glavne značajke Agende. Definira se početna politika i funkcionalna suradnja radi uključivanja lokalnih i regionalnih vlasti u izradu nacionalnih i javnih politika EU-a s ciljem poboljšanja trenutnih politika.¹⁰⁰

No, razvoj Agende je kontinuirani proces te će se zbog toga dalje razvijati u državama članicama, u suradnji s Europskom komisijom, Europskim parlamentom, Europskim odborom regija (odbor, CoR), Europskim gospodarskim i socijalnim odborom (EESC), Europskom investicijskom bankom (EIB-om), predstavnicima europskih urbanih tijela te ostalim relevantnim sudionicima.¹⁰¹

4.3. Ciljevi i načela

U nastavku se prikazuju značajni ciljevi i načela Agende prema kojima se usmjeravaju također i dionici u svojim aktivnostima.

⁹⁹ Udruga gradova, *Uspostavljanje Urbane agende za EU „Amsterdamski pakt“*, 2016c., str. 3., <https://www.udruga-gradova.hr/wordpress/wp-content/uploads/2016/06/Amsterdamski-sporazum-nacr.pdf> (pristupljeno 16. lipnja 2020.)

¹⁰⁰ Udruga gradova, *Pokrenuta Urbana agenda za efikasnije uključivanje gradova u zakonodavni proces EU*, 2016a., <https://www.udruga-gradova.hr/pokrenuta-urbana-agenda-za-efikasnije-ukljucivanje-gradova-u-zakonodavni-proces-eu/> (pristupljeno 18. kolovoza 2020.)

¹⁰¹ Udruga gradova, *Uspostavljanje Urbane agende za EU „Amsterdamski pakt“*, 2016c., str. 3., dostupno na: <https://www.udruga-gradova.hr/wordpress/wp-content/uploads/2016/06/Amsterdamski-sporazum-nacr.pdf> (pristupljeno 16. lipnja 2020.)

Ciljevi Agende su¹⁰²:

- Ostvarenje punog potencijala i doprinos razvoju urbanih područja država članica EU – ostvarenje punog potencijala urbanih područja zahtijeva zajednički pristup između sektorskih politika i različitih razina uprave, uz poštivanje načela supsidijarnosti, proporcionalnosti i nadležnosti.¹⁰³
- Formiranje učinkovitijeg integriranog i koordiniranog pristupa politikama i zakonodavstva EU s potencijalnim utjecajem na urbana područja - uravnotežen, održiv i integriran pristup urbanim izazovima trebao bi biti u skladu s Leipziškom poveljom o održivim europskim gradovima.¹⁰⁴
- Doprinos teritorijalnoj koheziji na način da se smanji socioekonomska razlika u urbanim područjima i regijama – urbana područja sve su više suočena s propadanjem tradicionalnih industrija, društvenom isključenosti, nezaposlenosti, širenjem rubnih urbanih zona, propadanjem središta gradova, kriminalom, velikom zagađenosti i uništavanjem okoliša. Uz navedene probleme, javlja se razlika između bogatijeg dijela stanovništva te siromašnijeg. Bogatiji dio stanovnika ima snažniji utjecaj na sustave upravljanja gradovima čime se ograničava mogućnost utjecaja siromašnijeg dijela stanovnika. Urbana područja i regije u budućnosti će morati voditi više računa o potrebama i dobrobiti svih društvenih skupina. U obzir se moraju uzeti potrebe marginaliziranih i isključenih skupina (npr., stranih, niskokvalificiranih radnika...). Stoga su potrebni novi sustavi zastupanja i sudjelovanja koji će osigurati nove načine pristupa informacijama i uključiti sve stanovnike i zainteresirane strane da iznesu svoje mišljenje i da se na konstruktivan način uključe u oblikovanje svoje budućnosti. Gradovi i regije

¹⁰² G. Bežovan et. al., *Europska urbana agenda kao okvir razvoja kohezivnih i konkurentnih gradova - Socijalna slika grada Zagreba* za 2016. godinu, Zagreb, CERANEO – centar za razvoj neprofitnih organizacija, Socijalno vijeće Grada Zagreba, 2017., str. 8., dostupno na: https://www.zagreb.hr/UserDocsImages/arkhiva/socijalna_skrb/Socijalna%20slika%20Grada%20Zagreba%202016.pdf (pristupljeno 18. lipnja 2020.)

¹⁰³ Udruga gradova, *Uspostavljanje Urbane agende za EU „Amsterdamski pakt“*, 2016c., str. 3., <https://www.udruga-gradova.hr/wordpress/wp-content/uploads/2016/06/Amsterdamski-sporazum-nacrt.pdf> (pristupljeno 19. kolovoza 2020.)

¹⁰⁴ Udruga gradova, *Uspostavljanje Urbane agende za EU „Amsterdamski pakt“*, 2016c., str. 2. i 3., <https://www.udruga-gradova.hr/wordpress/wp-content/uploads/2016/06/Amsterdamski-sporazum-nacrt.pdf> (pristupljeno 19. kolovoza 2020.)

suočavaju se s teškim izazovima koji zahtijevaju bolju integraciju djelovanja vlasti, zajednica i poslovnih interesa.¹⁰⁵

- Uključivanje urbanih nadležnih tijela u oblikovanje politike, mobilizacija urbanih nadležnih tijela za implementaciju politika EU-a te osnaživanje urbane dimenzije u javnim politikama – cilj je rješavanje sve složenijih izazova u urbanim područjima. Stoga je važno da urbane vlasti surađuju s lokalnim zajednicama, civilnim društvom, poslovnim institucijama i institucijama znanja. Oni zajedno čine osnovni pokretač u oblikovanju održivog razvoja s ciljem poboljšanja okolišnog, gospodarskog, socijalnog i kulturnog napretka Agende. Nacionalne, regionalne, lokalne politike i politike EU-a bi trebale odrediti okvir unutar kojeg bi građani, nevladine udruge, poduzeća i urbana nadležna tijela uz doprinos institucija znanja, mogle rješavati najhitnije izazove.¹⁰⁶

Načela Agende su¹⁰⁷:

- Upravljanje na više razina – upravljanje urbanim područjima na više razina je ključno kako bi se riješili razvojni izazovi u urbanim područjima. Uključivanje i doprinos javnih, privatnih i civilnih dionika u proces upravljanja je nužno kako bi se kreirala kvalitetna politika ili strategija razvoja urbanog područja te kako bi se potrebne mjere razvoja uspješno provele. Upravljačko tijelo na razini urbane aglomeracije jedan je od ključnih dionika u ovom pristupu. Na području urbanih aglomeracija odluke koje su donesene u jednoj jedinici lokalne samouprave imaju utjecaj i na ostale jedinice koje se nalaze u blizini. Zbog ovog razloga trebala bi biti uspostavljena upravljačka tijela na razini aglomeracija koja će koordinirati i usmjeravati razvoj cjelokupnog područja, ali imajući u vidu i potrebe urbane aglomeracije kao jedinstvenog funkcionalnog prostora te pojedinih administrativnih jedinica nižih razina. Navedeni pristup

¹⁰⁵ S. Jakopec, „Povelja iz Barcelone“ U: Matković, I. et al., *Vizije gradova i prostora međunarodne preporuke za prostorni i urbani razvoj*, Zagreb, Hrvatski zavod za prostorni razvoj, 2017., str. 15. i 17., https://mgipu.gov.hr/UserDocsImages/Zavod/Publikacije/Vizije_gradova_web.pdf (pristupljeno 19. kolovoza 2020.)

¹⁰⁶ Udruga gradova, *Uspostavljanje Urbane agende za EU „Amsterdamski pakt“*, 2016c., str. 2., <https://www.udruga-gradova.hr/wordpress/wp-content/uploads/2016/06/Amsterdamski-sporazum-nacr.pdf> (pristupljeno 19. kolovoza 2020.)

¹⁰⁷ Europska komisija, *Program EU-a za gradove, Panorama br. 58*, 2016., str. 9., https://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docgener/panorama/pdf/mag58/mag58_hr.pdf (pristupljeno 18. lipnja 2020.)

bit će funkcionalan tek onda kada se razvije sustav kompenzacije za one aktere koji su pretrpjeli gubitke određenim intervencijama u prostoru ili realizacijom pojedinih projekata.¹⁰⁸

- Metoda suradnje s partnerima – suradnja je ključna za izgradnju uspješnih pametnih gradova. Javna uprava, građani, poduzeća, istraživačke ustanove i dr., svi su dio istoga urbanog ekosustava i svi imaju nešto važno za ponuditi. Udruživanjem raznih dionika te suradnja s drugim gradovima u EU, mogu se razviti bolja rješenja koja će odgovoriti na sve veće izazove u gradovima. Dijeljenje najboljih praksi između gradova pomaže učiniti europske gradove snažnijima, pametnijima i održivijima.¹⁰⁹
- Integrirani pristup i održivi urbani razvoj – razne dimenzije života u gradovima su međusobno povezane, stoga između stručnjaka i donositelja odluka postoji uvjerenje da se pozitivne promjene u urbanom razvoju mogu postići integriranim pristupom. Mjere koje su vezane uz fizički urbani razvoj trebaju biti povezane s onim mjerama koje promiču obrazovanje, ekonomski razvoj, socijalnu uključenost i zaštitu okoliša odnosno s održivim urbanim razvojem. Preduvjet razvijanja integriranog pristupa i održivog urbanog razvoja je razvoj snažnog partnerstva između lokalnog stanovništva, civilnog društva, lokalne ekonomije i različitih razina vlasti. Integrirani održivi urbani razvoj je najnoviji razvojni pristup gradova u skladu s dokumentom Europa 2020. Iako službena definicija još ne postoji, ali na temelju dosadašnjih spoznaja može se definirati kao holistički pristup pozitivnoj transformaciji gradova na temelju urbane obnove i urbanog planiranja te socijalnog ulaganja koje je usklađeno sa zaštitom okoliša.¹¹⁰

¹⁰⁸ Urbanex d.o.o. i Gradski ured za strategijsko planiranje i razvoj grada Zagreba, *Analiza EU konteksta planiranja i usporedivosti gradova za urbanu aglomeraciju Zagreb*, Zagreb, Urbanex d.o.o., 2017., str. 24.,

https://www.zagreb.hr/UserDocsImages/gu%20za%20strategijsko%20planiranje/Analiza%20EU%20konteksta%20planiranja%20i%20usporedivosti%20gradova%20za%20UAZ_29_1_18.pdf (pristupljeno 19. kolovoza 2020.)

¹⁰⁹ I. Maletić et al., *EU vodič za uspješan i održiv razvoj gradova i općina*, posebno izdanje, Zagreb, Ured zastupnice u Europskom parlamentu Ivane Maletić, 2017., str. 4., https://issuu.com/ivanamaletic/docs/eu_vodic_final (pristupljeno 06. srpnja 2020.)

¹¹⁰ G. Bežovan et. al., *Europska urbana agenda kao okvir razvoja kohezivnih i konkurentnih gradova - Socijalna slika grada Zagreba za 2016. godinu*, Zagreb, CERANEO – centar za razvoj neprofitnih organizacija, Socijalno vijeće Grada Zagreba, 2017., str. 9., dostupno na: https://www.zagreb.hr/UserDocsImages/arhiva/socijalna_skrb/Socijalna%20slika%20Grada%20Zagreba%202016.pdf (pristupljeno 19. kolovoza 2020.)

- Ciljevi Ujedinjenih naroda – urbani razvoj je postao glavna tema pregovora o planu razvoja u razdoblju nakon 2015. godine u sklopu Programa za ljudska naselja Ujedinjenih naroda, UN HABITAT. UN HABITAT je program Ujedinjenih naroda za gradove i ljudska naselja te je nadležan za održivi urbani razvoj i važan nositelj aktivnosti usmjeren na razvijanje globalne razvojne strategije urbanizacije.¹¹¹
- Funkcionalna urbana područja – funkcionalna urbana područja sastoje se od grada-središta i njegove zone dnevnih migracija odnosno zone putovanja. Funkcionalna urbana područja temelje se na analizi uzoraka dnevnih migracija prema morfološkim urbanim jezgrama. Osnovni kriterij određivanja funkcionalnog urbanog područja je da svakodnevno u urbanu jezgru iz lokalne administrativne jedinice s gustoćom naseljenosti većom od 650 stanovnika po kilometru kvadratnom (LAU 2) minimalno 15 % zaposlenog stanovništva odlazi raditi.¹¹²
- Povezivanje urbanoga i ruralnoga – osim urbanog razvoja važno je prepoznati i razvoj ruralnih područja. Prednost ruralnih područja je bolja kvaliteta životnog okružja, no, ta se područja suočavaju s gospodarskim pritiscima koje često prati gubitak osnovnih usluga i pristupa određenim sadržajima. Navedena kretanja dodatno pogoršava i globalizacija te sve češća kulturna homogenizacija. To dovodi do novih razvojnih pritisaka i gubitka lokalnog identiteta. Mnoga ruralna područja postaju dio urbanog zaleđa, stoga je potrebno prepoznati potrebe tih ruralnih zajednica, posebice u smislu povoljnog stanovanja za lokalno stanovništvo. U ruralnim područjima postoje zajednice koje imaju udaljeniji pristup radnom mjestu, uslugama više razine (npr., bolnicama i ustanovama visokog obrazovanja) i drugim uslugama koje postoje u urbanim područjima. Osim udaljenosti, problem je i taj što tradicionalne ruralne aktivnosti nestaju u tim udaljenijim područjima te postoje

¹¹¹ Europska komisija, *Urbana dimenzija politika EU-a – ključne značajke plana EU-a za gradove*, 2014., str. 9., dostupno na: <https://ec.europa.eu/transparency/regdoc/rep/1/2014/HR/1-2014-490-HR-F1-1.Pdf> (pristupljeno 19. kolovoza 2020.)

Ministarstvo prostornog uređenja, graditeljstva i državne imovine, *UN HABITAT*, 2020., <https://mgipu.gov.hr/UserDocImages/5393> (pristupljeno 19. kolovoza 2020.)

¹¹² Urbanex d.o.o. i Gradski ured za stratejsko planiranje i razvoj grada Zagreba, *Analiza EU konteksta planiranja i usporedivosti gradova za urbanu aglomeraciju Zagreb*, Zagreb, Urbanex d.o.o, 2017., str. 23., https://www.zagreb.hr/UserDocImages/gu%20za%20strategijsko%20planiranje/Analiza%20EU%20konteksta%20planiranja%20i%20usporedivosti%20gradova%20za%20UAZ_29_1_18.pdf (pristupljeno 19. kolovoza 2020.)

krajevi s velikom nezaposlenosti. U pojedinim ruralnim područjima postoje veliki ekološki problemi i ograničenja što dovodi do društvenih i gospodarskih problema na način da se stvara potreba za pomoći u osiguravanju lokalnih usluga i zadovoljavanju lokalnih potreba za stanovanjem i zapošljavanjem. Ruralna područja su jedan od ključnih značenja za budućnost Europe, na primjer za proizvodnju hrane i osiguravanje prirodnih resursa te potpora turističkoj industriji. Stoga je važno prepoznati ruralno područje i promicati integrirani pristup budućnosti ruralnih zajednica.¹¹³

- Gradovi svih veličina - Europu obilježava veći broj policentričnih i manji broj koncentriranih gradskih struktura. Postoje dvije velike gradske aglomeracije, Pariz i London, veći broj velikih gradskih područja, guste mreže malih i srednje velikih gradova te područja s vrlo malo gradskih središta. Gradska struktura Europe se može opisati kao kombinacija velikih gradskih središta i policentričnih gradskih struktura te raspršene urbanizacije. Zbog sve veće neusklađenosti između administrativnih i gradskih struktura, smanjuje se kohezija i time ograničava konkurentnost zbog neodgovarajućeg upravljanja i infrastrukture. Urbane sredine svih veličina mogu biti pokretači gospodarstva na način da potiču rast, stvaraju nova radna mjesta za svoje građane i time povećavaju konkurentnost Europe u svjetskoj ekonomiji.¹¹⁴

4.4. Područje primjene

Agenda mora poštivati načelo supsidijarnosti i nadležnosti prema ugovorima EU-a. Temelji se na zaključcima Europskog vijeća, koji su usvojeni 26./27. lipnja 2014. godine koji navode da u skladu s načelima supsidijarnosti i proporcionalnosti, Unija mora koncentrirati svoja djelovanja na područja na kojima se pokreću stvarne promjene.¹¹⁵

¹¹³ S. Jakopec, „Povelja iz Barcelone“ U: Matković, I. et al., *Vizije gradova i prostora međunarodne preporuke za prostorni i urbani razvoj*, Zagreb, Hrvatski zavod za prostorni razvoj, 2017., str. 15., 21. i 22., https://mgipu.gov.hr/UserDocImages/Zavod/Publikacije/Vizije_gradova_web.pdf (pristupljeno 19. kolovoza 2020.)

¹¹⁴ Europska komisija, *Urbana dimenzija politika EU-a – ključne značajke plana EU-a za gradove*, 2014., str. 5., <https://ec.europa.eu/transparency/regdoc/rep/1/2014/HR/1-2014-490-HR-F1-1.Pdf> (pristupljeno 19. kolovoza 2020.)

¹¹⁵ I. Gojević, „Amsterdamski pakt“, U: Matković, I. et al., *Vizije gradova i prostora međunarodne preporuke za prostorni i urbani razvoj*, Zagreb, Hrvatski zavod za prostorni razvoj, 2017., str. 90.,

Iz ranije istaknutog slijedi da se Agenda zasniva na tri stupa stvaranja i primjene politike EU-a, a to su¹¹⁶:

1. bolja regulativa,
2. bolje financiranje i
3. bolje znanje.

1. Bolja regulativa – propisi EU-a provode se u gradovima te izravno ili neizravno utječu na gradske vlasti. No, zakonodavstvo može imati različit utjecaj na različitu publiku te se zbog toga teže provodi na lokalnoj razini. Stoga, Agenda želi učinkovitiju i usklađeniju primjenu zakonodavstva i instrumenata politike EU-a. Time se oslanja na opće načelo boljeg uređenja da bi zakonodavstvo EU-a trebalo biti usmjereno na postizanje ciljeva uz minimalan trošak i bez nepotrebnog administrativnog opterećenja za urbane vlasti. Zbog toga će Agenda doprinijeti pri izradi budućih i revidiranju postojećih propisa EU-a kako bi propisi bolje odražavali urbane potrebe, praksu i odgovornost.¹¹⁷
2. Bolje financiranje – urbana nadležna tijela jedan su od glavnih korisnika javnog financiranja. Međutim, financijska sredstva mogu biti nedostupna i na druge načine putem EU financiranja. Agenda će pridonijeti identifikaciji, integraciji i unapređenju tradicionalnih, inovativnih i jednostavnih za korištenje izvora financiranja za urbana područja. Primijenit će postojeće iskustvo koje će dalje razvijati da bi unaprijedila financiranje za urbane vlasti.¹¹⁸
3. Bolje znanje – odgovornosti urbanih nadležnih tijela i povezanih administrativnih struktura znatno se razlikuju od grada do grada. Stoga je važno imati pouzdane podatke kako bi se osiguralo da se urbana politika temelji na dokazima i da se mogu pronaći prilagođena rješenja za glavne

https://mgipu.gov.hr/UserDocImages/Zavod/Publikacije/Vizije_gradova_web.pdf (pristupljeno 18. lipnja 2020.)

¹¹⁶ I. Gojević, „Amsterdamski pakt“, U: Matković, I. et al., *Vizije gradova i prostora međunarodne preporuke za prostorni i urbani razvoj*, Zagreb, Hrvatski zavod za prostorni razvoj, 2017., str. 90., https://mgipu.gov.hr/UserDocImages/Zavod/Publikacije/Vizije_gradova_web.pdf (pristupljeno 18. lipnja 2020.)

¹¹⁷ Udruga gradova, *Uspostavljanje Urbane agende za EU „Amsterdamski pakt“*, 2016c., str. 4., <https://www.udruga-gradova.hr/wordpress/wp-content/uploads/2016/06/Amsterdamski-sporazum-nacrt.pdf> (pristupljeno 16. lipnja 2020.)

¹¹⁸ I. Gojević, „Amsterdamski pakt“, U: Matković, I. et al., *Vizije gradova i prostora međunarodne preporuke za prostorni i urbani razvoj*, Zagreb, Hrvatski zavod za prostorni razvoj, 2017., str. 91., https://mgipu.gov.hr/UserDocImages/Zavod/Publikacije/Vizije_gradova_web.pdf (pristupljeno 18. lipnja 2020.)

probleme. Agenda će pridonijeti stvaranju baze znanja o urbanoj politici i promicanju razmjene dobrih praksi. Sve povezane inicijative bit će u skladu sa zakonodavstvom EU-a o zaštiti podataka i ponovnoj uporabi informacija iz javnog sektora te promicanju povezanih i otvorenih podataka.¹¹⁹

Agenda se oslanja na načelo integriranog pristupa održivom urbanom razvoju kao vodećem načelu za postizanje ciljeva politike triju stupova. Osim organizacijama koristi se i postojećim europskim politikama, instrumentima, platformama i programima kao što su mogućnosti koje pruža kohezijska politika, uključujući njezine sastavnice održivog urbanog razvoja, Urbane inovativne akcije (UIA), URBACT, Europska mreža za opservaciju prostornog planiranja (ESPON), Sporazum gradonačelnika, Civitas 2020, Referentni okvir za održive gradove (RFSC), Europska urbana mreža znanja (EUKN) itd. Koristit će i Europsko inovacijsko partnerstvo „Pametni gradovi i zajednice“. Agenda podupire koherentnost između urbanih pitanja i teritorijalne kohezije. Agenda će ujedno pridonijeti i provedbi Agende za održiv razvoj do 2030. UN-a te globalnoj Novoj urbanoj agendi kao dijelu procesa Habitat III.¹²⁰

Agendu treba provoditi uz potpunu transparentnost. Sve zainteresirane strane trebale bi imati jednak pristup informacijama o aktualnom stanju Agende te jednake mogućnosti u provedbi Agende.

4.5. Financiranje

Provedbe aktivnosti u razvoju gradova se mogu financirati pomoću fondova kao što su¹²¹:

1. EFRR;
2. ESF;

¹¹⁹ Europska komisija, *Plan EU-a za gradove*, 2020h., https://ec.europa.eu/info/eu-regional-and-urban-development/topics/cities-and-urban-development/urban-agenda-eu_hr#prioritetne-teme (pristupljeno 18. lipnja 2020.)

¹²⁰ European Commission, *Urban Agenda for the EU – Pact of Amsterdam*, 2016., str. 6., dostupno na: https://ec.europa.eu/regional_policy/sources/policy/themes/urban-development/agenda/pact-of-amsterdam.pdf (pristupljeno 18. lipnja 2020.)

¹²¹ Europska komisija, *Financiranje gradova*, 2020b., https://ec.europa.eu/info/eu-regional-and-urban-development/topics/cities-and-urban-development/funding-cities_hr (pristupljeno 20. lipnja 2020.)

3. KF,
4. EFSU;
5. EPFRR;
6. sredstva EIB;
7. UIA;
8. Fond europske pomoći za najpotrebitije (FEAD).

EFRR je jedan od glavnih instrumenata europske kohezijske politike. Cilj je jačanje gospodarske i socijalne kohezije te ublažiti razlike između regija EU. Usmjeren je na proizvodne investicije s ciljem otvaranja radnih mjesta, infrastrukturne investicije i na lokalni razvoj.¹²² Za razdoblje od 2014. do 2020., EFRR ima dva cilja¹²³:

- ulagati u rast i zapošljavanje u cilju jačanja tržišta rada i regionalnih gospodarstava,
- europska teritorijalna suradnja u cilju jačanja prekogranične, transnacionalne i međuregionalne suradnje unutar Unije.

EFRR usmjerava svoja ulaganja u nekoliko ključnih prioritetnih područja s obzirom na to da pridonosi strategiji Europa 2020. Glavni prioriteti su poznati kao tematska koncentracija, a to su¹²⁴:

- inovacije i istraživanje;
- digitalni program;
- podrška za male i srednje poduzetnike;
- ekonomija s niskim emisijama ugljika.

EFRR posebnu pažnju posvećuje konkretnim teritorijalnim karakteristikama na način da nastoji smanjiti gospodarske, ekološke i socijalne probleme u urbanim područjima s fokusom na održivi urbani razvoj, kao što je istaknuto ranije u radu. Zbog toga, u

¹²² Europski parlament, *Europski fond za regionalni razvoj (EFRR)*, 2020., <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/hr/sheet/95/europski-fond-za-regionalni-razvoj-efrr> (pristupljeno 15. srpnja 2020.)

¹²³ Europski parlament, *Europski fond za regionalni razvoj (EFRR)*, 2020., <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/hr/sheet/95/europski-fond-za-regionalni-razvoj-efrr> (pristupljeno 15. srpnja 2020.)

¹²⁴ Europska komisija, *Europski fond za regionalni razvoj*, 2020a., https://ec.europa.eu/regional_policy/hr/funding/erdf/ (pristupljeno 15. srpnja 2020.)

tekućem programskom razdoblju, najmanje 5 % resursa iz EFRR-a se odvaja za ovo polje putem "integriranih akcija" kojima upravljaju gradovi.¹²⁵

ESF je usmjeren na poticanje poduzetništva, pružanje pomoći posloprimcima u pronalaženju boljih radnih mjesta te kreiranju pravednijih mogućnosti za sve građane EU-a prilikom njihovog zapošljavanja.¹²⁶ ESF je osnovni financijski instrument EU za „ulaganje u ljude“. Fond omogućuje veću mogućnost zapošljavanja, promiče bolje obrazovanje te smanjenje stope siromaštva.

Detaljnije, glavni ciljevi ESF-a su¹²⁷:

- poticanje zapošljavanja i podrška mobilnosti radne snage;
- promicanje socijalne uključenosti i borba protiv siromaštva;
- ulaganje u obrazovanje, vještine i cjeloživotno učenje;
- povećavanje sposobnosti institucija i učinkovitosti javne uprave.

KF je namijenjen državama članicama čija je vrijednost bruto nacionalnog proizvoda (BNP) po stanovniku manja od 90 % prosjeka EU-a. Služi smanjivanju gospodarskih i socijalnih razlika te promicanju održivog razvoja.¹²⁸ KF je za razdoblje od 2014. do 2020. godine usmjeren na Bugarsku, Hrvatsku, Cipar, Republiku Češku, Estoniju, Grčku, Mađarsku, Latviju, Litvu, Maltu, Poljsku, Portugal, Rumunjsku, Slovačku i Sloveniju. KF dodjeljuje sredstva za sljedeće aktivnosti¹²⁹:

- transeuropsku mrežu prijevoza - usmjerenost je na prioritetnim projektima od europskog interesa te
- okoliš - projekti u svezi s energijom ili prijevozom u pogledu energetske učinkovitosti, uporabe obnovljivih izvora energije, razvoja željezničkog prijevoza, jačanja javnog prijevoza i dr.

¹²⁵ Europska komisija, *Europski fond za regionalni razvoj*, 2020a., https://ec.europa.eu/regional_policy/hr/funding/erdf/ (pristupljeno 15. srpnja 2020.)

¹²⁶ Europska unija, *Europski socijalni fond*, 2020a., <http://europski-fondovi.eu/program/europski-socijalni-fond> (pristupljeno 15. srpnja 2020.)

¹²⁷ Europska unija, *Europski socijalni fond*, 2020a., <http://europski-fondovi.eu/program/europski-socijalni-fond> (pristupljeno 15. srpnja 2020.)

¹²⁸ Europska komisija, *Kohezijski fond*, 2020d., https://ec.europa.eu/regional_policy/hr/funding/cohesion-fund/ (pristupljeno 16. srpnja 2020.)

¹²⁹ Z. Savić et al., *Kohezijska politika Europske unije i Hrvatska 2014. – 2020., Vodič kroz strateški okvir i pregled mogućnosti financiranja*, Zagreb, Hrvatska gospodarska komora, 2015., str. 12., <https://izvoz.gov.hr/UserDocImages/dokumenti/Kohezijska%20politika%20EU%20i%20Hrvatska%202014.-2020..pdf> (pristupljeno 08. srpnja 2020.)

Korisnici KF-a za razdoblje od 2014. do 2020. godine mogu biti tijela javne vlasti, a također se otvaraju prilike za poslovni sektor, npr. putem sudjelovanja u postupcima javne nabave za isporuku dobara i usluga te za obavljanje različitih radova.

Aktivnosti koje se provode u ovome razdoblju su¹³⁰:

- potpore gospodarstvu s niskom razinom ugljičnog dioksida;
- promicanje prilagodbe klimatskim promjenama i ublažavanju rizika;
- zaštita okoliša i promicanje učinkovite upotrebe resursa;
- promicanje održivog prometa.

EFSU je ključan element Plana ulaganja za Europu. Cilj EFSU-a je poticanje gospodarskog rasta i konkurentnosti u EU te doprinijeti upotrebi javnih sredstava kako bi se potaknula privatna ulaganja u projekte EU-a. Projektima su obuhvaćena područja poput infrastrukture, istraživanja i inovacija, obrazovanja, zdravstva, informacijske i komunikacijske tehnologije.¹³¹

Cilj EPFRR-a je ojačati europsku politiku ruralnog razvoja. Fond se financira sredstvima iz Zajedničke poljoprivredne politike (ZPP). Ujedno, pridonosi ekološkoj i teritorijalnoj ravnoteži, zaštiti klimatskih uvjeta i uvođenju inovacija u poljoprivredni sektor. Neke od aktivnosti koje mogu financirati lokalne samouprave unutar EPFRR-a su¹³²:

- izgradnja cjelovitog sustava navodnjavanja;
- projektiranje, izgradnja i rekonstrukcija primarne i sekundarne šumske prometne infrastrukture, rekonstrukcija šumskih cesta, mostova i druge šumske prometne infrastrukture;

¹³⁰ Z. Savić et al., *Kohezijska politika Europske unije i Hrvatska 2014. – 2020., Vodič kroz strateški okvir i pregled mogućnosti financiranja*, Zagreb, Hrvatska gospodarska komora 2015., str. 12., <https://izvoz.gov.hr/UserDocImages/dokumenti/Kohezijska%20politika%20EU%20i%20Hrvatska%202014.-2020..pdf> (pristupljeno 08. srpnja 2020.)

¹³¹ Europsko vijeće, *Europski fond za strateška ulaganja*, 2020., <https://www.consilium.europa.eu/hr/policies/investment-plan/strategic-investments-fund/> (pristupljeno 15. kolovoza 2020.)

¹³² I. Maletić et al., *EU vodič za uspješan i održiv razvoj gradova i općina*, posebno izdanje, Zagreb, Ured zastupnice u Europskom parlamentu Ivane Maletić, 2017., str. 24., https://issuu.com/ivanamaletic/docs/eu_vodic_final (pristupljeno 16. srpnja 2020.)

- ulaganje u izgradnju terasa, u podizanje suhozida i živica, obnova staništa važnih za očuvanje bioraznolikosti, ulaganje u obnovu zapuštenih lokvi za napajanje stoke;
- izrada ili izmjena i dopuna prostornog plana uređenja općine ili grada i strateških planova razvoja pojedinih gospodarskih sektora općine ili grada;
- građenje ili opremanje nerazvrstanih cesta;
- ulaganje u građenje ili opremanje vatrogasnog doma i spremišta, društvenog doma, kulturnog centra, dječjeg igrališta, sportske objekte, zdravstvene objekte, škole, vrtiće, javne zelene površine, pješačke staze, pješačke zone, groblja, tržnice, javne prometne površine i dr.

EIB je kreditna institucija koja pruža potporu ostvarivanju ciljeva regionalne politike dugoročnim posuđivanjem financijskih sredstava za kapitalne projekte. Upotrebljava široki spektar instrumenata, ali najčešća su to krediti i jamstva. Stoga, EIB ima važnu ulogu u financiranju urbanih investicija pomoću bespovratnih sredstava i zajmova te pruža usluge savjetovanja državama članicama i gradovima o pripremi urbanih projekata i načinu korištenja financijskih instrumenata.¹³³

UIA predstavljaju inicijativu EU za urbana područja diljem Europe. Cilj inicijative je pružiti resurse za testiranje novih rješenja za rješavanje urbanih izazova i vidjeti kako će funkcionirati u praksi. Proračun inicijative za razdoblje od 2014. do 2020. godine iznosi 372 milijuna eura.¹³⁴

FEAD je fond namijenjen za pomoć najugroženijem stanovništvu u EU, odnosno siromašnima. Cilj FEAD-a je poticati socijalnu koheziju i socijalnu uključenost tako da se smanji stopa siromaštva posebice onog koje se odnosi na djecu, beskućništvo i nedostatak hrane te aktivnosti socijalnog uključivanja. FEAD podupire aktivnosti

¹³³ Udruga gradova, *Uspostavljanje Urbane agende za EU „Amsterdamski pakt“*, 2016c., str. 11., <https://www.udruga-gradova.hr/wordpress/wp-content/uploads/2016/06/Amsterdamski-sporazum-nacrt.pdf> (pristupljeno 14. srpnja 2020.)

Ministarstvo uprave, *Što su zadaci Europske investicijske banke?*, 2020., <https://uprava.gov.hr/sto-su-zadaci-europske-investicijske-banke-14029/14029> (pristupljeno 14. srpnja 2020.)

¹³⁴ Europski fond za regionalni razvoj, *Urbane inovativne akcije*, 2020., <https://www.uia-initiative.eu/en/uia-cities/clujnapoca> (pristupljeno 14. srpnja 2020.)

European Commission, *Panorama 67: Urbane inovativne akcije: Testiranje inovativnih rješenja i mjerenje rezultata*, 2019., https://ec.europa.eu/regional_policy/hr/newsroom/news/2019/01/15-01-2019-panorama-67-innovative-concrete-solutions-to-urban-challenges (pristupljeno 14. srpnja 2020.)

država članica pri opskrbi hrane i ostalih osnovnih potrepština za najugroženije. Materijalna pomoć mora biti u skladu s mjerama za socijalno uključivanje poput smjernica i potpora kako bi se najugroženije osobe izvukle iz siromaštva. FEAD pruža potporu ugroženim osobama tako da naprave prve korake prema izvlačenju iz siromaštva i socijalne isključenosti.¹³⁵

Osim fondova, postoje razni programi koji služe za financiranje određenih kategorija bitnih za gradove, kao što su primjerice:

1. Obzor 2020.;
2. Life.

Obzor 2020 je program EU-a za istraživanje i inovacije za razdoblje 2014. – 2020. godine. Sadrži aktivnosti Sedmog okvirnog programa (FP7) i inovacijske aspekte Programa za konkurentnost i inovacije (CIP). Za navedeno razdoblje, za program Obzor 2020. je izdvojen proračun u iznosu od 78,6 milijardi eura. Cilj Obzora 2020. je pružiti rješenja i odgovore vezane za gospodarsku krizu, investirati u nove poslove i razvoj, rješavati pitanja građana EU o njihovoj materijalnoj sigurnosti, općoj sigurnosti i okolišu te jačanje globalne pozicije EU u istraživanjima, inovacijama i tehnologijama.¹³⁶

Struktura Obzora 2020. temelji se na tri prioriteta¹³⁷:

- Izvrsna znanost;
- Industrijsko vodstvo;
- Društveni izazovi.

Prioritet Društveni izazovi posebno je zanimljiv za gradove. Navedeni prioritet omogućuje gradovima financiranje projekata u prometu, energetske učinkovitosti, zaštiti okoliša, na području zdravlja i na drugim područjima. Financira i istraživanja u

¹³⁵ Europska unija, *Fond europske pomoći za najpotrebitije*, 2020b., <http://www.fead.hr/> (pristupljeno 16. srpnja 2020.)

¹³⁶ Ministarstvo znanosti i obrazovanja, *Obzor 2020.*, 2020., <https://www.obzor2020.hr/obzor2020/sto-je-obzor-2020> (pristupljeno 16. srpnja 2020.)

¹³⁷ Ministarstvo znanosti i obrazovanja, *Obzor 2020.*, 2020., <https://www.obzor2020.hr/obzor2020/sto-je-obzor-2020> (pristupljeno 16. srpnja 2020.)

području sigurnosti hrane, održive poljoprivrede i šumarstva, istraživanje mora, podmorja i unutarnjih voda te bioekonomije.

Detaljnije, financiranje projekata usredotočeno je na sljedeće društvene izazove¹³⁸:

- zdravlje, demografske promjene i kvaliteta života;
- sigurnost hrane, održive poljoprivrede i šumarstva, istraživanje mora, pomorstva, unutarnjih voda i bioekonomije;
- sigurna, čista i učinkovita energija;
- pametan, zelen i integriran promet;
- klima, okoliš, učinkovitost resursa i sirovina;
- uključiva, inovativna i promišljena društva;
- sigurna društva.

LIFE program je financijski instrument EU za okoliš i klimatske aktivnosti. Cilj programa je doprinijeti implementaciji i razvoju europske politike te politike okoliša i klime. Program LIFE se dijeli na dva potprograma¹³⁹:

- Okoliš;
- Klimatske aktivnosti.

Potprogram Okoliš dijeli se na tri prioriteta područja:

- okoliš i učinkovito korištenje resursa;
- priroda i bioraznolikost;
- upravljanje i informiranje na području okoliša.

Potprogram Klimatske aktivnosti također se dijeli na tri prioriteta područja:

- ublažavanje klimatskih promjena;
- prilagodba na klimatske promjene;
- upravljanje i informacije na području klime.

¹³⁸ Ministarstvo znanosti i obrazovanja, *Obzor 2020.*, 2020., <https://www.obzor2020.hr/obzor2020/stoje-obzor-2020> (pristupljeno 16. srpnja 2020.)

¹³⁹ Europska poduzetnička mreža, *Program za zaštitu okoliša i klimatske akcije – LIFE*, 2020., <http://www.een.hr/hr/program-za-zastitu-okolisa-i-klimatske-akcije-life> (pristupljeno 16. srpnja 2020.)

Proračun EU-a za program LIFE za razdoblje od 2014. do 2020. godine iznosi 3,46 milijardi eura. Za potprogram Okoliš je namijenjeno 2,59 milijardi eura, a za potprogram Klimatske aktivnosti 0,86 milijardi eura.¹⁴⁰

¹⁴⁰ I. Maletić et al., *EU vodič za uspješan i održiv razvoj gradova i općina*, posebno izdanje, Zagreb, Ured zastupnice u Europskom parlamentu Ivane Maletić, 2017., str. 43., https://issuu.com/ivanamaletic/docs/eu_vodic_final (pristupljeno 16. srpnja 2020.)

5. RADNI PROGRAM AGENDE

U ovome poglavlju opisuje se radni program Agende, u cilju prikaza mogućnosti provedbe, područja djelovanja, ali i definiranja budućih ideja koje su vezane za odabrana područja Agende, bitna u poticanju urbanog razvoja na području država članica i šire.

Radni program Agende detaljno opisuje operativni okvir Agende odnosno u njemu su opisane sve radnje koje urbana nadležna tijela zajedno sa ostalim dionicima, prilikom izrade Akcijskog plana, moraju primijeniti, kako bi njihov plan bio prihvaćen. Radni program donosi Europska komisija.

Radni program Agende se sastoji od¹⁴¹:

1. upravljanja Agendom;
2. početnog popisa prioriternih tema;
3. opisa aktivnosti u okviru Agende;
4. načina rada partnerstva.

5.1. Upravljanje Agendom

Aktivnosti Agende koordinira Sastanak Opće uprave o urbanim pitanjima. Sastanak Opće uprave o urbanim pitanjima mora osigurati sljedeće¹⁴²:

- osigurati aktivnosti tako da budu transparentne, osmišljene i podržane od (predstavnik) država članica, urbanih nadležnih tijela i Europske komisije, uz međusobno osnaživanje i s najučinkovitijim utjecajem na kreiranje politike EU-a;
- izvješćivati neformalnu skupinu ministara odgovornih za urbana pitanja i teritorijalnu koheziju;

¹⁴¹ Udruga gradova, *Program rada u sklopu Urbane agende za EU*, 2016b., str. 1., <https://www.udruga-gradova.hr/wordpress/wp-content/uploads/2016/06/Program-rada-u-sklopu-Urbane-agende-za-EU.pdf> (pristupljeno 09. srpnja 2020.)

¹⁴² Udruga gradova, *Uspostavljanje Urbane agende za EU „Amsterdamski pakt“*, 2016c., str. 7., <https://www.udruga-gradova.hr/wordpress/wp-content/uploads/2016/06/Amsterdamski-sporazum-nacr.pdf> (pristupljeno 09. srpnja 2020.)

- pratiti napredak akcija Agende;
- osigurati partnerstvima povratne informacije o Akcijskom planu;
- davati neformalne smjernice za budući razvoj Agende;
- ocijeniti sadašnje i buduće djelovanje Agende najkasnije do 2020.
- Sastanak Opće uprave o urbanim pitanjima preispituje početni popis prioriternih tema, dok neformalna skupina ministara nadležnih za urbana pitanja preispituje taj popis.

Tijekom rasprave o pitanjima koja se odnose na Agendu, Sastanak Opće uprave uključuje kao članove države članice, Komisiju, CoR, Vijeće europskih općina i regija (CEMR) i članove mreže velikih gradova (EUROCITIES), čime se odražava višerazinska priroda Agende dok partnerske države, EESP, Parlament, EIB, URBACT, ESPON i EUKN sudjeluju kao promatrači. Predsjedništvo Vijeća može pozvati i neke druge dionike kao promatrače.¹⁴³

Sastanak Opće uprave, tijekom rasprave o pitanjima vezanima uz Agendu, organizira zemlja koja vodi Predsjedništvo Vijeća te će ujedno supredsjedati sastankom s predstavnicima Komisije.¹⁴⁴

Radna skupina za urbani razvoj (Urban Development Group, UDG) je neformalno savjetodavno tijelo Opće uprave o urbanim pitanjima. U cilju utvrđivanja autonomije Predsjedništva Vijeća kako bi ono iznijelo vlastite prioritete te osiguravanja kontinuiteta Agende, UDG ima dvostruku svrhu: raspravlja o urbanim pitanjima na međuvladinoj razini te savjetuje Opću upravu o urbanim pitanjima o Agendi.¹⁴⁵

U sklopu Agende, UDG djeluje kao savjetodavno i kao nadzorno tijelo Opće uprave o urbanim pitanjima.

¹⁴³ I. Gojević, „Amsterdamski pakt“, U: Matković, I. et al., *Vizije gradova i prostora međunarodne preporuke za prostorni i urbani razvoj*, Zagreb, Hrvatski zavod za prostorni razvoj, 2017., str. 103., https://mgipu.gov.hr/UserDocImages/Zavod/Publikacije/Vizije_gradova_web.pdf (pristupljeno 09. srpnja 2020.)

¹⁴⁴ Udruga gradova, *Program rada u sklopu Urbane agende za EU*, 2016b., str. 1., <https://www.udruga-gradova.hr/wordpress/wp-content/uploads/2016/06/Program-rada-u-sklopu-Urbane-agende-za-EU.pdf> (pristupljeno 09. srpnja 2020.)

¹⁴⁵ I. Gojević, „Amsterdamski pakt“, U: Matković, I. et al., *Vizije gradova i prostora međunarodne preporuke za prostorni i urbani razvoj*, Zagreb, Hrvatski zavod za prostorni razvoj, 2017., str. 103., https://mgipu.gov.hr/UserDocImages/Zavod/Publikacije/Vizije_gradova_web.pdf (pristupljeno 09. srpnja 2020.)

Kod UDG-a, tijekom rasprave o pitanjima vezanima za Agendu, moraju se uključiti predstavnici država članica, Komisija, Parlament, savjetodavna tijela EU-a (CoR, EESC, EIB, predstavnici urbanih vlasti (CEMR, EUROCITIES). Partnerske države, URBACT, ESPON i EUKN sudjeluju kao promatrači UDG-a.¹⁴⁶

5.2. Početni popis prioriternih tema

Popis tema je izrađen na temelju ankete koju su provele države članice i predstavnici urbanih i regionalnih vlasti u srpnju 2015. godine, a anketu je organizirala Nizozemska uzimajući u obzir radni dokument Komisije („Rezultati javne konzultacije o ključnim značajkama Agende“, SWD (2015) 109 konačno/2) te rezultate triju tematskih radionica o ovom pitanju.¹⁴⁷

Kriteriji za određivanje prioriternih tema su sljedeći¹⁴⁸:

1. teme moraju zahtijevati integrirano djelovanje na razini EU-a i višerazinsku suradnju;
2. moraju imati podršku od strane država članica, Komisije i urbanih nadležnih tijela;
3. moraju nositi naziv prema izazovima koji se temelje u urbanim područjima;
4. trebaju imati potencijal generiranja konkretnih rezultata u određenom vremenu;
5. moraju promovirati ciljeve Europe 2020.

Opća uprava o urbanim pitanjima, putem konsenzusa, preispituje navedeni popis tema, a izmijeniti ga se može na neformalnom sastanku UDG-a. Skupina Opće

¹⁴⁶ I. Gojević, „Amsterdamski pakt“, U: Matković, I. et al., *Vizije gradova i prostora međunarodne preporuke za prostorni i urbani razvoj*, Zagreb, Hrvatski zavod za prostorni razvoj, 2017., str. 103., https://mgipu.gov.hr/UserDocImages/Zavod/Publikacije/Vizije_gradova_web.pdf (pristupljeno 09. srpnja 2020.)

¹⁴⁷ I. Gojević, „Amsterdamski pakt“, U: Matković, I. et al., *Vizije gradova i prostora međunarodne preporuke za prostorni i urbani razvoj*, Zagreb, Hrvatski zavod za prostorni razvoj, 2017., str. 103., https://mgipu.gov.hr/UserDocImages/Zavod/Publikacije/Vizije_gradova_web.pdf (pristupljeno 09. srpnja 2020.)

¹⁴⁸ G. Bežovan et. al., *Europska urbana agenda kao okvir razvoja kohezivnih i konkurentnih gradova - Socijalna slika grada Zagreba za 2016. godinu*, Zagreb, CERANEO – centar za razvoj neprofitnih organizacija, Socijalno vijeće Grada Zagreba, 2017., str. 8., https://www.zagreb.hr/UserDocImages/arhiva/socijalna_skrb/Socijalna%20slika%20Grada%20Zagreba%202016.pdf (pristupljeno 19. lipnja 2020.)

uprave o urbanim pitanjima, popis tema preispituje jednom godišnje i savjetuje ostale dionike o tome. Svaki sudionik skupine Opće uprave o urbanim pitanjima može podnijeti detaljan savjetodavni prijedlog za izmjenu popisa na temelju navedenih kriterija. Rad partnerstava se mora usredotočiti na mjere boljeg korištenja postojećih propisa EU-a i financiranja te moraju istaknuti najbolju praksu, znanje i primjere koji trenutno funkcioniraju. Partnerstva ne smiju proizvesti djelovanje koje će rezultirati novim propisima EU-a ili povećanjem financiranja, već moraju djelovati u skladu s postojećim propisima i određenom visinom financiranja.

Prioritetne teme Agende su¹⁴⁹:

1. uključivanje migranata i izbjeglica,
2. kvaliteta zraka,
3. urbano siromaštvo,
4. stanovanje,
5. kružno gospodarstvo,
6. poslovi i vještine u lokalnom gospodarstvu,
7. prilagodba klimatskim promjenama (uključujući rješenja zelene infrastrukture),
8. energetska tranzicija,
9. održivo korištenje zemljišta i rješenja prihvatljiva za prirodu,
10. urbana mobilnost,
11. digitalna tranzicija i
12. inovativna i odgovorna javna nabava.

U nastavku se prikazuje sažetak prioritarnih tema. U okviru teme „uključivanje migranata i izbjeglica“ migrantima i izbjeglicama koji pristižu izvan EU-a nastoji se pružiti socijalna pomoć koja ovisi o spremnosti i integracijskim kapacitetima lokalnih zajednica. Područja pomoći odnose se na¹⁵⁰:

- stanovanje,

¹⁴⁹ I. Gojević, „Amsterdamski pakt“, U: Matković, I. et al., *Vizije gradova i prostora međunarodne preporuke za prostorni i urbani razvoj*, Zagreb, Hrvatski zavod za prostorni razvoj, 2017., str. 92., https://mgjpu.gov.hr/UserDocsImages/Zavod/Publikacije/Vizije_gradova_web.pdf (pristupljeno 19. lipnja 2020.)

¹⁵⁰ G. Bežovan et. al., *Europska urbana agenda kao okvir razvoja kohezivnih i konkurentnih gradova - Socijalna slika grada Zagreba za 2016. godinu*, Zagreb, CERANEO – centar za razvoj neprofitnih organizacija, Socijalno vijeće Grada Zagreba, 2017., str. 8., https://www.zagreb.hr/UserDocsImages/arhiva/socijalna_skrb/Socijalna%20slika%20Grada%20Zagreba%202016.pdf (pristupljeno 19. lipnja 2020.)

- kulturnu integraciju,
- opskrbu javnim uslugama,
- socijalno uključivanje,
- obrazovanje i mjere tržišta rada,
- životne šanse za drugu i treću generaciju te
- prostornu segregaciju.

Kvaliteta zraka se odnosi na realizaciju sustava i politika za osiguravanje kvalitete zraka primjerene ljudskom zdravlju. Navedenim se podrazumijeva primjena zakonodavnih i tehničkih aspekata koji su vezani uz široki spektar izvora zagađenja poput automobila, industrija, poljoprivrednih aktivnosti.

U okviru teme „urbanog siromaštva“ cilj je smanjivanje siromaštva i poboljšanje života siromašnih, uključivanjem siromašnih ili građana u riziku od siromaštva u depriviranim gradskim četvrtima. Urbanom obnovom i socioekonomskom integracijom stanovnika u tim četvrtima se nastoji na integrirani način pristupiti kompleksnim urbanim problemima.

Osnovni cilj teme „stanovanja“ je osiguranje adekvatnog i kvalitetnog stanovanja. Fokus je na javnom isplativom stanovanju, pravilima državne pomoći i općoj stambenoj politici.

Cilj na području teme „kružnog gospodarstva“ je povećanje ponovne upotrebe, popravaka, obnove i recikliranja postojećih materijala i proizvoda u svrhu promocije novog rasta i prilika za rad. Težište je na zbrinjavanju otpada (pretvaranje u resurs), ekonomiji dijeljenja i efikasnosti resursa.

Postizanje prosperiteta i niske stope nezaposlenosti je opći cilj teme „poslovi i vještine u lokalnom gospodarstvu“. Nastoji se privući i zadržati postojeća poduzeća, stvoriti nova poduzeća, proizvoditi i konzumirati lokalne proizvode, podržati nove načine rada te osigurati da vještine budu u skladu s potrebama.

Prilagodba klimatskim promjenama (uključujući rješenja zelene infrastrukture) ima za cilj procijeniti efekte klimatskih promjena i poduzeti određene sankcije u svrhu

prevencije ili minimalizacije štete koju mogu učiniti urbanim područjima. Fokus je na procjenama ranjivosti, klimatskoj otpornosti te upravljanju rizikom.

Energetska tranzicija nastoji ostvariti dugoročne strukturne promjene u energetske sustavima odnosno potaknuti na korištenje obnovljivih izvora energije i energetske učinkovitost. Teži se poboljšanju energetske učinkovitosti (i u zgradama), poticanju inovativnih pristupa energetskej ponudi te povećanju lokalne proizvodnje obnovljive energije.

Održivo korištenje zemljišta i rješenja prihvatljiva za prirodu nastojat će osigurati da promjene u urbanim područjima (rast i obnova) ne utječu na okoliš te da utječu na poboljšanje kvalitete života. Fokus je na nekontroliranom širenju gradova, razvoju bivših industrijskih područja i ponovnom oživljavanju urbanih područja.

U okviru „urbane mobilnosti“ cilj je osigurati održivu i djelotvornu urbanu mobilnost kroz poticanje korištenja javnog prijevoza, šetnje i vožnje biciklom. Nastoji se osigurati bolju pristupačnost osobama s invaliditetom, starijim osobama te djeci.

Digitalna tranzicija treba pružiti bolje javne usluge građanima i stvoriti poslovne prilike. Fokus je na sakupljanju podataka, boljoj upotrebi otvorenih podataka, upravljanju podacima i digitalnim uslugama, pristupačnosti digitalnih javnih usluga osobama s invaliditetom i starijim građanima.

Inovativna i odgovorna javna nabava ima za cilj potaknuti na korištenje javne nabave u naslovljavanju socijalnih i ekoloških ciljeva te s manje resursa. Težište je na pokrivanju inovativnih pristupa javnoj nabavi.¹⁵¹

¹⁵¹ G. Bežovan et. al., *Europska urbana agenda kao okvir razvoja kohezivnih i konkurentnih gradova - Socijalna slika grada Zagreba za 2016. godinu*, Zagreb, CERANEO – centar za razvoj neprofitnih organizacija, Socijalno vijeće Grada Zagreba, 2017., str. 8., https://www.zagreb.hr/UserDocImages/arhiva/socijalna_skrb/Socijalna%20slika%20Grada%20Zagreb%202016.pdf (pristupljeno 19. lipnja 2020.)

5.3. Opis aktivnosti u okviru Agende

Agenda se provodi kroz četiri kategorije akcija, a to su¹⁵²:

- a) Teme – popis tema sastoji se od dvanaest tema koje su prethodno opisane u radu i na te teme se Agenda mora usredotočiti tijekom provedbe.
- b) Vertikalna i horizontalna koordinacija – tematska partnerstva predstavljaju instrument za višerazinsku i međusektorsku suradnju kako bi proizveli što učinkovitija rješenja za urbane probleme i osigurali odgovarajući pristup na razini urbanih područja.
- c) Procjena utjecaja – prilikom procjene teritorijalnih utjecaja odnosno da bi se smanjilo sukobljavanje utjecaja zakonodavstva EU-a na urbana područja i time opteretila primjena na lokalnoj i regionalnoj razini, trebalo bi se istražiti bolje metode i alate za njihovo rješavanje.
- d) Znanje – razmjena znanja i iskustava te praćenje rezultata je ključni cilj za poboljšanje i procjenu učinka Agende.

U sklopu ovih četiriju kategorija razrađene su konkretne akcije kojima je cilj poboljšanje urbane dimenzije politike EU-a, a to su:¹⁵³

1. Partnerstva – Partnerstva predstavljaju ključni mehanizam u razvoju i rezultatima Agende. Njihov cilj je razviti višerazinski i međusektorski pristup upravljanja na transparentan način.

Partnerstva, specifičnom metodom rada doprinose inovativnosti Agende. Djeluju prema pristupu odozdo prema dolje. Partnerstva se organiziraju unutar dvanaest prioriternih tema te se sastaju s predstavnicima gradova, država članica, Komisijom i drugim dionicima kako bi identificirali probleme i pronašli rješenja te raspravljaju o doprinosu politika EU urbanoj sredini. Partnerstvo traje tri godine te u tom razdoblju svako partnerstvo ima obvezu izraditi i implementirati akcijski plan s konkretnim prijedlozima za ostvarivanje bolje regulacije, boljeg financiranja i boljeg znanja.

¹⁵² Udruga gradova, *Uspostavljanje Urbane agende za EU „Amsterdamski pakt“*, 2016c., str. 7., <https://www.udruga-gradova.hr/wordpress/wp-content/uploads/2016/06/Amsterdamski-sporazum-nacrt.pdf> (pristupljeno 09. srpnja 2020.)

¹⁵³ I. Gojević, „Amsterdamski pakt“, U: Matković, I. et al., *Vizije gradova i prostora međunarodne preporuke za prostorni i urbani razvoj*, Zagreb, Hrvatski zavod za prostorni razvoj, 2017., str. 107., https://mgjpu.gov.hr/UserDocsImages/Zavod/Publikacije/Vizije_gradova_web.pdf (pristupljeno 09. srpnja 2020.)

Sudjelovanje u partnerstvima je dobrovoljno te broj sudionika po partnerstvu je između 15 i 20.¹⁵⁴

U studenom 2015. godine s radom su započeta četiri pilot-partnerstva Agende kojima su pridruženi i koordinatori, a to su¹⁵⁵:

- stanovanje (Slovačka);
- urbano siromaštvo (Belgija i Francuska);
- kvaliteta zraka (Nizozemska);
- uključivanje migranata i izbjeglica (Amsterdam),

dok su ostala četiri partnerstva započela s radom u 2017. godini i to sa sljedećim temama:

- digitalna tranzicija (Estonija te gradovi Oulu i Sofija);
- cirkularna ekonomija (Oslo);
- urbana mobilnost (Češka i njemački grad Karlsruhe);
- poslovi i vještine (Rumunjska, latvijski grad Jelgava i nizozemski grad Rotterdam);
- klimatska prilagodba (Genova);
- održiva upotreba zemljišta i na prirodi bazirana rješenja (Poljska i talijanski grad Bologna);
- javna nabava (Haarlem);
- energetska tranzicija (London, Gdanjsk i belgijski grad Roeselare).

2. Poboljšanje koordinacije postojećih instrumenata i inicijativa Komisije u skladu s Radnim dokumentom službi Komisije, ali uz pomoć¹⁵⁶:

a) inicijativa Komisije koje su vezane za urbana pitanja na području prioriternih tema u cilju utvrđivanja praznina, preklapanja i sinergija,

¹⁵⁴ G. Bežovan et. al., *Europska urbana agenda kao okvir razvoja kohezivnih i konkurentnih gradova - Socijalna slika grada Zagreba za 2016. godinu*, Zagreb, CERANEO – centar za razvoj neprofitnih organizacija, Socijalno vijeće Grada Zagreba, 2017., str. 8., https://www.zagreb.hr/UserDocsImages/arhiva/socijalna_skrb/Socijalna%20slika%20Grada%20Zagreba%202016.pdf (pristupljeno 19. lipnja 2020.)

¹⁵⁵ G. Bežovan et. al., *Europska urbana agenda kao okvir razvoja kohezivnih i konkurentnih gradova - Socijalna slika grada Zagreba za 2016. godinu*, Zagreb, CERANEO – centar za razvoj neprofitnih organizacija, Socijalno vijeće Grada Zagreba, 2017., str. 9., https://www.zagreb.hr/UserDocsImages/arhiva/socijalna_skrb/Socijalna%20slika%20Grada%20Zagreba%202016.pdf (pristupljeno 19. lipnja 2020.)

¹⁵⁶ Udruga gradova, *Program rada u sklopu Urbane agende za EU*, 2016b., str. 4., <https://www.udruga-gradova.hr/wordpress/wp-content/uploads/2016/06/Program-rada-u-sklopu-Urbane-agende-za-EU.pdf> (pristupljeno 09. srpnja 2020.)

- b) utvrđivanja glavnih aktera, mreža i platformi u svezi prioriternih tema zbog racionalizacije suradnje i razmjene praksi.
3. Istraživanje – istraživanje o boljim metodama i alatima za pitanja koja su relevantna za urbane vlasti i to tako da se u obzir uzme utjecaj zakonodavstva EU-a na urbana područja.
 4. Usklađivanje – usklađivanje urbanih inovativnih akcija s prioriternim temama koje provodi Komsija.
 5. Doprinos URBACT-a – doprinosi prioriternim temama uz pomoć svojih aktivnosti.
 6. Usklađivanje – usklađivanje rada Mreže urbanog razvoja Komisije s okvirom Agende.
 7. Znanstveni rad i rješenja - razvila ih je Zajednička programska inicijativa Urbane Europe za područja istraživanja i inovacija, a koristit će se za promicanje i razmjenu prijedloga za urbanu politiku.
 8. Doprinos istraživačkih aktivnosti – doprinos Europske mreže za opservaciju, teritorijalni razvoj i koheziju onim temama za koje se bude smatralo da su relevantne.
 9. Neformalni sastanak UDG-a o napretku Agende, koji organizira Predsjedništvo EU-a, trebao bi se održati najmanje jednom tijekom svakog Predsjedništva, u suradnji s Komisijom, Europskim parlamentom, europskim savjetodavnim tijelima, EIB-om, predstavnicima urbanih vlasti i relevantnim dionicima.
 10. Nastavak CITIES foruma kako bi se raspravljalo i izvješćivalo javnost o napretku Agende. Forum svake dvije godine organizira Komisija.

5.4. Način rada partnerstva

Način rada partnerstva opisat će se kroz tri dijela¹⁵⁷:

1. organizaciju,
2. faze i rezultate i
3. praktična pitanja.

¹⁵⁷ Udruga gradova, *Program rada u sklopu Urbane agende za EU*, 2016b., str. 4., <https://www.udruga-gradova.hr/wordpress/wp-content/uploads/2016/06/Program-rada-u-sklopu-Urbane-agende-za-EU.pdf> (pristupljeno 09. srpnja 2020.)

1. ORGANIZACIJA

Članstvo - partnerstvo se sastoji od gradskih vlasti, Komisije, organizacija EU-a (EIB, EESC, CoR), država članica, država partnera, stručnjaka, krovnih organizacija (EUROCITIES, CEMR), organizacija znanja (URBACT, ESPON, EUKN) i dionika (nevladine udruge, poduzeća itd.). Sudjelovanje u članstvu je dobrovoljno i otvoreno za sve koji su zainteresirani i spremni namijeniti resurse. Bitno je da svi članovi partnerstva imaju opsežno iskustvo i stručno znanje o odnosnoj temi.¹⁵⁸

Partneri koji predstavljaju gradske vlasti su¹⁵⁹:

- a) Pet predstavnika gradskih vlasti koji imenuju:
 - države članice, URBACT i CoR, mogu predlagati gradske vlasti za imenovanje u skupini Opće uprave o urbanim pitanjima te odabrati do tri gradske vlasti,
 - EUROCITIES i CEMR mogu predložiti urbane vlasti za nominaciju za sastanak Opće uprave o urbanim pitanjima koji će zatim odabrati do dvije urbane vlasti. Kako bi pospjegli transparentnost i uravnoteženu zastupljenost u procesu imenovanja, nominacije urbanih vlasti za partnerstva EUROCITIES-a i CEMR-a predstaviti će sastanku prije konačnih,
 - u slučaju da nema dovoljno nominiranih urbanih vlasti, koordinator partnerstva, nakon što se konzultira s ostalim partnerima, može predložiti urbane vlasti za nominaciju za sastanak Opće uprave o urbanim pitanjima.
- b) EUROCITIES i CEMR – svaki zasebno mogu imenovati predstavnika tajništva svoje organizacije.

Partneri koji predstavljaju države članice su¹⁶⁰:

- c) pet država članica o kojim se dogovara sastanak Opće uprave o urbanim pitanjima.

Partneri koji predstavljaju Komisiju su¹⁶¹:

¹⁵⁸ Udruga gradova, *Program rada u sklopu Urbane agende za EU*, 2016b., str. 4., <https://www.udruga-gradova.hr/wordpress/wp-content/uploads/2016/06/Program-rada-u-sklopu-Urbane-agende-za-EU.pdf> (pristupljeno 09. srpnja 2020.)

¹⁵⁹ Udruga gradova, *Program rada u sklopu Urbane agende za EU*, 2016b., str. 5., <https://www.udruga-gradova.hr/wordpress/wp-content/uploads/2016/06/Program-rada-u-sklopu-Urbane-agende-za-EU.pdf> (pristupljeno 09. srpnja 2020.)

¹⁶⁰ Udruga gradova, *Program rada u sklopu Urbane agende za EU*, 2016b., str. 5., <https://www.udruga-gradova.hr/wordpress/wp-content/uploads/2016/06/Program-rada-u-sklopu-Urbane-agende-za-EU.pdf> (pristupljeno 09. srpnja 2020.)

d) predstavnici Komisije iz glavnih uprava (broj predstavnika ovisi o broju glavnih uprava koje su uključene u tim).

Partneri koji predstavljaju dionike su¹⁶²:

e) Koordinator partnerstva mogu predložiti:

- upravljačka tijela ESIF-a,
- EIB,
- stručnjake,
- nevladine udruge ili gospodarske i socijalne partnere te
- predstavnike privatnih sektora.

Promatrači su¹⁶³:

f) Promatrači mogu biti iz URBACT-a.

Regije, države partneri ili nacionalne gradske organizacije mogu biti imenovane kao partner u partnerstvu umjesto urbanih vlasti. U slučaju da partnerstvu nedostaje član, tijekom njihovog prvog sastanka, partneri odlučuju kako će pronaći dodatnog partnera.

Partnerstva traju tri godine. Nakon tri godine, partnerstva svoje rezultate podnose Općoj upravi o urbanim pitanjima. Nakon toga, tematska partnerstva se mogu završiti ili nastaviti.

Prijedlozi za nova partnerstava se dostavljaju Radnoj skupini za urbani razvoj koja će zatim savjetovati Opću upravu o urbanim pitanjima o prijedlozima za nova partnerstva. Sastanak Opće uprave o urbanim pitanjima odlučuje o temi s kojom će započeti partnerstvo.¹⁶⁴

Partnerstvo odabire jednog ili dva svoja člana kao koordinatora i to odmah nakon što bude uspostavljeno. Koordinator je zadužen predsjedanje na sastancima

¹⁶¹ Udruga gradova, *Program rada u sklopu Urbane agende za EU*, 2016b., str. 5., <https://www.udruga-gradova.hr/wordpress/wp-content/uploads/2016/06/Program-rada-u-sklopu-Urbane-agende-za-EU.pdf> (pristupljeno 09. srpnja 2020.)

¹⁶² Udruga gradova, *Program rada u sklopu Urbane agende za EU*, 2016b., str. 5., <https://www.udruga-gradova.hr/wordpress/wp-content/uploads/2016/06/Program-rada-u-sklopu-Urbane-agende-za-EU.pdf> (pristupljeno 09. srpnja 2020.)

¹⁶³ Udruga gradova, *Program rada u sklopu Urbane agende za EU*, 2016b., str. 6., <https://www.udruga-gradova.hr/wordpress/wp-content/uploads/2016/06/Program-rada-u-sklopu-Urbane-agende-za-EU.pdf> (pristupljeno 09. srpnja 2020.)

¹⁶⁴ Udruga gradova, *Program rada u sklopu Urbane agende za EU*, 2016b., str. 6., <https://www.udruga-gradova.hr/wordpress/wp-content/uploads/2016/06/Program-rada-u-sklopu-Urbane-agende-za-EU.pdf> (pristupljeno 09. srpnja 2020.)

partnerstva. Ujedno su ključni akteri kako bi Agenda postala operativna te su glavna točka za kontakt za članove partnerstva i ostale urbane vlasti, Komisiju i države članice. Partnerstva od Komisije mogu zatražiti da pospješi proces u svezi s koordinacijom između partnerstava te da pruži pomoć za dužnosti tajništva i za stručna znanja na razini EU-a. Od koordinatora se očekuje da sami pokriju troškove svojeg rada.¹⁶⁵

Zadace koordinatora su sljedeće¹⁶⁶:

- organiziranje sastanaka partnerstva (pripremanje dnevnog reda, slanje pozivnica, osiguranje prostorija za sastanak (u svom ministarstvu, gradskoj vijećnici itd.), pozivanje (vanjskih) govornika kada je to primjereno, pisanje zapisnika i dr.);
- predsjedavanje sastancima partnerstva;
- organiziranje rada između sastanaka partnerstva;
- uloga veze između partnerstva i urbanih vlasti, Komisije i država članica, uključujući sastanke radne skupine za urbani razvoj i na razini Opće uprave o urbanim pitanjima;
- suradnja s drugim partnerstvima;
- sudjelovanje u doprinosu drugim radnim skupinama/mrežama;
- koordiniranje izrade akcijskog plana;
- praćenje i izvješćivanje o napretku;
- koordiniranje rada;
- koordiniranje komunikacije o akcijama i rezultatima;
- prijenos rezultata koje je partnerstvo postiglo.

Uloga partnera – sudionici u partnerstvu imaju određene uloge i odgovornosti, a to su¹⁶⁷:

¹⁶⁵ Udruga gradova, *Program rada u sklopu Urbane agende za EU*, 2016b., str. 6., <https://www.udruga-gradova.hr/wordpress/wp-content/uploads/2016/06/Program-rada-u-sklopu-Urbane-agende-za-EU.pdf> (pristupljeno 09. srpnja 2020.)

¹⁶⁶ I. Gojević, „Amsterdamski pakt“, U: Matković, I. et al., *Vizije gradova i prostora međunarodne preporuke za prostorni i urbani razvoj*, Zagreb, Hrvatski zavod za prostorni razvoj, 2017., str. 111. https://mjpu.gov.hr/UserDocsImages/Zavod/Publikacije/Vizije_gradova_web.pdf (pristupljeno 09. srpnja 2020.)

¹⁶⁷ I. Gojević, „Amsterdamski pakt“, U: Matković, I. et al., *Vizije gradova i prostora međunarodne preporuke za prostorni i urbani razvoj*, Zagreb, Hrvatski zavod za prostorni razvoj, 2017., str. 112.,

- pridonijeti provedbi različitih akcija iz akcijskog plana;
- sudjelovati u tehničkom radu partnerstva vlastitim resursima;
- pridonijeti radu partnerstva pomoću vlastitog individualnog stručnog znanja te znanju organizacije koju predstavljaju;
- pomoći u raspravama o partnerstvu unutar njihova područja.

2. FAZE I REZULTATI

Inventura predstavlja prvi korak u kojem članovi partnerstva moraju utvrditi postojeći posao koji je poveden prema prioritetnoj temi. Svrha inventure je izbjeći dupliciranje i osigurati koordinaciju te osnažiti ono što je već učinjeno. Sukladno tome, inventura je presudan korak za odlučivanje o tome kako nastaviti u izgradnji partnerstva. U ovom koraku, članovi partnerstva identificiraju izvore financiranja i stručnog znanja kako bi ih mogli staviti na raspolaganje za funkcioniranje partnerstva.¹⁶⁸

U drugom koraku, članovi partnerstva utvrđuju uska grla i potencijale u svrhu utvrđivanja područja na koje bi se akcijski plan trebao usredotočiti. Od partnerstva se zahtijeva dubinsko istraživanje i analitički rad. Istraživanje bi trebalo dovesti do popisa pripremljenih akcija koje su potrebne da bi se definirale završne akcije. Partnerstvo u obzir mora uzeti te poštovati raspoložive podatke iz država članica čiji predstavnici nisu uključeni u partnerstvo.¹⁶⁹

Definiranje ciljeva i rezultata slijedi u sljedećem koraku te se članovi partnerstva dogovaraju o skupu akcija koje obrađuju pitanja prioritetne teme. Predložene akcije moraju poštovati načela supsidijarnosti i proporcionalnosti. Definiranje ciljeva i

https://mgipu.gov.hr/UserDocImages/Zavod/Publikacije/Vizije_gradova_web.pdf (pristupljeno 09. srpnja 2020.)

¹⁶⁸ Udruga gradova, *Program rada u sklopu Urbane agende za EU*, 2016b., str. 7., <https://www.udruga-gradova.hr/wordpress/wp-content/uploads/2016/06/Program-rada-u-sklopu-Urbane-agende-za-EU.pdf> (pristupljeno 09. srpnja 2020.)

¹⁶⁹ Udruga gradova, *Program rada u sklopu Urbane agende za EU*, 2016b., str. 7., <https://www.udruga-gradova.hr/wordpress/wp-content/uploads/2016/06/Program-rada-u-sklopu-Urbane-agende-za-EU.pdf> (pristupljeno 09. srpnja 2020.)

rezultata trebalo bi se učiniti u prvih šest do dvanaest mjeseci partnerstva. Svako partnerstvo na raspolaganju ima model akcijskog plana koji mora uključivati¹⁷⁰:

- a) akcije koje bi trebale biti:
 - izrada prijedloga za bolje korištenje ili prilagodbu postojećeg zakonodavstva EU-a i instrumenata financiranja i
 - provedba istraživačkog projekta radi pronalaženja mogućih rješenja i popunjavanja praznina u znanju diljem EU-a,
- b) hodogram svake akcije u kojem su navedeni rezultati, ciljni datum i odgovorna organizacija za provedbu akcije,
- c) ako je primjereno, postavljaju se indikatori i ciljevi.

U četvrtom koraku članovi partnerstva trebaju koordinirati rad (radi boljeg uređenja, boljeg financiranja i boljeg znanja) na provedbi akcijskog plana s partnerima partnerstva i ostalim zainteresiranim stranama na koje se to odnosi. Članovi partnerstva u ovom koraku moraju razviti veze s odgovarajućim sudionicima na način da rade uz punu transparentnost.¹⁷¹

Skupina Opće uprave o urbanim pitanjima koordinira vrednovanje rada partnerstva nakon tri godine ili prije, ovisno o procjeni Opće uprave o urbanim pitanjima. Rezultati rada se podnose Općoj upravi. Vrednovanje zatim osigurava inpute za druga postojeća i nova partnerstva te uz to ako je primjereno, vrednovanje će sadržavati i opće sugestije za daljnje istraživanje.¹⁷²

3. PRAKTIČNA PITANJA

Partnerstva odlučuju o broju sastanaka i okupljanja. Tijekom faze inventure partnerstvo se može sastati svaka dva mjeseca, dok bi se u drugim fazama trebali

¹⁷⁰ I. Gojević, „Amsterdamski pakt“, U: Matković, I. et al., *Vizije gradova i prostora međunarodne preporuke za prostorni i urbani razvoj*, Zagreb, Hrvatski zavod za prostorni razvoj, 2017., str. 112., https://mgipu.gov.hr/UserDocImages/Zavod/Publikacije/Vizije_gradova_web.pdf (pristupljeno 09. srpnja 2020.)

¹⁷¹ Udruga gradova, *Program rada u sklopu Urbane agende za EU*, 2016b., str. 8., <https://www.udruga-gradova.hr/wordpress/wp-content/uploads/2016/06/Program-rada-u-sklopu-Urbane-agende-za-EU.pdf> (pristupljeno 09. srpnja 2020.)

¹⁷² Udruga gradova, *Program rada u sklopu Urbane agende za EU*, 2016b., str. 8., <https://www.udruga-gradova.hr/wordpress/wp-content/uploads/2016/06/Program-rada-u-sklopu-Urbane-agende-za-EU.pdf> (pristupljeno 09. srpnja 2020.)

sastajati najmanje svakih šest mjeseci radi rasprave o napretku akcijskog plana. Sastanci bi se trebali održavati uz druge sastanke ili događaje, radi stvaranja sinergija s drugim inicijativama te radi informiranja šire javnosti o trenutnom statusu realizacije partnerstva. Uz to, Komisija, planira jednom godišnje organizirati sastanak sa svim koordinatorima radi rasprave o napretku rada, utvrđivanja sinergija među partnerstvima i postavljanja organizacijskih pitanja.¹⁷³

Informacije o Agendi se mogu pronaći na web-stranici (www.urbanagenda.nl). Web-stranica je stvorila mogućnost zainteresiranim dionicima da pruže kvalitetniji input za rad partnerstva koji je u tijeku ili za akcijske planove te da izraze svoju spremnost na pridruživanje ili doprinos partnerstvu. Za ažuriranje web stranice su odgovorni koordinatori.¹⁷⁴

Partnerstva moraju pratiti napredak svojeg rada i UDG-u podnositi sažeto godišnje izvješće o napretku. Na temelju toga, UDG će izraditi sažeto godišnje izvješće o napretku partnerstva.¹⁷⁵

Partnerstvima se daje financijska potpora. Nizozemska je 2016. godine, financijski poduprla prva četiri pilot - partnerstva: kvaliteta zraka, stanovanje, urbano siromaštvo i uključivanje migranata i izbjeglica. U svrhu davanja početnog iznosa prvim pilot- partnerstvima kao potporu radu partnerstva, Nizozemska je rezervirala 50.000 € za svako od četiri pilot-partnerstva. Troškovi putovanja i smještaja su trebali biti na teret svakog partnera, no pilot - partnerstva su otkrila da je nekim partnerima teško sudjelovati bez financijske naknade. Stoga su države članice u Amsterdamskom paktu pozvale Komisiju da od 1. siječnja 2017. godine, partnerstvima osigura osnovnu tehničku pomoć. Neke od akcija u akcijskom planu mogu zahtijevati visoke iznose financiranja te je stoga važno da članovi partnerstava

¹⁷³ Udruga gradova, *Program rada u sklopu Urbane agende za EU*, 2016b., str. 8., <https://www.udruga-gradova.hr/wordpress/wp-content/uploads/2016/06/Program-rada-u-sklopu-Urbane-agende-za-EU.pdf> (pristupljeno 09. srpnja 2020.)

¹⁷⁴ Udruga gradova, *Program rada u sklopu Urbane agende za EU*, 2016b., str. 8., <https://www.udruga-gradova.hr/wordpress/wp-content/uploads/2016/06/Program-rada-u-sklopu-Urbane-agende-za-EU.pdf> (pristupljeno 09. srpnja 2020.)

¹⁷⁵ Udruga gradova, *Program rada u sklopu Urbane agende za EU*, 2016b., str. 8., <https://www.udruga-gradova.hr/wordpress/wp-content/uploads/2016/06/Program-rada-u-sklopu-Urbane-agende-za-EU.pdf> (pristupljeno 09. srpnja 2020.)

odluče o svojim izvorima financiranja i održavaju bliske veze s vlastima koje ga financiraju.¹⁷⁶

¹⁷⁶ I. Gojević, „Amsterdamski pakt“, U: Matković, I. et al., *Vizije gradova i prostora međunarodne preporuke za prostorni i urbani razvoj*, Zagreb, Hrvatski zavod za prostorni razvoj, 2017., str. 115., https://mgjpu.gov.hr/UserDocsImages/Zavod/Publikacije/Vizije_gradova_web.pdf (pristupljeno 09. srpnja 2020.)

6. PRIMJERI PROVEDBE ODABRANIH PODRUČJA URBANE AGENDE

U nastavku rada analiziraju se odabrani primjeri provedbe koju su vezani za prioritetna područja Agende, a odabrani su kvaliteta zraka i urbano siromaštvo, pri čemu će se područje teme kvalitete zraka detaljnije analizirati za potrebe rada. S tim u vezi, objasnit će se Akcijski plan za kvalitetu zraka te će se na primjeru hrvatskog Grada Bakra, prikazati Akcijski plan za poboljšanje kvalitete zraka. Prema dobivenim rezultatima, navest će se preporuke koje se mogu povezati s okvirom Agende. Kako bi preporuke bile što kvalitetnije, analizirani su i primjeri dobre prakse EU gradova koji su osmislili razne projekte s ciljem da se smanji onečišćenje zraka, a koji su uključeni u navedeno poglavlje.

U drugom dijelu poglavlja, objasnit će se Akcijski plan za urbano siromaštvo i prikazat će se projekt grada Bergama „CAPACITYES“ kao primjer dobre prakse za prioritetnu temu „urbano siromaštvo“, odnosno primjer koji doprinosi rješavanju visokog udjela siromašnih u odabranom gradu.

6.1. Akcijski plan za kvalitetu zraka

Cilj Partnerstva za kvalitetu zraka u okviru Agende je poboljšati kvalitetu zraka u gradovima i dovesti gradove do „zdravih gradova“ na lokalnoj i nacionalnoj razini EU.¹⁷⁷

Kvaliteta zraka je vrlo složeno pitanje koje zahtijeva uspostavu određenih standarda kvalitete zraka, kontrolu izvora onečišćenja, zakonodavnih mjera te učinkovitu provedbu na nacionalnoj i lokalnoj razini.

¹⁷⁷ Partnership for Air Quality, Urban agenda for the EU, *Partnership for Air Quality, Final Draft Action Plan*, 2017., str. 4., https://ec.europa.eu/futurium/en/system/files/ged/ua_paq_-_final_plan_action_plan.pdf (pristupljeno 18. srpnja 2020.)

Najčešći onečišćivači zraka su¹⁷⁸:

- emisije cestovnog prometa – izgaranjem ispušnih plinova koji se ispuštaju prilikom vožnje;
- primarne i sekundarne čestice – primarne čestice se proizvode izravno te su izvori primarnih čestica u gradskom okruženju ceste, abrazije na cestama, trošenja guma i kočnica te sagorijevanja biomase/ugljena. Sekundarne čestice se stvaraju iz emisija onečišćivača poput sumporovog dioksida (SO₂), dušikovih oksida (NO_x), hlapivih organskih spojeva (VOC) i amonijaka (NH₃) koji su podvrgnuti kemijskim i mehaničkim postupcima procesa u atmosferi. Sekundarne emisije izvan gradova su izvori poput poljoprivrede, industrije, transport, gospodarenje otpadom, proizvodnja električne energije;
- izgaranje drva i ugljena u stambenim pećima i bojlerima – navedena goriva proizvode značajne količine zagađivača koji imaju štetne utjecaje na zdravlje stanovnika i okoliš;
- neiscrpe emisije u cestovnom prometu – udio emisija koju vozila ispuštaju iz guma, kočnica, kvačila i pri trošenju cesta sve su značajnija;
- emisije iz otpreme – emisije iz prometa luka imaju vrlo štetan utjecaj na kvalitetu zraka obalnog plovnog područja;
- poljoprivredne emisije – emisija amonijaka iz poljoprivrednog procesa značajno pridonosi urbanim koncentracijama PM-a. Nacionalna direktiva za gornje granice emisija navodi da oko 80 % poljoprivrednih emisija potječe od oko 5 % najvećih gospodarstava. Zakon daje okvir do najviše 3 % gospodarstava;
- proizvodnja električne energije u urbanim područjima – kombiniranje grijanja i elektrane te dodatnog goriva predstavljaju generatore koji se koriste tijekom razdoblja velike potrošnje energije i pri tome ispuštaju visoku količinu NO_x u atmosferu;
- ostali izvori emisija – rashladne jedinice na unutarnje izgaranje te građevinski radovi također utječu na kvalitetu zraka.

¹⁷⁸ Partnership for Air Quality, Urban Agenda for the EU, *Position Paper, On the fitness check of the EU ambient Air quality directives, Recommendations to improve the implementation of air quality legislation and identify regulation gaps in the urban environment*, 2018b., str. 10. - 15., https://ec.europa.eu/futurium/en/system/files/ged/1.ua-aqp-position_paper-fitness.check_aaqr.pdf (pristupljeno 24. kolovoza 2020.)

Partnerstva za kvalitetu zraka, uspostavljena u okviru Agende su¹⁷⁹:

- Nizozemska (koordinator);
- Hrvatska;
- Republika Češka;
- Poljska.

Gradovi:

- Helsinkij;
- London;
- Utrecht;
- Milano;
- Constanta;
- Duisburg.

Sudionici:

- EUROCITIES;
- HEAL.

Europska komisija se sastoji od:

- Glavne uprave za regionalnu i urbanu politiku (koordinator),
- Glavne uprave za okoliš,
- Glavne uprave za istraživanje i inovacije,
- Glavne uprave za poljoprivredu,
- Glavne uprave za rast,
- Zajedničko istraživačkog centra.

Promatrač:

- URBACT prati rad Partnerstva.

¹⁷⁹ Partnership for Air Quality, Urban Agenda for the EU, *Position Paper, On the fitness check of the EU ambient Air quality directives, Recommendations to improve the implementation of air quality legislation and identify regulation gaps in the urban environment*, 2018b., str. 10. - 15., https://ec.europa.eu/futurium/en/system/files/ged/1.ua-aqp-position_paper-fitness.check_.aaqd_.pdf (pristupljeno 24. kolovoza 2020.)

Akcije koje predlaže partnerstvo su¹⁸⁰:

1. Akcija broj 1.: utvrđivanje nedostataka u regulaciji i praćenje emisije onečišćujućih tvari u zraku – navedena akcija ističe važnost bolje provedbe na način da se potaknu države članice te lokalne i regionalne uprave da kontinuirano rade na smanjenju emisija lebdećih čestita i dušičnog oksida kao dva najveća zagađivača zraka.¹⁸¹
2. Akcija broj 2.: bolja kontrola kvalitete zraka – partnerstvo je predložilo izradu Kodeksa na primjerima dobre prakse za kvalitetu zraka u gradovima i izradu registra gradova koji imaju najbolju kakvoću zraka kako bi se podaci mogli uspoređivati.¹⁸²
3. Akcija broj 3.: bolje upravljanje kvalitetom zraka – upravljanje kvalitetom zraka je bolje kada nadležna tijela imaju više raspoloživih financijskih sredstava za provedbu politike koja će utjecati na smanjenje onečišćivača zraka. Stoga, partnerstva predlažu bolje upravljanje postojećim financijskim sredstvima i razvijanje fondova koji će subvencionirati gradove u izradi akcija za kvalitetu zraka.¹⁸³
4. Akcija broj 4.: usredotočenost na zaštitu i poboljšanje zdravlja građana – prostorno planiranje se temelji na pristupima koji u obzir ne uzimaju štetne utjecaje na zdravlje. Stoga su potrebni dodatni instrumenti koji će poticati gradove da se više usredotoče na poboljšanje zdravlja građana.¹⁸⁴
5. Akcija broj 5.: podizanje razine svijesti i dijeljenje znanja – partnerstvo je ustanovilo da stanovnici nemaju dovoljno znanja o negativnim utjecajima zagađenja na zdravlje, što predstavlja prepreku u provedbi učinkovite politike kvalitete zraka. Zbog toga bi nadležne vlasti trebale na različite načine

¹⁸⁰ Partnership for Air Quality, Urban agenda for the EU, *Partnership for Air Quality, Final Draft Action Plan*, 2017., str. 5. - 23., https://ec.europa.eu/futurium/en/system/files/ged/ua_paq_-_final_plan_action_plan.pdf (pristupljeno 18. srpnja 2020.)

¹⁸¹ Partnership for Air Quality, Urban agenda for the EU, *Partnership for Air Quality, Final Draft Action Plan*, 2017., str. 8., https://ec.europa.eu/futurium/en/system/files/ged/ua_paq_-_final_plan_action_plan.pdf (pristupljeno 18. srpnja 2020.)

¹⁸² Partnership for Air Quality, Urban agenda for the EU, *Partnership for Air Quality, Final Draft Action Plan*, 2017., str. 10., https://ec.europa.eu/futurium/en/system/files/ged/ua_paq_-_final_plan_action_plan.pdf (pristupljeno 18. srpnja 2020.)

¹⁸³ Partnership for Air Quality, Urban agenda for the EU, *Partnership for Air Quality, Final Draft Action Plan*, 2017., str. 13., https://ec.europa.eu/futurium/en/system/files/ged/ua_paq_-_final_plan_action_plan.pdf (pristupljeno 18. srpnja 2020.)

¹⁸⁴ Partnership for Air Quality, Urban agenda for the EU, *Partnership for Air Quality, Final Draft Action Plan*, 2017., str. 16., https://ec.europa.eu/futurium/en/system/files/ged/ua_paq_-_final_plan_action_plan.pdf (pristupljeno 18. srpnja 2020.)

educirati stanovnike gradova o koristima kvalitetnog zraka i nuspojavama koje donosi onečišćen zrak.¹⁸⁵

6. Akcija broj 6.: uključivanje svih – akcija podupire organizaciju događaja na lokalnoj, nacionalnoj i europskoj razini za kvalitetu zraka kako bi se mogla razmjenjivati iskustva gradova o kvaliteti zraka.¹⁸⁶

6.2. Primjeri dobre prakse na području poboljšanja kvalitete zraka u odabranim gradovima EU-a

U nastavku se navodi nekoliko odabranih primjera dobre prakse u europskim gradovima koji se odnose na područje poboljšanja kvalitete zraka.

NAPLATA ZAGUŠENJA LONDON

London je jedan od europskih gradova koji ima najzagađeniji zrak u Europi. Stoga je u veljači 2003. godine, London uveo naplatu zagušenja s ciljem smanjenja emisije koje proizvode automobili. Zone naplate zagušenja su označene znakovima pri samom ulasku u zonu u kojoj se naplaćuje zagušenje. Naplata za zagušenje se naplaćuje 15 funti po danu od 7:00 do 22:00 sata tijekom radnog tjedna.¹⁸⁷

Vozila izuzeta iz programa uključuju licencirane taksije, autobuse, motocikle, vozila za osobe sa invaliditetom, policiju i vozila s 9 ili više sjedala. Stanovnici u samom centru zone naplate, od toga otprilike 40.000 kućanstava koji posjeduje automobil, imaju pravo na popust od 90 %.

¹⁸⁵ Partnership for Air Quality, Urban agenda for the EU, *Partnership for Air Quality, Final Draft Action Plan*, 2017., str. 19., https://ec.europa.eu/futurium/en/system/files/ged/ua_paq_-_final_plan_action_plan.pdf (pristupljeno 18. srpnja 2020.)

¹⁸⁶ Partnership for Air Quality, Urban agenda for the EU, *Partnership for Air Quality, Final Draft Action Plan*, 2017., str. 22., https://ec.europa.eu/futurium/en/system/files/ged/ua_paq_-_final_plan_action_plan.pdf (pristupljeno 18. srpnja 2020.)

¹⁸⁷ Partnership for Air Quality, Urban agenda for the EU, *Code of Good Practice for Cities Air Quality Plans, Part IV, Inspiring Examples*, 2018a., str. 50., https://ec.europa.eu/futurium/en/system/files/ged/cgp_for_cities_aqps_part_iv.pdf (pristupljeno 24. kolovoza 2020.)

Transport for London, *Congestion Charge*, 2020., <https://tfl.gov.uk/modes/driving/congestion-charge?cid=pp020> (pristupljeno 24. kolovoza 2020.)

Unutar zone naplaćivanja prometni tokovi su smanjeni za 15 %. Zagušenja u zoni punjenja su smanjena za 30 %. Broj automobila u središtu zone punjena smanjen je za 65.000 do 70.000 dnevno. Zbog navedenih podataka, porastao je broj korištenja alternativnih prijevoznih vozila poput autobusa za 20 % i to unutar i izvan zone naplaćivanja te povećanje korištenja taksija za 13 %.¹⁸⁸

Vežano za kvalitetu zraka u Londonu, utvrđeno je da se smanjila emisija dušikovog oksida i čestica za 12 % i ugljičnog dioksida za 19 % u zoni naplate zagušenja.¹⁸⁹

Uz naplatu zagušenja, gradonačelnik Londona pokrenuo je „T-Charge“ odnosno zonu ultra niske emisije koja je usmjerena na starije modele automobila koji su se pokazali kao najveći zagađivači zraka. Zona ultra niske emisije stupila je na snagu 23. listopada 2017. i odnosi se na dizelska i benzinska vozila koja su registrirana prije 2006. godine. Zona ultra niske emisije nastoji poboljšati kvalitetu zraka u Londonu u pogledu smanjenja dušičnog dioksida (NO) i lebdećih čestica (PM) koji su vrlo štetni za zdravlje ljudi.¹⁹⁰

NAPLATA ZAGUŠENJA MILANO

Po uzoru na London, Milano je 2. siječnja 2008. godine, uveo naknadu za ulazak u centar grada pod nazivom „EcoPass“ za sva vozila koja uzrokuju zagađenje. Ovaj inovativni sustav prvi je sustav naplate koji uzima u obzir i razinu kojom pojedina vozila zagađuju čime se dodatno utječe na smanjenje negativnih ekoloških učinaka prometa.¹⁹¹

¹⁸⁸ Partnership for Air Quality, Urban agenda for the EU, *Code of Good Practice for Cities Air Quality Plans, Part IV, Inspiring Examples*, 2018a., str. 50., https://ec.europa.eu/futurium/en/system/files/ged/cgp_for_cities_aqps_part_iv.pdf (pristupljeno 24. kolovoza 2020.)

¹⁸⁹ Partnership for Air Quality, Urban agenda for the EU, *Code of Good Practice for Cities Air Quality Plans, Part IV, Inspiring Examples*, 2018a., str. 50., https://ec.europa.eu/futurium/en/system/files/ged/cgp_for_cities_aqps_part_iv.pdf (pristupljeno 24. kolovoza 2020.)

¹⁹⁰ Partnership for Air Quality, Urban agenda for the EU, *Code of Good Practice for Cities Air Quality Plans, Part IV, Inspiring Examples*, 2018a., str. 51., https://ec.europa.eu/futurium/en/system/files/ged/cgp_for_cities_aqps_part_iv.pdf (pristupljeno 24. kolovoza 2020.)

¹⁹¹ CIVITAS i ELAN, *Studija naplate zagušenja*, Zagreb, 2011., str. 29., https://civinet-slohr.eu/wp-content/uploads/2016/07/studija_naplate_zagusenja_web.pdf (pristupljeno 24. kolovoza 2020.)

Ciljevi uvođenja naplate su¹⁹²:

- smanjiti zagađenje zraka redukcijom emisije štetnih plinova iz vozila u zoni središta grada za 30 %;
- smanjiti zagušenje prometa smanjenjem broja vozila za 10 % te time ubrzati prosječnu brzinu javnog prijevoza;
- potaknuti razvoj javnog prijevoza investiranjem prikupljenih sredstava.

Model naplate se bazira na zoni ograničenja koja se odnosi na središte grada gdje se naknada naplaćuje određenim skupinama vozila koja ulaze, prolaze ili cirkuliraju u gradskom središtu i to od ponedjeljka do petka od 7:30h do 19:30h te u ljetnim mjesecima od 7:00h do 19:00h.¹⁹³

Rezultati uvođenja sustava naplate su¹⁹⁴:

- 35 % izmijenjenih ruta koje uzrokuju vozila koja zaobilaze zonu naplate;
- 17 % poboljšanje voznog parka obnovljenog s vozilima niže kategorije zagađenja;
- 48 % promjene vida prometovanja s porastom od 5,7 % u javnom prometu;
- povećanje prosječne brzine kretanja javnog prometa za 6,7 %;
- smanjenje emisije štetnih plinova 10 - 40 %.

Prema podacima iz 2008. godine ukupna sredstva prikupljena naplatom iznosila su 12 milijuna eura, dok su ukupni troškovi naplate iznosili 6,5 milijuna eura. Prikupljena sredstva će se investirati u razvoj prometnog sustava u svrhu postizanja održivog razvitka poput¹⁹⁵:

- 32 uređenja dodatnih traka za autobuse;
- povećanje broja reguliranih parkirališta;
- nove biciklističke staze;

¹⁹² CIVITAS i ELAN, *Studija naplate zagušenja*, Zagreb, 2011., str. 29., https://civinet-slohr.eu/wp-content/uploads/2016/07/studija_naplate_zagusenja_web.pdf (pristupljeno 24. kolovoza 2020.)

¹⁹³ CIVITAS i ELAN, *Studija naplate zagušenja*, Zagreb, 2011., str. 29., https://civinet-slohr.eu/wp-content/uploads/2016/07/studija_naplate_zagusenja_web.pdf (pristupljeno 24. kolovoza 2020.)

¹⁹⁴ CIVITAS i ELAN, *Studija naplate zagušenja*, Zagreb, 2011., str. 31., https://civinet-slohr.eu/wp-content/uploads/2016/07/studija_naplate_zagusenja_web.pdf (pristupljeno 24. kolovoza 2020.)

¹⁹⁵ CIVITAS i ELAN, *Studija naplate zagušenja*, Zagreb, 2011., str. 31. i 32., https://civinet-slohr.eu/wp-content/uploads/2016/07/studija_naplate_zagusenja_web.pdf (pristupljeno 24. kolovoza 2020.)

- programi energetske učinkovitosti;
- poboljšanja sustava javnog prijevoza kroz povećanje dostupnosti i frekvencije dolazaka.

EKOLOŠKI BONUSI ZA SMANJENJE EMISIJA AUTOBUSA - HELSINKI

Ekološki bonusi u gradu Helsinki se isplaćuju na temelju natječajnog postupka za autobuse za mjere smanjenja emisija. Cilj grada je javni prijevoz bez emisija do 2025. godine. U postupku nadmetanja uzimaju se u obzir emisije ugljikai štetne lokalne emisije poput malih čestica i dušikovih oksida. Bonusi se isplaćuju za nove mjere koje premašuju obveze utvrđene prema ugovoru. Grad Helsinki ocjenjuje ponuđene mjere i isplaćuje bonuse prema postignutim smanjenjima emisija. Ekološki bonusi su se pokazali zanimljivim zbog čak 155 ponuda koje je grad primio, a odobrio je njih 95.¹⁹⁶

Cilj grada je smanjiti lokalnu emisiju koja utječe na kvalitetu zraka za 80 % te emisiju ugljika za 50 %.

PAMETNO SOLARANO PUNJENJE ZA ELEKTRIČNE AUTOMOBILE – UTRECHT

Pametno solarno punjenje je održiv energetska sustav na razini distrikta, grada ili regije. Mjera uključuje lokalnu proizvedenu solarnu energiju te pohranu u akumulatore električnih automobila. Na taj način će se stvoriti fleksibilni kapacitet skladištenja koji će smanjiti opterećenje na električnoj mreži.¹⁹⁷

Električna mobilnost na solarni pogon postala je dostupna široj javnosti zbog dijeljenja troškova među korisnicima. Putem web stranice "Vozimo solarno" stanovnici Utrecht-a se mogu prijaviti za korištenje zajedničkog električnog automobila u krugu od 300 kilometara. Svi stanovnici, tvrtke i organizacije u regiji

¹⁹⁶ HSL, *HSL invests one million euro sin reducing emissions*, 2016., <https://www.hsl.fi/en/news/2016/hsl-invests-one-million-euros-reducing-emissions-9094> (pristupljeno 24. kolovoza 2020.)

¹⁹⁷ Smart Solar Charging, *About Smart Solar Charging*, 2020a., <https://smartsolarcharging.eu/en/about-smart-solar-charging/> (pristupljeno 24. kolovoza 2020.)

Utrecht-a mogu sudjelovati. Korištenje automobila iznosi 99 eura mjesečno, uključujući kilometražu, osiguranje i aplikaciju za otključavanje automobila. Svaki automobil dobiva svoje parkirno mjesto i mjesto gdje će se puniti. Trenutno je na raspolaganju 150 automobila.¹⁹⁸

Sustav će se razvijati i testirati u pet povezanih pilot područja u regiji Utrecht.

Trenutno je u optjecaju 200 pametnih dvosmjernih punionica i 50 zajedničkih električnih automobila u 9 od 10 okruga grada Utrechta. Cilj im je udvostručiti broj lokacija u gradu Utrechtu do kraja 2021. godine.¹⁹⁹

U nastavku se obrađuje Akcijski plan poboljšanja kvalitete zraka za Grad Bakar. Zbog prekomjernih graničnih vrijednosti (GV) onečišćujućih tvari u zraku u 2011. godini, Grad Bakar je bio obvezan izraditi Akcijski plan. U nastavku će se također usporediti 2011. i 2018. godina, odnosno godina prije i nakon izrade Akcijskog plana te će se na temelju usporedbe komentirati poboljšanja u pogledu kvalitete zraka.

6.3. Akcijski plan poboljšanja kvalitete zraka za Grad Bakar

Na području Grada Bakra u 2011. godini su zabilježena prekoračenja GV onečišćujućih tvari u zraku. Stoga je grad Bakar u skladu s člankom 46. Zakona o zaštiti zraka (NN 130/11) bio dužan izraditi Akcijski plan poboljšanja kvalitete zraka.²⁰⁰ Navedeno je zanimljivo povezati i s analizom Agende te s primjerima istaknutim ranije, ali prije detaljnije analize kvalitete zraka u nastavku se navode opće informacije o gradu.

¹⁹⁸ Smart Solar Charging, *About Smart Solar Charging*, 2020a., <https://smartsolarcharging.eu/en/about-smart-solar-charging/> (pristupljeno 24. kolovoza 2020.)

¹⁹⁹ Smart Solar Charging, *Smart Solar Charging finalist prestigious European Regiostars Awards*, 2020b., <https://smartsolarcharging.eu/en/smart-solar-charging-finalist-prestigious-european-regiostars-awards/> (pristupljeno 24. kolovoza 2020.)

²⁰⁰ OIKON d.o.o., *Akcijski plan poboljšanja kvalitete zraka za Grad Bakar*, Zagreb, 2013., str. 1., <https://www.bakar.hr/obavijesti-bakar-2/item/317-akcijski-plan-poboljsanja-kvalitete-zraka-za-grad-bakar> (pristupljeno 19. srpnja 2020.)

6.3.1. Opće informacije o Gradu Bakru

Grad Bakar je jedan od najstarijih gradova na sjevernom Jadranu i dio je hrvatskog primorja, koje se proteže od Senja do Rijeke. Smješten je na području Bakarskog zaljeva te je sastavni dio Primorsko-goranske županije.²⁰¹

Grad Bakar obuhvaća 9 naselja: Bakar, Hreljin, Krasica, Kukuljanovo, Plosna, Ponikve, Praputnjak, Škrljevo i Zlobin u kojima, prema popisu stanovništva iz 2011. godine, ukupno živi 8.254 stanovnika.²⁰²

Bakar, kao grad i luka, mjesto je gdje se Sredozemno more najdublje uvuklo u europsko kopno. Stoga je Bakarski zaljev zanimljiva prirodna tvorevina tektonskih sila zbog kojih ga geolozi smatraju potopljenim dijelom kraške doline. Zaljev je dug 4,5 km, širok 600 do 700m, dubine do 40 m. Bakar također ima vrlo povoljan zemljopisni položaj jer su mu u neposrednoj blizini Istra, kvarnerski otoci te planinski predjeli Gorskog kotara i Like.²⁰³

Cijelo područje Grada Bakra obiluje izvorima pitke vode. Klima je umjereno mediteranska. Biljni pokrov je raznolik, pri čemu najviše prevladava bjelogorica i nisko raslinje te uspijevaju vrlo raznolike vrste voća i povrća.²⁰⁴

Prema ekonomsko-socijalnim obilježjima, Grad Bakar u okviru Primorsko - goranske županije ima srednje razvijeno gospodarstvo. Vodeću poziciju imaju prerađivačka industrija i lučke aktivnosti. Većina zaposlenih je u privrednim djelatnostima (oko 79,35 %), dok je oko 20,65 % zaposleno u neprivredi. Od privrednih djelatnosti najviše zaposlenog stanovništva zaposleno je u sekundarnom sektoru -

²⁰¹ Turistička zajednica grada Bakra, *Grad Bakar*, 2020., <https://www.tz-bakar.hr/bakar/upoznajte-nas/grad-bakar> (pristupljeno 19. srpnja 2020.)

²⁰² Turistička zajednica grada Bakra, *Grad Bakar*, 2020., <https://www.tz-bakar.hr/bakar/upoznajte-nas/grad-bakar> (pristupljeno 19. srpnja 2020.)

Primorsko-goranska županija, Grad Bakar, *Izješće o stanju u prostoru Grada Bakra za razdoblje od 2015. – 2018. godine*, Zagreb, 2015., str. 37., https://zavod.pgz.hr/SN_JLS/Izjesca_o_stanju_u_prostoru/Grad_Bakar_IZ_04_02_2016.pdf (pristupljeno 19. srpnja 2020.)

²⁰³ Turistička zajednica grada Bakra, *Grad Bakar*, 2020., <https://www.tz-bakar.hr/bakar/upoznajte-nas/zemljopisni-polozej> (pristupljeno 19. srpnja 2020.)

²⁰⁴ Turistička zajednica grada Bakra, *Grad Bakar*, 2020., <https://www.tz-bakar.hr/bakar/upoznajte-nas/zemljopisni-polozej> (pristupljeno 19. srpnja 2020.)

prerađivačkoj industriji, 18,10 %, čija se glavnina ostvaruje u industrijskoj zoni na Kukuljanovu. Druge djelatnosti nisu značajnije zastupljene. Grad Bakar spada u područje s potencijalima i kapacitetima prerađivačke industrije. Zbog korištenja Bakarskog zaljeva za lučke i industrijske sadržaje turizam se nije razvio. Raznolikost prostora i bogata kulturno-povijesna baština povijesne jezgre Bakra nisu odgovarajuće vrednovane kroz bilo koji oblik turizma. U grani poljoprivrede, lova i šumarstva evidentirano je tek 0,4 % što je izrazito malo u odnosu na udio šumskih površina od 54,17 % ukupne površine Grada. Navedena gospodarska grana ima veliki potencijal za razvoj te je potrebno uložiti dodatne napore kako bi se poticalo poduzetništvo na ovom području. U kvartarnom sektoru najznačajnije je zdravstvo (7,65 %), a potom javna uprava (6,02 %), slijedi obrazovanje (5,75 %), dok su kultura i sport najmanje zastupljene djelatnosti (1,23 %), što ukazuje na potrebu njihovog jačanja.²⁰⁵

6.3.2. Utvrđivanje mjesta onečišćenja

Kvaliteta zraka na području Grada Bakra u 2011. godini pratila se putem tri programa²⁰⁶:

- U sklopu Programa javno zdravstvenih mjera zaštite zdravlja od štetnih čimbenika okoliša u Primorsko-goranskoj županiji (Županijski program), na mjernim postajama Bakar i Krasica.
- U sklopu Monitoringa INA Rafinerije nafte Rijeka (u daljnjem tekstu RNR), na lokaciji Urinj na automatskoj mjernoj postaji Krasica.
- U sklopu ispitivanja lebdećih čestica PM₁₀, na mjernoj postaji Bakar-Luka, utjecajnom području terminala za rasuti Luke Rijeka u Bakru.

Klasičnim kemijskim metodama pratile su se dnevne koncentracije sljedećih spojeva: sumpornog dioksida (SO₂) i dima, dušikovog dioksida (NO₂), amonijaka (NH₃), klorida, sumporovodika (H₂S), lebdećih čestica (PM₁₀), sadržaja pojedinih metala i

²⁰⁵ Primorsko-goranska županija, Grad Bakar, *Izvešće o stanju u prostoru Grada Bakra za razdoblje od 2015. – 2018. godine*, Zagreb, 2015., str. 37. i 62., https://zavod.pgz.hr/SN_JLS/Izvjescia_o_stanju_u_prostoru/Grad_Bakar_IZ_04_02_2016.pdf (pristupljeno 19. srpnja 2020.)

²⁰⁶ OIKON d.o.o., *Akcijski plan poboljšanja kvalitete zraka za Grad Bakar*, Zagreb, 2013., str. 5., <https://www.bakar.hr/obavijesti-bakar-2/item/317-akcijski-plan-poboljsanja-kvalitete-zraka-za-grad-bakar> (pristupljeno 19. srpnja 2020.)

policikličkih aromatskih ugljikovodika (PAU) UPM₁₀, kemijskog sastava oborina te mjesečnih količina ukupne taložne tvari (UTT) i sadržaja metala u njima.²⁰⁷

„Po postajama, u 2011. godini, provedena su mjerenja sljedećih onečišćujućih tvari²⁰⁸:

- *Županijski program: lokacija Bakar (SO₂, dim, NH₃, UTT, metali) i lokacija Krasica (SO₂, dim, H₂S).*
- *Monitoring INA Urinj: lokacija Krasica (SO₂, H₂S, NO₂, O₃, BTEX).*
- *Ispitivanje lebdećih čestica PM₁₀ na području luke za rasute terete Bakar i lokacija Bakar – Luka (PM₁₀)“.*

6.3.3. Ispuštanje/unošenje onečišćujućih tvari u zrak

Ispuštanje ili unošenje onečišćujućih tvari u zrak naziva se emisija. Postoje emisije iz raznih izvora²⁰⁹:

- Emisije iz točkastih izvora – na području Grada Bakra, prema podacima iz Registra onečišćavanja okoliša (ROO) Agencije za zaštitu okoliša (AZO), nalazi se 10 točkastih izvora koji emitiraju onečišćujuće tvari u zrak.

U ROO AZO prijavljene su sljedeće emisije onečišćujućih tvari u zrak za Grad Bakar za 2011. godinu²¹⁰:

- lebdećih čestica (PM₁₀) – 201 kg/god;
- sumporovog dioksida (SO₂) – 1.031 kg/god;
- dušikovih oksida (NO_x) – 1.154 kg/god;
- nemetanskih hlapivih organskih spojeva (NMHOS) – 30.598 kg/god;
- ugljikovog dioksida (CO₂) – 1.140.175 kg/god;

²⁰⁷ OIKON d.o.o., *Akcijski plan poboljšanja kvalitete zraka za Grad Bakar*, Zagreb, 2013., str. 5., <https://www.bakar.hr/obavijesti-bakar-2/item/317-akcijski-plan-poboljsanja-kvalitete-zraka-za-grad-bakar> (pristupljeno 19. srpnja 2020.)

²⁰⁸ OIKON d.o.o., *Akcijski plan poboljšanja kvalitete zraka za Grad Bakar*, Zagreb, 2013., str. 5., <https://www.bakar.hr/obavijesti-bakar-2/item/317-akcijski-plan-poboljsanja-kvalitete-zraka-za-grad-bakar> (pristupljeno 19. srpnja 2020.)

²⁰⁹ OIKON d.o.o., *Akcijski plan poboljšanja kvalitete zraka za Grad Bakar*, Zagreb, 2013., str. 16., <https://www.bakar.hr/obavijesti-bakar-2/item/317-akcijski-plan-poboljsanja-kvalitete-zraka-za-grad-bakar> (pristupljeno 19. srpnja 2020.)

²¹⁰ OIKON d.o.o., *Akcijski plan poboljšanja kvalitete zraka za Grad Bakar*, Zagreb, 2013., str. 17. - 20., <https://www.bakar.hr/obavijesti-bakar-2/item/317-akcijski-plan-poboljsanja-kvalitete-zraka-za-grad-bakar> (pristupljeno 19. srpnja 2020.)

- ugljikovog monoksida (CO) – 8.540 kg/god.

Kvaliteti zraka u gradu Bakru, osim emisija iz točkastih izvora, pridonose i emisije iz tzv. plošnih izvora, odnosno emisije koje su posljedica neindustrijskog izgaranja te emisije iz prometa.

Procijenjene emisije onečišćujućih tvari iz neindustrijskog izgaranja su sljedeće²¹¹:

- lebdećih čestica (PM₁₀) – 7.498 kg/god;
- sumporovog dioksida (SO₂) – 9.923 kg/god;
- dušikovih oksida (NO_x) – 7.805 kg/god;
- ugljikovog monoksida (CO) – 231.352 kg/god.

Emisija onečišćujućih tvari iz prometa je sljedeća:

- lebdećih čestica (PM₁₀) – 28.429 kg/god;
- sumporovog dioksida (SO₂) – 42.000 kg/god;
- dušikovih oksida (NO_x) – 805.857 kg/god;
- ugljikovog dioksida (CO₂) – 78.146.714 kg/god;
- ugljikovog monoksida (CO) – 695.429 kg/god.

6.3.4. Kvaliteta zraka na području Grada Bakra

Prema Zakonu o zaštiti zraka (NN 130/11) izmjerene koncentracije onečišćujućih tvari u zraku se uspoređuju s Uredbom o graničnim vrijednostima onečišćujućih tvari u zraku (133/05), dok je od 2013. godine stupila je na snagu nova Uredba o razinama onečišćujućih tvari u zraku (NN 117/12).²¹²

Uredba, pojedina područja svrstava u dvije kategorije kvalitete zraka²¹³:

1. I kategorija - čist ili neznatno onečišćen zrak (C<GV);

²¹¹ OIKON d.o.o., *Akcijski plan poboljšanja kvalitete zraka za Grad Bakar*, Zagreb, 2013., str. 17. - 20., <https://www.bakar.hr/obavijesti-bakar-2/item/317-akcijski-plan-poboljsanja-kvalitete-zraka-za-grad-bakar> (pristupljeno 19. srpnja 2020.)

²¹² OIKON d.o.o., *Akcijski plan poboljšanja kvalitete zraka za Grad Bakar*, Zagreb, 2013., str. 27., <https://www.bakar.hr/obavijesti-bakar-2/item/317-akcijski-plan-poboljsanja-kvalitete-zraka-za-grad-bakar> (pristupljeno 19. srpnja 2020.)

²¹³ OIKON d.o.o., *Akcijski plan poboljšanja kvalitete zraka za Grad Bakar*, Zagreb, 2013., str. 27., <https://www.bakar.hr/obavijesti-bakar-2/item/317-akcijski-plan-poboljsanja-kvalitete-zraka-za-grad-bakar> (pristupljeno 19. srpnja 2020.)

2. II kategorija - onečišćen zrak (C>GV).

GV se temelje na preporukama Svjetske zdravstvene organizacije, odnosno zdravstvenim normama te predstavljaju graničnu razinu onečišćenosti ispod koje ne postoji ili je najmanji mogući rizik štetnih učinaka na ljudsko zdravlje i okoliš u cjelini. Jednom kada je granična vrijednost postignuta ne smije se prekoračiti. GV se ne smiju tumačiti kao vrijednosti do kojih je dopušteno onečišćavati zrak već svim sredstvima treba nastojati da zrak bude što čišći.

U nastavku slijedi prikaz tablice GV i tolerantne vrijednosti (TV) koncentracija onečišćujućih tvari u zraku s obzirom na zdravlje ljudi za 2011. godinu te tablica GV razina UTT i sadržaja metala u njoj.

Tablica 1. Granične (GV) i tolerantne vrijednosti (TV) koncentracija onečišćujućih tvari u zraku s obzirom na zdravlje ljudi za 2011. godinu za Grad Bakar

Onečišćujuća tvar	Vrijeme mjerenja	GV	Dozvoljena prekoračenja u godini dana	TV	Dozvoljena prekoračenja u godini dana
SO ₂	1 sat	350	24 puta > GV	*	*
	24 sata	125	3 puta > GV	-	-
	1 godina	50	-	-	-
DIM	1 godina	50	-	*	-
NO ₂	1 sat	200	18 puta > GV	237,5	18 puta > TV
	24 sata	80	7 puta > GV	95	7 puta > TV
	1 godina	40	-	47,5	-
AMONIJAK	24 sata	100	7 puta > GV	-	-
	1 godina	30	-	-	-
H ₂ S	1 sat	7	7 puta > GV	*	-
	24 sata	5	7 puta > GV	-	-
	1 godina	2	-	-	-
PM ₁₀	24 sata	50	35 puta > GV	*	*
	1 godina	40	-	*	-
O ₃	max 8h - pomična	120	N < 25 dana	-	-
	24 sata	110	7 puta > GV	-	-

* - tolerantna vrijednost je dostigla graničnu vrijednost 31.12.2010.

Izvor: prema OIKON d.o.o., *Akcijski plan poboljšanja kvalitete zraka za Grad Bakar*, Zagreb, 2013., str. 28., <https://www.bakar.hr/obavijesti-bakar-2/item/317-akciji-plan-poboljsanja-kvalitete-zraka-za-grad-bakar> (pristupljeno 19. srpnja 2020.)

Iz tablice možemo vidjeti da najveći broj dopuštenog godišnjeg prekoračenja prema satnoj koncentraciji mjerenja ima sumporov dioksid od čak 24 puta od GV, dok najmanji broj dopuštenog godišnjeg prekoračenja prema satnoj koncentraciji ima sumporovodik od 7 puta.

Prema 24-satnoj koncentraciji mjerenja, sumporov dioksid također ima najveću GV od 125, dok je dozvoljenih prekoračenja u godini 3 puta. Najmanju GV ima sumporovodik od 5, ali na godišnjoj razini dopušteni broj prekoračenja je 7 puta.

Prema godišnjoj koncentraciji mjerenja, niti jedna onečišćujuća tvar ne smije prijeći GV.

Tablica 2. Granična vrijednost razina ukupne taložne tvari (UTT) i sadržaja metala u njoj za Grad Bakar za 2011. godinu

Onečišćujuća tvar	Vrijeme mjerenja	Razina granične vrijednosti (GV)
UTT	1 godina	350 mg m ⁻² d ⁻¹
Olovo	1 godina	100 µg m ⁻² d ⁻¹
Kadmij	1 godina	2 µg m ⁻² d ⁻¹

Izvor: OIKON d.o.o., *Akcijski plan poboljšanja kvalitete zraka za Grad Bakar*, Zagreb, 2013., str. 28., <https://www.bakar.hr/obavijesti-bakar-2/item/317-akciji-plan-poboljsanja-kvalitete-zraka-za-grad-bakar> (pristupljeno 19. srpnja 2020.)

U prikazanoj tablici, onečišćujuće tvari se mjere samo jednom godišnje te najmanju GV ima kadmij od 2 mikrograma, dok najveću GV imaju ukupne taložne tvari od 350 miligrama.

6.3.4.1. Praćenje kvalitete zraka na županijskoj razini

Praćenje kvalitete zraka na županijskoj razini se provodi temeljem Programa javno zdravstvenih mjera zaštite zdravlja od štetnih čimbenika okoliša na mjernim postajama Bakar i Krasica.

Parametri koji su se pratili u 2011. godini su²¹⁴:

- postaja Bakar (SO₂, dim, NH₃, UTT, metali);
- postaja Krasica (SO₂, dim, H₂S).

Pomoću raznih metoda za mjerenje emisije onečišćujućih tvari, Program javno zdravstvenih mjera prikazuje da niti na jednoj postaji dobiveni godišnji prosjek sumporovog dioksida ne prelazi godišnju GV, dok je prekoračenje dnevne GV evidentirano samo jednom na Krasici. Prema izmjerenim dnevnim koncentracijama, s obzirom na SO₂, kvaliteta zraka je I kategorije na području Bakra i Krasice, dok prema izmjerenoj satnoj koncentraciji Krasica u sklopu monitoringa RNR, ima II kategoriju kvalitete zraka. Srednje godišnje koncentracije dima su na obje ispitane postaje ispod godišnje GV. Količina ukupnih taložnih tvari na postaji Bakar nije zabilježena iznad godišnje GV te se isto odnosi i na godišnje količine istaloženog olova i kadmija koje su ispod odgovarajućih godišnjih GV. Ujedno na postaji Bakar su i srednje godišnje koncentracije amonijaka ispod godišnjih GV.²¹⁵

6.3.4.2. Monitoring INA Rafinerije nafte Rijeka

Monitoring INA RNR obuhvaća mjernu postaju Krasica. Na mjernoj postaji Krasica mjere se indikatori: SO₂, H₂S, NO₂, O₃ i BTEX. Temeljnomo obradom i analizom podataka o monitoringu RNR područje Krasice se klasificira II. kategorijom kvalitete zraka i to zbog²¹⁶:

²¹⁴ OIKON d.o.o., *Akcijski plan poboljšanja kvalitete zraka za Grad Bakar*, Zagreb, 2013., str. 29., <https://www.bakar.hr/obavijesti-bakar-2/item/317-akcijski-plan-poboljsanja-kvalitete-zraka-za-grad-bakar> (pristupljeno 19. srpnja 2020.)

²¹⁵ OIKON d.o.o., *Akcijski plan poboljšanja kvalitete zraka za Grad Bakar*, Zagreb, 2013., str. 30., <https://www.bakar.hr/obavijesti-bakar-2/item/317-akcijski-plan-poboljsanja-kvalitete-zraka-za-grad-bakar> (pristupljeno 19. srpnja 2020.)

²¹⁶ OIKON d.o.o., *Akcijski plan poboljšanja kvalitete zraka za Grad Bakar*, Zagreb, 2013., str. 32., <https://www.bakar.hr/obavijesti-bakar-2/item/317-akcijski-plan-poboljsanja-kvalitete-zraka-za-grad-bakar> (pristupljeno 19. srpnja 2020.)

- sumporovog dioksida jer premašuje dopušten broj prekoračenja satnih GV na obje postaje;
- sumporovodika koji premašuje dopušteni broj prekoračenja satnih GV na obje postaje;
- ozona jer premašuje dopušteni broj dana s prekoračenjem GV za 8-satni pomični prosjek, kao i premašenog dopuštenog broja prekoračenja dnevne GV na obje postaje.

6.3.4.3. Mjerenje lebdećih čestica u Gradu Bakru

Mjerenje koncentracije lebdećih čestica na području Grada Bakra provodilo se do prostora koji zauzima Luka za rasuti teret u Bakru. Koncentracije lebdećih čestica pratile su se kroz šest sezonskih rokova u razdoblju od zime 2010. do jeseni 2011. godine. U navedenom razdoblju uzorkovano je 180 uzoraka lebdećih čestica PM₁₀.²¹⁷

Uzorci lebdećih čestica PM₁₀ sakupljeni su na filtrima od staklenih vlakana pomoću aparata za uzorkovanje velikih volumena zraka prihvaćenog od Američke agencije za zaštitu okoliša (EPA).

Srednja godišnja koncentracija lebdećih čestica PM₁₀ zadovoljava godišnju GV, no zbog prekoračenja dnevne GV, kvaliteta zraka na ovom području je svrstana u II kategoriju.²¹⁸

²¹⁷ OIKON d.o.o., *Akcijski plan poboljšanja kvalitete zraka za Grad Bakar*, Zagreb, 2013., str. 33., <https://www.bakar.hr/obavijesti-bakar-2/item/317-akcijski-plan-poboljsanja-kvalitete-zraka-za-grad-bakar> (pristupljeno 19. srpnja 2020.)

²¹⁸ OIKON d.o.o., *Akcijski plan poboljšanja kvalitete zraka za Grad Bakar*, Zagreb, 2013., str. 33., <https://www.bakar.hr/obavijesti-bakar-2/item/317-akcijski-plan-poboljsanja-kvalitete-zraka-za-grad-bakar> (pristupljeno 19. srpnja 2020.)

6.3.5. Porijeklo onečišćenja

Na kvalitetu zraka Grada Bakra utječu sljedeća postrojenja²¹⁹:

- RNR;
- Termoelektrana Rijeka (TE Rijeka);
- Luka Rijeka (terminal za rasute terete Bakar).

RNR jedan je od ključnih sektora INA-e čija je proizvodnja naftnih derivata. RNR je s radom započela 1883. godine u Mlaci, dok je 1965. godine otvorena nova rafinerija na lokaciji Urinj. RNR je srednje veličine i smještena je na morskoj obali s pristupom luci za brodove te je cjevovodnim sustavom povezana s terminalom JANAF u Omišlju. Riječka rafinerija godišnje preradi od 3 do 3,5 milijuna tona nafte koje skladišti u devet spremnika.²²⁰

TE Rijeka nalazi se u Urinju na obali. Izgrađena je 1978. godine te predstavlja najveći pogon u elektrogospodarstvu Primorsko – goranske županije i tako čini 62 % ukupnog potencijala Županije. Rad se pokreće teškim frakcijama destilacije nafte s visokim postotkom sumpora. Kod maksimalne snage troši 74 t/h odnosno 1500 t/dan pogonskog goriva. U okviru TE Rijeka nalaze se tri spremnika ukupnih kapaciteta od 100.000 t goriva. TE Rijeka u pogonu je povremeno ovisna o energetske potrebama sustava Hrvatske elektroprivrede.²²¹

Pogon Bakar Luke Rijeka s jedne strane je terminal za sipke terete, dok je s druge strane dio skladišta za prekrcaj generalnog tereta smještenog na obali Goranin. Na terminalu za sipki teret provodi se prekrcaj sipkih tereta i to ugljena, cementa i željezne rude, dok se na obali Goranin, na području bivše koksare obavlja prekrcaj soli, drva i opreme. Iskrcaj soli obavlja se direktno s brodova u kamione, a drvo i oprema po potrebi se skladište na otvorenom skladištu platoa bivše koksare. Na

²¹⁹ OIKON d.o.o., *Akcijski plan poboljšanja kvalitete zraka za Grad Bakar*, Zagreb, 2013., str. 38., <https://www.bakar.hr/obavijesti-bakar-2/item/317-akcijski-plan-poboljsanja-kvalitete-zraka-za-grad-bakar> (pristupljeno 19. srpnja 2020.)

²²⁰ OIKON d.o.o., *Akcijski plan poboljšanja kvalitete zraka za Grad Bakar*, Zagreb, 2013., str. 38., <https://www.bakar.hr/obavijesti-bakar-2/item/317-akcijski-plan-poboljsanja-kvalitete-zraka-za-grad-bakar> (pristupljeno 19. srpnja 2020.)

²²¹ OIKON d.o.o., *Akcijski plan poboljšanja kvalitete zraka za Grad Bakar*, Zagreb, 2013., str. 39., <https://www.bakar.hr/obavijesti-bakar-2/item/317-akcijski-plan-poboljsanja-kvalitete-zraka-za-grad-bakar> (pristupljeno 19. srpnja 2020.)

području terminala za sipke terete nalaze se otvorena skladišta Podbok, Dobra i Dobra2 ukupnog kapaciteta skladištenja oko 115.000 t. Brodovi pristaju na pristaništu Podbok te se teret transportira putem sustava mehanizacije i transporterima u skladišta Podbok, Dobra i Dobra 2. Na terminalu nema sustava za sprječavanje širenja čestica.²²²

6.3.6. Ciljevi i mjere za poboljšanje kvalitete zraka na području Grada Bakra

Prioritetni ciljevi su:

1. cilj - *Osiguranje I kategorije kvalitete zraka s obzirom na parametar lebdeće čestice (PM₁₀) na mornoj postaji Bakar – Luka²²³:*
 1. mjera - *Dostava/izrada sanacijskog programa za poboljšanje kvalitete zraka s obzirom na lebdeće čestice (PM₁₀) na utjecajnom području Luke Rijeka²²⁴;*
 2. mjera - *Revizija izrađenog sanacijskog programa za poboljšanje kvalitete zraka s obzirom na lebdeće čestice na utjecajnom području terminala za rasuti teret Luke Rijeka²²⁵;*
 3. mjera - *Usvajanje izrađenog sanacijskog programa za poboljšanje kvalitete zraka s obzirom na lebdeće čestice na utjecajnom području terminala za rasuti teret Luke Rijeka na gradskoj skupštini²²⁶.*

2. cilj - *Unaprjeđenje i osuvremenjivanje lokalne mreže za praćenje kvalitete zraka i izvješćivanje javnosti na području Grada Bakra²²⁷:*

²²² OIKON d.o.o., *Akcijski plan poboljšanja kvalitete zraka za Grad Bakar*, Zagreb, 2013., str. 39. i 40., <https://www.bakar.hr/obavijesti-bakar-2/item/317-akcijski-plan-poboljsanja-kvalitete-zraka-za-grad-bakar> (pristupljeno 19. srpnja 2020.)

²²³ OIKON d.o.o., *Akcijski plan poboljšanja kvalitete zraka za Grad Bakar*, Zagreb, 2013., str. 49., <https://www.bakar.hr/obavijesti-bakar-2/item/317-akcijski-plan-poboljsanja-kvalitete-zraka-za-grad-bakar> (pristupljeno 19. srpnja 2020.)

²²⁴ OIKON d.o.o., *Akcijski plan poboljšanja kvalitete zraka za Grad Bakar*, Zagreb, 2013., str. 51., <https://www.bakar.hr/obavijesti-bakar-2/item/317-akcijski-plan-poboljsanja-kvalitete-zraka-za-grad-bakar> (pristupljeno 19. srpnja 2020.)

²²⁵ OIKON d.o.o., *Akcijski plan poboljšanja kvalitete zraka za Grad Bakar*, Zagreb, 2013., str. 51., <https://www.bakar.hr/obavijesti-bakar-2/item/317-akcijski-plan-poboljsanja-kvalitete-zraka-za-grad-bakar> (pristupljeno 19. srpnja 2020.)

²²⁶ OIKON d.o.o., *Akcijski plan poboljšanja kvalitete zraka za Grad Bakar*, Zagreb, 2013., str. 52., <https://www.bakar.hr/obavijesti-bakar-2/item/317-akcijski-plan-poboljsanja-kvalitete-zraka-za-grad-bakar> (pristupljeno 19. srpnja 2020.)

²²⁷ OIKON d.o.o., *Akcijski plan poboljšanja kvalitete zraka za Grad Bakar*, Zagreb, 2013., str. 50., <https://www.bakar.hr/obavijesti-bakar-2/item/317-akcijski-plan-poboljsanja-kvalitete-zraka-za-grad-bakar> (pristupljeno 19. srpnja 2020.)

1. mjera - *Uspostavljanje kontinuiranog mjerenja lebdećih čestica (PM₁₀) na lokaciji Bakar – Luka*²²⁸;
2. mjera - *Prijenos podataka na centralno računalo Nastavnog zavoda za javno zdravstvo Primorsko – goranske županije (NZZJZPGŽ)*²²⁹;
3. mjera - *Osiguranje prikaza podataka kontinuiranog mjerenja lebdećih čestica (PM₁₀) na lokaciji Bakar – Luka na mrežnim stranicama Grada Bakra*²³⁰;
4. mjera - *Objava mjera zaštite zdravlja stanovnika Grada Bakra u slučaju prekoračenja GV za lebdeće čestice (PM₁₀) na mrežnim stranicama Grada Bakra*²³¹.

Dugoročni ciljevi su:

1. cilj - *Osiguranje postizanja I kategorije kvalitete zraka s obzirom na parametre SO₂ i H₂S na mjernoj postaji Krasica*²³²:
1. mjera - *Dorada Sanacijskog programa za poboljšanje kvalitete zraka s obzirom na parametar SO₂ na utjecajnom području rafinerije nafte Ina Rijeka*²³³;
2. mjera - *Revizija izrađenog sanacijskog programa za poboljšanje kvalitete zraka s obzirom na parametar SO₂ na utjecajnom području rafinerije nafte Ina Rijeka*²³⁴;

²²⁸ OIKON d.o.o., *Akcijski plan poboljšanja kvalitete zraka za Grad Bakar*, Zagreb, 2013., str. 52., <https://www.bakar.hr/obavijesti-bakar-2/item/317-akcijski-plan-poboljsanja-kvalitete-zraka-za-grad-bakar> (pristupljeno 19. srpnja 2020.)

²²⁹ OIKON d.o.o., *Akcijski plan poboljšanja kvalitete zraka za Grad Bakar*, Zagreb, 2013., str. 53., <https://www.bakar.hr/obavijesti-bakar-2/item/317-akcijski-plan-poboljsanja-kvalitete-zraka-za-grad-bakar> (pristupljeno 20. srpnja 2020.)

²³⁰ OIKON d.o.o., *Akcijski plan poboljšanja kvalitete zraka za Grad Bakar*, Zagreb, 2013., str. 53., <https://www.bakar.hr/obavijesti-bakar-2/item/317-akcijski-plan-poboljsanja-kvalitete-zraka-za-grad-bakar> (pristupljeno 20. srpnja 2020.)

²³¹ OIKON d.o.o., *Akcijski plan poboljšanja kvalitete zraka za Grad Bakar*, Zagreb, 2013., str. 53., <https://www.bakar.hr/obavijesti-bakar-2/item/317-akcijski-plan-poboljsanja-kvalitete-zraka-za-grad-bakar> (pristupljeno 20. srpnja 2020.)

²³² OIKON d.o.o., *Akcijski plan poboljšanja kvalitete zraka za Grad Bakar*, Zagreb, 2013., str. 54., <https://www.bakar.hr/obavijesti-bakar-2/item/317-akcijski-plan-poboljsanja-kvalitete-zraka-za-grad-bakar> (pristupljeno 20. srpnja 2020.)

²³³ OIKON d.o.o., *Akcijski plan poboljšanja kvalitete zraka za Grad Bakar*, Zagreb, 2013., str. 54., <https://www.bakar.hr/obavijesti-bakar-2/item/317-akcijski-plan-poboljsanja-kvalitete-zraka-za-grad-bakar> (pristupljeno 20. srpnja 2020.)

²³⁴ OIKON d.o.o., *Akcijski plan poboljšanja kvalitete zraka za Grad Bakar*, Zagreb, 2013., str. 54., <https://www.bakar.hr/obavijesti-bakar-2/item/317-akcijski-plan-poboljsanja-kvalitete-zraka-za-grad-bakar> (pristupljeno 20. srpnja 2020.)

3. mjera - *Usvajanje sanacijskog programa za poboljšanje kvalitete zraka s obzirom na parametar SO₂ na utjecajnom području Rafinerije nafte Ina Rijeka*²³⁵;
 4. mjera - *Dostava/izrada sanacijskog programa za poboljšanje kvalitete zraka s obzirom na parametar H₂S na utjecajnom području Rafinerije nafte Ina Rijeka*²³⁶;
 5. mjera - *Revizija sanacijskog programa za poboljšanje kvalitete zraka s obzirom na parametar H₂S na utjecajnom području rafinerije nafte Ina Rijeka*²³⁷;
 6. mjera - *Usvajanje sanacijskog programa za poboljšanje kvalitete zraka s obzirom na parametar H₂S na utjecajnom području rafinerije nafte Ina Rijeka*²³⁸.
2. cilj - *Nadziranje provođenja sanacijskih programa i ostalih programa za smanjenje emisija onečišćujućih tvari u zrak i upoznavanje građana s provedbom*²³⁹:
 1. mjera - *Nadziranje provedbe sanacijskog programa za poboljšanje kvalitete zraka s obzirom na parametar lebdeće čestice (PM₁₀)*²⁴⁰;
 2. mjera - *Nadziranje provedbe sanacijskog programa za poboljšanje kvalitete zraka s obzirom na parametar SO₂ na utjecajnom području rafinerije nafte Ina Rijeka*²⁴¹;

²³⁵ OIKON d.o.o., *Akcijski plan poboljšanja kvalitete zraka za Grad Bakar*, Zagreb, 2013., str. 55., <https://www.bakar.hr/obavijesti-bakar-2/item/317-akcijski-plan-poboljsanja-kvalitete-zraka-za-grad-bakar> (pristupljeno 20. srpnja 2020.)

²³⁶ OIKON d.o.o., *Akcijski plan poboljšanja kvalitete zraka za Grad Bakar*, Zagreb, 2013., str. 55., <https://www.bakar.hr/obavijesti-bakar-2/item/317-akcijski-plan-poboljsanja-kvalitete-zraka-za-grad-bakar> (pristupljeno 20. srpnja 2020.)

²³⁷ OIKON d.o.o., *Akcijski plan poboljšanja kvalitete zraka za Grad Bakar*, Zagreb, 2013., str. 56., <https://www.bakar.hr/obavijesti-bakar-2/item/317-akcijski-plan-poboljsanja-kvalitete-zraka-za-grad-bakar> (pristupljeno 20. srpnja 2020.)

²³⁸ OIKON d.o.o., *Akcijski plan poboljšanja kvalitete zraka za Grad Bakar*, Zagreb, 2013., str. 56., <https://www.bakar.hr/obavijesti-bakar-2/item/317-akcijski-plan-poboljsanja-kvalitete-zraka-za-grad-bakar> (pristupljeno 20. srpnja 2020.)

²³⁹ OIKON d.o.o., *Akcijski plan poboljšanja kvalitete zraka za Grad Bakar*, Zagreb, 2013., str. 57., <https://www.bakar.hr/obavijesti-bakar-2/item/317-akcijski-plan-poboljsanja-kvalitete-zraka-za-grad-bakar> (pristupljeno 20. srpnja 2020.)

²⁴⁰ OIKON d.o.o., *Akcijski plan poboljšanja kvalitete zraka za Grad Bakar*, Zagreb, 2013., str. 57., <https://www.bakar.hr/obavijesti-bakar-2/item/317-akcijski-plan-poboljsanja-kvalitete-zraka-za-grad-bakar> (pristupljeno 20. srpnja 2020.)

²⁴¹ OIKON d.o.o., *Akcijski plan poboljšanja kvalitete zraka za Grad Bakar*, Zagreb, 2013., str. 57., <https://www.bakar.hr/obavijesti-bakar-2/item/317-akcijski-plan-poboljsanja-kvalitete-zraka-za-grad-bakar> (pristupljeno 20. srpnja 2020.)

3. mjera - *Nadziranje provedbe sanacijskog programa za poboljšanje kvalitete zraka s obzirom na parametar H₂S na utjecajnom području rafinerije nafte Ina Rijeka*²⁴².

6.3.7. Nadležna i odgovorna tijela za provedbu Akcijskog plana

Grad Bakar je nadležan za provedbu Akcijskog plana poboljšanja kvalitete zraka. No, da bi se navedene mjere u Akcijskom planu izvršile, za njihovu realizaciju su bitni i sljedeći subjekti²⁴³:

- INA Rafinerija nafte d.d – lokacija Urinj;
- TE Rijeka;
- Luka Rijeka.

Osim navedenih subjekata, ključnu ulogu u provedbi ima i inspekcija zaštite okoliša na način da provodi inspeksijsku zaštitu okoliša, nadzire nepokretne izvore onečišćavanja zraka i sve ostale poslove vezane uz nepokretne izvore, vodi evidencije o obavljenim mjerenjima s podacima o mjernim mjestima i rezultatima mjerenja te o upotrijebljenom gorivu, dostavlja podatke o kvaliteti zraka i emisijama iz nepokretnih izvora i izvršava sve obveze iz Zakona o zaštiti zraka, prati provedbe plana mjera za područja druge kategorije kvalitete zraka i provedbu sanacijskog programa za područja treće kategorije kvalitete zraka, prati kvalitetu zraka u državnoj i lokalnoj mreži te provedbu mjera zaštite kvalitete zraka utvrđenih u aktu o procjeni utjecaja na okoliš po posebnom propisu.²⁴⁴

²⁴² OIKON d.o.o., *Akcijski plan poboljšanja kvalitete zraka za Grad Bakar*, Zagreb, 2013., str. 57., <https://www.bakar.hr/obavijesti-bakar-2/item/317-akcijski-plan-poboljsanja-kvalitete-zraka-za-grad-bakar> (pristupljeno 20. srpnja 2020.)

²⁴³ OIKON d.o.o., *Akcijski plan poboljšanja kvalitete zraka za Grad Bakar*, Zagreb, 2013., str. 59., <https://www.bakar.hr/obavijesti-bakar-2/item/317-akcijski-plan-poboljsanja-kvalitete-zraka-za-grad-bakar> (pristupljeno 19. srpnja 2020.)

²⁴⁴ OIKON d.o.o., *Akcijski plan poboljšanja kvalitete zraka za Grad Bakar*, Zagreb, 2013., str. 59., <https://www.bakar.hr/obavijesti-bakar-2/item/317-akcijski-plan-poboljsanja-kvalitete-zraka-za-grad-bakar> (pristupljeno 20. srpnja 2020.)

6.3.8. Izvori financiranja

U tablici 3. će se prikazati ukupni planirani troškovi izrade akcijskog programa poboljšanja kvalitete zraka za Grad Bakar sukladno s mjerama koje je potrebno poduzeti.

Tablica 3. Troškovi provedbe akcijskog programa sukladno s mjerama koje treba poduzeti za Grad Bakar

MJERA	TROŠAK
Revizija izrađenog sanacijskog programa za poboljšanje kvalitete zraka s obzirom na lebdeće čestice na utjecajnom području terminala za rasuti teret Luke Rijeka	20.000,00 kn
Uspostavljanje kontinuiranog mjerenja lebdećih čestica (PM ₁₀) na lokaciji Bakar – Luka	250.000,00 kn
Prijenos podataka na centralno računalo NZZJZPGŽ	30.000,00 kn
Revizija izrađenog sanacijskog programa za poboljšanje kvalitete zraka s obzirom na parametar SO ₂ na utjecajnom području rafinerije nafte Ina Rijeka	20.000,00 kn
UKUPNI TROŠAK	320.000,00 KN

Izvor: OIKON d.o.o., *Akcijski plan poboljšanja kvalitete zraka za Grad Bakar*, Zagreb, 2013., str. 60., <https://www.bakar.hr/obavijesti-bakar-2/item/317-akciji-plan-poboljsanja-kvalitete-zraka-za-grad-bakar> (pristupljeno 20. srpnja 2020.)

Ukupni procijenjeni trošak provođenja svih mjera koje su propisane ovim akcijskim programom iznosi 320.000,00 kn.

6.3.9. Rezultati procjene

Temeljem napatka Agencije za zaštitu okoliša (u daljnjem tekstu AZO) broj 30-12-543/13 od 13.03.2012. godine dodatno je provedena interpretacija rezultata u odnosu na donji i gornji prag procjene, na način kako to radi AZO u Godišnjem izvješću o praćenju kvalitete zraka na području Republike Hrvatske za 2010. godinu. Prema Zakonu o zaštiti zraka (NN 130/11) definiraju se:

- donji prag procjene - razina onečišćenosti ispod koje se za procjenu kvalitete okolnog zraka može koristiti samo tehnika modeliranja ili tehnika objektivne procjene;
- gornji prag procjene - razina onečišćenosti ispod koje se za procjenu kvalitete okolnog zraka može koristiti kombinacija mjerenja na stalnom mjestu i tehnika modeliranja i /ili indikativnih mjerenja.²⁴⁵

U nastavku se navode rezultati procjene prema mjernim postajama za 2011. i 2018. godinu te će se zatim navedene godine usporediti.

REZULTATI PROCJENE NA TEMELJU ŽUPANIJSKOG PROGRAMA

NA POSTAJI BAKAR - 2011. GODINA

Na postaji Bakar, u 2011. godini, od 343 obrađenih 24-satnih koncentracija sumporovog dioksida gornju granicu procjenjivanja ($75 \mu\text{g m}^{-3}$) ne prelazi niti jedan uzorak, dok donju granicu procjenjivanja ($50 \mu\text{g m}^{-3}$) prelaze 4 uzorka. Dozvoljena su samo 3 puta prekoračenja u godini, stoga je prekoračen donji prag procjene s obzirom na sumporov dioksid za vrijeme promatranja od 24 sata.²⁴⁶

Srednje godišnje koncentracije dima su ispod godišnje GV kao i ukupne taložne tvari. Isto se odnosi i na godišnje količine istaloženog olova i kadmija te srednje godišnje koncentracije amonijaka koji su ispod odgovarajućih godišnjih GV.

2018. GODINA

Prema rezultatima mjerenja sumporovog dioksida, od 331 uzorka nije zabilježeno ni jedno prekoračenje.²⁴⁷

²⁴⁵ OIKON d.o.o., *Akcijski plan poboljšanja kvalitete zraka za Grad Bakar*, Zagreb, 2013., str. 112., <https://www.bakar.hr/obavijesti-bakar-2/item/317-akcijski-plan-poboljsanja-kvalitete-zraka-za-grad-bakar> (pristupljeno 20. srpnja 2020.)

²⁴⁶ OIKON d.o.o., *Akcijski plan poboljšanja kvalitete zraka za Grad Bakar*, Zagreb, 2013., str. 112., <https://www.bakar.hr/obavijesti-bakar-2/item/317-akcijski-plan-poboljsanja-kvalitete-zraka-za-grad-bakar> (pristupljeno 20. srpnja 2020.)

²⁴⁷ Nastavni zavod za javno zdravstvo Primorsko – goranske županije, *Kvaliteta zraka na području Primorsko – goranske županije, Objedinjeni izvještaj za razdoblje 01.01. – 31.12.2018.*, Rijeka,

Srednje godišnje koncentracije dima su iznad godišnje GV, dok za ostale indikatore koje mjeri mjerna postaja Bakar, prekoračenja nisu zabilježena.²⁴⁸

USPOREDBA 2011. I 2018. GODINE

Prema navedenim indikatorima i njihovim rezultatima, možemo zaključiti kako je zrak prema mjernoj postaji Bakar za 2011. i 2018. godinu svrstan u I kategoriju kvalitete zraka, odnosno kategoriju čist ili neznatno onečišćen zrak. Iako su uočena prekoračenja u donjem pragu procjene sumporovog dioksida u 2011. godini te dima u 2018. godini., navedeni indikatori upućuju da se nije značajno promijenila kvaliteta zraka u promatranom kontekstu.

NA POSTAJI KRASICA - 2011. GODINA

Na postaji Krasica, u 2011. godini je od 360 obrađenih godišnjih koncentracija sumporovog dioksida, prekoračenje zabilježeno samo jednom te su toga dana na području proglašene Posebne mjere zaštite zdravlja ljudi i okoliša zbog dostizanja kritičnih razina sumporovog dioksida.²⁴⁹

Srednja godišnja koncentracija dima je ispod godišnje GV.

Prosječna godišnja koncentracija sumporovodika iznosi 0,8 µg/m³ i ispod su godišnje GV od 2.0 µg/m³. Tijekom 2011. godine na postaji Krasica zabilježena su dva prekoračenja dnevne GV od 5 µg/m³.²⁵⁰

2019a., str. 19., <http://www.zzjzpgz.hr/publikacije/kakvoca-zraka-na-podrucju-PGZ-objedinjeni-izvjestaj-za-2018.pdf> (pristupljeno 26. kolovoza 2020.)

²⁴⁸ Nastavni zavod za javno zdravstvo Primorsko – goranske županije, *Kvaliteta zraka na području Primorsko – goranske županije, Objedinjeni izvještaj za razdoblje 01.01. – 31.12.2018.*, Rijeka, 2019a., str. 20., <http://www.zzjzpgz.hr/publikacije/kakvoca-zraka-na-podrucju-PGZ-objedinjeni-izvjestaj-za-2018.pdf> (pristupljeno 26. kolovoza 2020.)

²⁴⁹ OIKON d.o.o., *Akcijski plan poboljšanja kvalitete zraka za Grad Bakar*, Zagreb, 2013., str. 81. i 88., <https://www.bakar.hr/obavijesti-bakar-2/item/317-akcijski-plan-poboljsanja-kvalitete-zraka-za-grad-bakar> (pristupljeno 20. srpnja 2020.)

²⁵⁰ OIKON d.o.o., *Akcijski plan poboljšanja kvalitete zraka za Grad Bakar*, Zagreb, 2013., str. 86., <https://www.bakar.hr/obavijesti-bakar-2/item/317-akcijski-plan-poboljsanja-kvalitete-zraka-za-grad-bakar> (pristupljeno 20. srpnja 2020.)

2018. GODINA

U 2018. godini od 351 uzorka mjerenja sumporovog dioksida nije zabilježeno ni jedno prekoračenje.²⁵¹

Od 351 obrađenih 24-satnih koncentracija sumporovodika nije zabilježeno ni jedno prekoračenje, dok je od 7.823 uzorka prema satnoj koncentraciji zabilježeno 6 prekoračenja, a Uredbom je dopušteno 24 prekoračenja.²⁵²

Srednje godišnje koncentracije dima su iznad godišnje GV.

USPOREDBA 2011. I 2018. GODINE

Prema navedenim rezultatima i indikatorima koje mjeri postaja Krasica, možemo uočiti da je mjerna postaja Krasica u 2011. godini, svrstana u II kategoriju kvalitete zraka odnosno onečišćen zrak zbog prekoračenja sumporovog dioksida, dok je u 2018. godini svrstana u II kategoriju kvalitete zraka zbog povišene koncentracije dima.

REZULTATI PROCENE U SKLOPU MONITORINGA INA RAFINERIJE NAFTE RIJEKA NA LOKACIJI URINJ NA AUTOMATSKOJ MJERNOJ POSTAJI KRASICA

2011. GODINA

²⁵¹ Nastavni zavod za javno zdravstvo Primorsko – goranske županije, *Kvaliteta zraka na području Primorsko – goranske županije, Objedinjeni izvještaj za razdoblje 01.01. – 31.12.2018.*, Rijeka, 2019a., str. 19., <http://www.zzjzpgz.hr/publikacije/kakvoca-zraka-na-podrucju-PGZ-objedinjeni-izvjestaj-za-2018.pdf> (pristupljeno 26. kolovoza 2020.)

²⁵² Nastavni zavod za javno zdravstvo Primorsko – goranske županije, *Kvaliteta zraka na području Primorsko – goranske županije, Objedinjeni izvještaj za razdoblje 01.01. – 31.12.2018.*, Rijeka, 2019a., str. 24., <http://www.zzjzpgz.hr/publikacije/kakvoca-zraka-na-podrucju-PGZ-objedinjeni-izvjestaj-za-2018.pdf> (pristupljeno 26. kolovoza 2020.)

Uredba o razinama onečišćujućih tvari u zraku, *Prilog 1., pod A - Granične vrijednosti koncentracija onečišćujućih tvari u zraku obzirom na zaštitu zdravlja ljudi*, Narodne novine 117/2012., https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2012_10_117_2521.html (pristupljeno 26. kolovoza 2020.)

Od 363 obrađenih 24-satnih koncentracija sumporovog dioksida gornju granicu procjenjivanja ($75 \mu\text{g m}^{-3}$) prelazi 16 uzoraka, a donju granicu procjenjivanja ($50 \mu\text{g m}^{-3}$) prelazi 43 uzorka. Također su dozvoljena 3 puta prekoračenja u godini te je i u ovom slučaju prekoračen gornji i donji prag procjene.²⁵³ Od obrađenih 8.405 satnih koncentracija sumporovog dioksida, njih 34 bilježe prekoračenje.

Od 7.899 obrađenih satnih koncentracija dušikovog dioksida niti jedan ne prelazi gornju ($140 \mu\text{g m}^{-3}$) ili donju ($100 \mu\text{g m}^{-3}$) granicu procjenjivanja. Dozvoljenih prekoračenja je 18 puta u godini. Srednja godišnja koncentracija dušikovog dioksida iznosi $10 \mu\text{g m}^{-3}$ i ispod je gornjeg i donjeg praga procjene na godišnjoj razini (28 odnosno $20 \mu\text{g m}^{-3}$).²⁵⁴

Od 363 obrađenih 24-satnih koncentracija sumporovodika niti jedan uzorak ne bilježi prekoračenja, dok je od 8.410 obrađenih satnih koncentracija sumporovodika zabilježeno 13 prekoračenja.²⁵⁵

Srednja godišnja koncentracija benzena iznosi $1,1 \mu\text{g m}^{-3}$ i ispod je gornjeg i donjeg praga procjene na godišnjoj razini ($3,5$ odnosno $2 \mu\text{g m}^{-3}$).

Prema mjerenju ozona, zabilježen je 41 dan sa ukupno 211 prekoračenja 8-satnog pomičnog prosjeka koncentracije ozona.²⁵⁶

2018. GODINA

U 2018. godini, od 354 obrađenih 24-satnih koncentracija sumporovog dioksida nisu zabilježena prekoračenja, dok su od 7.902 obrađenih satnih koncentracija,

²⁵³ OIKON d.o.o., *Akcijski plan poboljšanja kvalitete zraka za Grad Bakar*, Zagreb, 2013., str. 112., <https://www.bakar.hr/obavijesti-bakar-2/item/317-akcijski-plan-poboljsanja-kvalitete-zraka-za-grad-bakar> (pristupljeno 20. srpnja 2020.)

²⁵⁴ OIKON d.o.o., *Akcijski plan poboljšanja kvalitete zraka za Grad Bakar*, Zagreb, 2013., str. 112., <https://www.bakar.hr/obavijesti-bakar-2/item/317-akcijski-plan-poboljsanja-kvalitete-zraka-za-grad-bakar> (pristupljeno 20. srpnja 2020.)

²⁵⁵ OIKON d.o.o., *Akcijski plan poboljšanja kvalitete zraka za Grad Bakar*, Zagreb, 2013., str. 112., <https://www.bakar.hr/obavijesti-bakar-2/item/317-akcijski-plan-poboljsanja-kvalitete-zraka-za-grad-bakar> (pristupljeno 20. srpnja 2020.)

²⁵⁶ OIKON d.o.o., *Akcijski plan poboljšanja kvalitete zraka za Grad Bakar*, Zagreb, 2013., str. 90., <https://www.bakar.hr/obavijesti-bakar-2/item/317-akcijski-plan-poboljsanja-kvalitete-zraka-za-grad-bakar> (pristupljeno 20. srpnja 2020.)

zabilježena 4 prekoračenja, što je unutar Uredbom dopuštenih 24 puta tijekom kalendarske godine.²⁵⁷

Od 351 obrađenih 24-satnih koncentracija sumporovodika niti jedan uzorak ne bilježi prekoračenja, dok je od 7.823 obrađenih satnih koncentracija sumporovodika zabilježeno 6 prekoračenja, što je unutar Uredbom dopuštenih 24 puta tijekom kalendarske godine.²⁵⁸

Koncentracija benzena, toluena, ksilena i etil benzena je ispod praga procjenjivanja, dok je prema mjerenju ozona zabilježeno 5 dana sa ukupno 18 prekoračenja 8-satnog pomičnog prosjeka koncentracije ozona.²⁵⁹

USPOREDBA 2011. I 2018. GODINE

U 2011. godini, obradom i analizom podataka o emisijskom monitoringu Rafinerije nafte Rijeka na lokaciji Urinj, prema stupnju onečišćenosti zraka, područje Krasice ima II kategoriju kakvoće zraka, odnosno prekomjerno je onečišćeno sumporovim dioksidom i sumporovodikom, u oba slučaja zbog prekomjernog broja prekoračenja satnih GV te prema mjerenjima ozona.

U 2018. godini, područje Krasica je svrstana u II kategoriju kakvoće zraka prema indikatoru ozona.

REZULTATI PROCJENE U SKLOPU ISPITIVANJA LEBDEĆIH ČESTICA (PM₁₀) NA MJERNOJ POSTAJI BAKAR-LUKA, UTJECAJNOM PODRUČJU TERMINALA ZA RASUTI TERET LUKE RIJEKA U BAKRU

²⁵⁷ Nastavni zavod za javno zdravstvo Primorsko – goranske županije, *Monitoring kvalitete zraka na utjecajnom području INA Rafinerija nafte Rijeka – Urinj, Razdoblje ispitivanja: 01.01. – 31.12.2018.*, Rijeka, 2019c., str. 55., <http://iszz.azo.hr/iskzl/datoteka?id=86716> (pristupljeno 26. kolovoza 2020.)

²⁵⁸ Nastavni zavod za javno zdravstvo Primorsko – goranske županije, *Monitoring kvalitete zraka na utjecajnom području INA Rafinerija nafte Rijeka – Urinj, Razdoblje ispitivanja: 01.01. – 31.12.2018.*, Rijeka, 2019c., str. 55., <http://iszz.azo.hr/iskzl/datoteka?id=86716> (pristupljeno 26. kolovoza 2020.)

²⁵⁹ Nastavni zavod za javno zdravstvo Primorsko – goranske županije, *Monitoring kvalitete zraka na utjecajnom području INA Rafinerija nafte Rijeka – Urinj, Razdoblje ispitivanja: 01.01. – 31.12.2018.*, Rijeka, 2019c., str. 55., <http://iszz.azo.hr/iskzl/datoteka?id=86716> (pristupljeno 26. kolovoza 2020.)

2011. GODINA

Od obrađenih 180 uzoraka u 2011. godini, 24-satnih koncentracija lebdećih čestica PM₁₀ gornju granicu procjenjivanja (30 µg/m³) prelazi 75 uzoraka, a dok donju granicu procjenjivanja (20 µg/m³) prelazi 133 uzoraka. Dozvoljenih prekoračenja je 35 puta u godini te su zbog navedenog, prekoračene i gornja i donja granica. Srednja godišnja koncentracija lebdećih čestica PM₁₀ iznosi 35,6 µg/m³ i prekoračuje gornji i donji prag procjene na godišnjoj razini (28 odnosno 20 µg/m³).²⁶⁰

2018. GODINA

Od 346 obrađenih 24-satnih koncentracija lebdećih čestica PM₁₀ gornji prag procjene (35 µg/m³) prelaze 23 dnevna uzorka, dok donji prag procjene (25 µg/m³) prelaze 104 uzorka. Broj dozvoljenih prekoračenja je 35 puta u godini, pa je prema navedenom, prekoračen donji prag procjene. Srednja godišnja koncentracija lebdećih čestica PM₁₀ iznosi 21 µg/m³ te je ispod gornjeg praga, ali prelazi donji prag procjene na godišnjoj razini (28 odnosno 20 µg/m³).²⁶¹

USPOREDBA 2011. I 2018. GODINE

U 2011. godini, područje mjerne postaje Bakar-Luka zbog premašenog broja dnevnih GV, svrstano je u II kategoriju kvalitete zraka. U 2018. godini zabilježeno je 5 prekoračenja dnevne GV za lebdeće čestice PM₁₀, što je ispod Uredbom dopuštenih 35 puta u godini. Prekoračeni donji prag procjene može biti posljedica trenutnih aktivnosti na terminalu i nepovoljnih meteoroloških prilika što ukazuje na potrebu daljnjeg praćenja ovog parametra ispitivanja. Stoga je svrstano u I kategoriju kvalitete zraka odnosno čist ili neznatno onečišćen.

²⁶⁰ OIKON d.o.o., *Akcijski plan poboljšanja kvalitete zraka za Grad Bakar*, Zagreb, 2013., str. 112., <https://www.bakar.hr/obavijesti-bakar-2/item/317-akcijski-plan-poboljsanja-kvalitete-zraka-za-grad-bakar> (pristupljeno 20. srpnja 2020.)

²⁶¹ Nastavni zavod za javno zdravstvo Primorsko – goranske županije, *Mjerenje PM₁₀ frakcije lebdećih čestica na području terminala Bakar, Izvješčaj za razdoblje 01.01. – 31.12.2018.*, Rijeka, 2019b., str. 10., <http://iszz.azo.hr/iskzl/datoteka?id=86722> (pristupljeno 26. kolovoza 2020.)

6.3.10. Preporuke za poboljšanje kvalitete zraka na području Grada Bakra u okvirima Agende

Prema uočenim prekoračenjima za određene indikatore, Grad Bakar bi trebao²⁶²:

- Implementirati ciljeve i mjere očuvanja kvalitete zraka donesenih Programom zaštite okoliša, ozonskog sloja, ublažavanja klimatskih promjena i prilagodbe klimatskim promjenama u sve planske, prostorne i strateške dokumente grada. Navedena preporuka osigurala bi zaštitu prostora od prekomjernog onečišćenja zraka.
- Uvesti programe koji će financirati projekte koji će se usmjeriti na smanjenje onečišćenja zraka.
- Uspostaviti jedinstveni informacijski sustav o okolišu radi podizanja kvalitete izvještavanja.
- Donijeti kratkoročne akcijske ili sanacijske planove za one indikatore za koje su utvrđena česta prekoračenja kako bi se smanjio rizik ili trajanje takvog prekoračenja. Kratkoročnim akcijskim ili sanacijskim planom, mogle bi se predvidjeti učinkovite mjere za kontrolu, obustaviti aktivnosti koje pridonose riziku prekoračenja GV, ciljnih vrijednosti ili pragu upozorenja.
- Proširiti i osuvremeniti mreže gradskih mjernih postaja za trajno praćenje kvalitete zraka.
- Održavati zelene površine u Gradu Bakru, sprječavati njihovo smanjivanje i planirati nove zelene površine,
- Prostorno, urbanistički i prometno planirati promet na način da se potiče oblik prijevoza robe i ljudi s manjom potrošnjom goriva i emisijama.
- Pri planiranju određenih radova, potrebno je predvidjeti moguće utjecaje tih radova na kvalitetu zraka te propisati mjere kako bi se spriječile moguće negativne posljedice.
- Provoditi mjere za smanjivanje lebdećih čestica PM₁₀ iz procesa izgaranja goriva u industriji, kućanstvu, uslugama i prometu. Smanjenju emisija lebdećih

²⁶² Zelena infrastruktura, *Program zaštite zraka, ozonskog sloja, ublažavanja klimatskih promjena i prilagodbe klimatskim promjena u Primorsko – goranskoj županiji – za razdoblje 2019. - 2022.*, Zagreb, 2019., str. 76., 85., 86., 89., <https://www2.pgz.hr/doc/dokumenti/savjetovanje-s-javnoscju/2019/zrak/Nacrt%20programa.pdf> (pristupljeno 27. kolovoza 2020.)

čestica doprinijet će uvođenje najboljih raspoloživih tehnika u postrojenja, korištenje kvalitetnijeg goriva i nastavak plinifikacije.

- U luci za rasute terete u Bakru smanjiti onečišćenje zraka prilikom pretovara i transporta primjenom zatvorenih sustava.
- Uspostaviti kontinuirano mjerenje lebdećih čestica na lokaciji luke Bakar.
- Ojačati stručni kapacitet nadležnih tijela kroz edukacije, treninge te razmjenu iskustava dobre prakse.
- Još više informirati i obrazovati stanovnike o kvaliteti zraka neovisno da li se radi o neposrednim opasnostima za ljudsko zdravlje, materijalnim dobrima, za okoliš ili o prekoračenjima propisanim GV emisija u okoliš.
- Pomoću urbane inovativne akcije pokušati testirati nova rješenja za poboljšanje kvalitete zraka.
- Uz pomoć programa Obzor 2020. prioritet Društveni izazovi, Grad Bakar bi mogao osmisliti projekt kojim bi poboljšao kvalitetu zraka na području terminala za rasuti teret Luka Bakar.
- Uz pomoć LIFE programa odnosno potprogram okoliš, Grad bi mogao implementirati razne mjere koje će ujedno pridonijeti očuvanju i zaštiti okoliša.

6.4. Urbano siromaštvo

Urbano siromaštvo je jedno od najčešćih problema s kojim se gradovi svakodnevno suočavaju. Kako bi se smanjilo, partnerstvo je i urbano siromaštvo svrstalo u jednu od prioriteta tema kako bi moglo napraviti Akcijski plan koji će pomoći gradovima u smanjenju siromaštva.

U nastavku slijedi prikaz Akcijskog plana o urbanom siromaštvu.

6.4.1. Akcijski plan o urbanom siromaštvu

Urbano siromaštvo, jedno je od prioriteta Agende koje za cilj ima smanjiti siromaštvo i poboljšati uključivanje ljudi u siromaštvom ugroženim četvrtima. Navedeni cilj se smatra općim načelom za izradu Akcijskog plana partnerstva za urbano siromaštvo.²⁶³

Države koordinatori Akcijskog plana za urbano siromaštvo su²⁶⁴:

- Belgija;
- Francuska.

Članovi su²⁶⁵:

- 5 država članica: Belgija, Francuska, Njemačka, Grčka i Španjolska
- 7 gradova: Birmingham (Ujedinjeno Kraljevstvo), Daugavpils (Latvija), Kortrijk (Belgija), Keratsini-Drapetsona (Grčka), Lille (Francuska), Lodz (Poljska) i Temišvar (Rumunjska)
- 2 regije: glavni grad Bruxelles (Belgija), regija Ile de France (Francuska)
- 7 dionika: Nevladina mreža za borbu protiv siromaštva (EAPN), Mreža za promicanje prava i dobrobiti djece i mladih (Eurochild), Europska federacija nacionalnih organizacija koje rade s beskućnicima (FEANTSA), UN HABITAT, EUROCITIES, EUKN i URBACT.
- Europska komisija: Glavna uprava za regionalnu i urbanu politiku i Glavna uprava Zapošljavanje, socijalna pitanja i uključenost.

Četiri ključna prioriteta Akcijskog plana su²⁶⁶:

1. siromaštvo djece;

²⁶³ Urban Poverty Partnership, Urban agenda for the EU, *Urban Poverty Partnership, Final Action Plan*, 2018., str. 3., https://ec.europa.eu/futurium/en/system/files/ged/action_plan_urban_poverty.pdf (pristupljeno 17. srpnja 2020.)

²⁶⁴ Urban Poverty Partnership, Urban agenda for the EU, *Urban Poverty Partnership, Final Action Plan*, 2018., str. 8., https://ec.europa.eu/futurium/en/system/files/ged/action_plan_urban_poverty.pdf (pristupljeno 17. srpnja 2020.)

²⁶⁵ Urban Poverty Partnership, Urban agenda for the EU, *Urban Poverty Partnership, Final Action Plan*, 2018., str. 8., https://ec.europa.eu/futurium/en/system/files/ged/action_plan_urban_poverty.pdf (pristupljeno 17. srpnja 2020.)

²⁶⁶ Urban Poverty Partnership, Urban agenda for the EU, *Urban Poverty Partnership, Final Action Plan*, 2018., str. 3., https://ec.europa.eu/futurium/en/system/files/ged/action_plan_urban_poverty.pdf (pristupljeno 17. srpnja 2020.)

2. regeneracija urbanih područja;
3. beskućništvo;
4. ranjivost Roma.

Osim četiri glavna prioriteta, postoje dva dodatna, to su²⁶⁷:

1. pristup kvalitetnim uslugama i dobrobiti;
2. razvoj programa za prepoznavanje, nadzor i ocjenu siromaštva.

Ovaj Akcijski plan partnerstva o urbanom siromaštvu odnosi se na pitanja vezana za strukturnu koncentraciju siromaštva u Europi. Stoga su socijalna i prostorna dimenzija navele dva pristupa koja će se razmatrati:

- pristup urbanom siromaštvu koji je utemeljen na prostoru, razumijevanje gradskog siromaštva kao prostornog fenomena;
- pristup urbanom siromaštvu koji se temelji na siromašnim ljudima, razumijevanje gradskog siromaštva kao fenomena koji utječe na neke skupine ljudi više u odnosu na druge skupine bez obzira na to gdje žive.

Akcijski plan partnerstva o urbanom siromaštvu se sastoji od dvanaest akcija koje su raspoređene u pet skupina, to su²⁶⁸:

1. integrirane akcije;
2. ciljane akcije u borbi protiv siromaštva djece;
3. aktivnosti za obavljanje regeneracije urbanih područja i četvrti;
4. radnje usmjerene ka zaustavljanju beskućništva;
5. akcije za uključivanje nacionalne manjine Roma.

Integrirane akcije uključuju sljedeće:

1. Akcija broj 1. Kohezijska politika nakon 2020. godine: subvencije gradskih vlasti za borbu protiv siromaštva; gradske vlasti će se najviše orijentirati na

²⁶⁷ Urban Poverty Partnership - Urban agenda for the EU, *Urban Poverty Partnership, Final Action Plan*, 2018., str. 3., https://ec.europa.eu/futurium/en/system/files/ged/action_plan_urban_poverty.pdf (pristupljeno 17. srpnja 2020.)

²⁶⁸ Urban Poverty Partnership - Urban agenda for the EU, *Urban Poverty Partnership, Final Action Plan*, 2018., str. 9., https://ec.europa.eu/futurium/en/system/files/ged/action_plan_urban_poverty.pdf (pristupljeno 17. srpnja 2020.)

subvencije i financiranja instrumenata koji će biti važni za rješavanje urbanog siromaštva.²⁶⁹

2. Akcija broj 2. Uspostava europske mreže nacionalnih opservatorija s iskustvom u urbanom siromaštvu – predlaže se stvaranje jedinstvene europske web stranice na kojoj bi se nalazili statistički podaci o urbanom siromaštvu te bi bili dostupni urbanim vlastima i ostalim sudionicima. Za prikupljanje statističkih podataka je zadužen nacionalni opservatorij svake države članice.²⁷⁰
3. Akcija broj 3. Baza podataka o gradskom siromaštvu na razini EU – ovom akcijom želi se ukazati na važnost statističkih podataka o urbanom siromaštvu na lokalnoj razini i prema potrebi na razini sub gradskih područja. Cilj akcije je pružiti podatke o pregledu stanja djece koja su izložena siromaštvu i socijalnoj isključenosti, beskućništvu te o Romima. Prikupljenim podacima informiralo bi se nadležne urbane vlasti kako bi oni mogli povesti učinkovitiju urbanu politiku.²⁷¹

Ciljane akcije u borbi protiv siromaštva djece uključuju sljedeće:

1. Akcija broj 4. Uspostava europske garancije za djecu – djeca predstavljaju temelj borbe protiv siromaštva. Uspostava europske garancije za djecu je ulaganje od kojeg će najviše koristiti imati djeca i mladi u nepovoljnom položaju. Ulaganjem u ekonomsku garanciju smanjit će se dio nejednakosti i djeci pružiti jednake mogućnosti u borbi protiv siromaštva.²⁷²
2. Akcija broj 5. Napredak u pravcu direktive o ulaganju u djecu na temelju preporuke „Ulaganje u djecu: prekidanje ciklusa nedostataka“ – akcija je dopuna Komisijinoj preporuci iz 2013. „*Ulaganje u djecu: prekidanje kruga prikraćenosti*“. Cilj akcije je otići korak dalje u jačanju zakonodavnog tijela na

²⁶⁹ Urban Poverty Partnership - Urban agenda for the EU, *Urban Poverty Partnership, Final Action Plan*, 2018., str. 15., https://ec.europa.eu/futurium/en/system/files/ged/action_plan_urban_poverty.pdf (pristupljeno 17. srpnja 2020.)

²⁷⁰ Urban Poverty Partnership - Urban agenda for the EU, *Urban Poverty Partnership, Final Action Plan*, 2018., str. 19., https://ec.europa.eu/futurium/en/system/files/ged/action_plan_urban_poverty.pdf (pristupljeno 17. srpnja 2020.)

²⁷¹ Urban Poverty Partnership - Urban agenda for the EU, *Urban Poverty Partnership, Final Action Plan*, 2018., str. 22., https://ec.europa.eu/futurium/en/system/files/ged/action_plan_urban_poverty.pdf (pristupljeno 17. srpnja 2020.)

²⁷² Urban Poverty Partnership - Urban agenda for the EU, *Urban Poverty Partnership, Final Action Plan*, 2018., str. 30., https://ec.europa.eu/futurium/en/system/files/ged/action_plan_urban_poverty.pdf (pristupljeno 17. srpnja 2020.)

razini EU-a s ciljem promicanja učinkovitije provedbe dječjih prava u svim državama članicama EU-a.²⁷³

Aktivnosti za obavljanje regeneracije urbanih područja i četvrti uključuju sljedeće akcije:

1. Akcija broj 6. Kohezijska politika nakon 2020.: Postavljanje novog urbanog teritorijalnog cilja – trenutno programsko razdoblje Kohezijske politike se temelji na financiranju i instrumentima koji nisu u potpunosti prilagođeni složenim izazovima borbe protiv urbanog siromaštva. Stoga, akcija predlaže uspostavu novog teritorijalnog cilja Kohezijske politike 2020. za regeneraciju urbanih područja i četvrti.²⁷⁴
2. Akcija broj 7. Kohezijska politika nakon 2020.: Lokalni pakt za regeneraciju urbanih područja i četvrti (UDAN) – navedena akcija predlaže stvaranje lokalnog pakta kao instrumenta višeg fonda čiji je cilj dodjela vodećih uloga u gradskim vlastima u kreiranju strategija za UDAN.²⁷⁵

Akcije usmjerene ka zaustavljanju beskućništva:

3. Akcija broj 8. Kraj beskućništva do 2030. kroz reformu strategija socijalnog uključivanja na nacionalnoj razini – cilj EU-a i država članica je okončati beskućništvo do 2030. godine. To je dogovoreno u okviru cilja održivog razvoja Ujedinjenih naroda i obvezuje sve države članice da iskorijene siromaštvo i beskućništvo.²⁷⁶
4. Akcija broj 9. Izgradnja kapaciteta za beskućništvo pomoću fondova EU – ova akcija je usmjerena na potencijal EFRR-a, ESF-a i FEAD-a da pruže maksimalnu pomoć u borbi protiv beskućništva.²⁷⁷

²⁷³ Urban Poverty Partnership - Urban agenda for the EU, *Urban Poverty Partnership, Final Action Plan*, 2018., str. 36., https://ec.europa.eu/futurium/en/system/files/ged/action_plan_urban_poverty.pdf (pristupljeno 17. srpnja 2020.)

²⁷⁴ Urban Poverty Partnership - Urban agenda for the EU, *Urban Poverty Partnership, Final Action Plan*, 2018., str. 38., https://ec.europa.eu/futurium/en/system/files/ged/action_plan_urban_poverty.pdf (pristupljeno 17. srpnja 2020.)

²⁷⁵ Urban Poverty Partnership - Urban agenda for the EU, *Urban Poverty Partnership, Final Action Plan*, 2018., str. 41., https://ec.europa.eu/futurium/en/system/files/ged/action_plan_urban_poverty.pdf (pristupljeno 17. srpnja 2020.)

²⁷⁶ Urban Poverty Partnership - Urban agenda for the EU, *Urban Poverty Partnership, Final Action Plan*, 2018., str. 45., https://ec.europa.eu/futurium/en/system/files/ged/action_plan_urban_poverty.pdf (pristupljeno 17. srpnja 2020.)

²⁷⁷ Urban Poverty Partnership - Urban agenda for the EU, *Urban Poverty Partnership, Final Action Plan*, 2018c., str. 48.,

Akcije za uključivanje Roma obuhvaća:

5. Akcija broj 10.: Uključivanje integracije Roma u upravljanje na više razina – akcija predlaže uključivanje Roma u sve relevantne politike i službe. Zahtijeva da EU, nacionalne i lokalne vlasti rade zajedno na integraciji Roma kroz sve sektore politika.²⁷⁸
6. Akcija broj 11.: Jačanje načela desegregacije u urbanim područjima u EU – akcija predlaže da se načelo desegregacije ojača i da se u načelo uvede uredba o korištenju EU sredstava nakon 2020. Desegregacija bi trebala postati prioritet u svim programima stanovanja i obrazovanja.²⁷⁹
7. Akcija broj 12.: Olakšani pristup gradovima u sredstvima EU paralelno s uvođenjem lokalnih ex-ante uvjeta – uključivanje Roma – predlaže se uvođenje ex-ante uvjeta u fondove Kohezijske politike nakon 2020. Gradovi koji ispunjavaju ex-ante uvjete, trebali bi dobiti izravniji pristup financijskim sredstvima EU za provedbu integriranih planova za uključivanje Roma.²⁸⁰

U nastavku se navodi kratki primjer projekta grada Bergama, koji je vezan za tematsko područje Urbano siromaštvo, a kojem je cilj smanjiti gradsko siromaštvo na način da se osigura stambeni prostor i ponudi obrazovanje siromašnom dijelu stanovništva.

6.4.2. Primjer projekta „CAPACITYES“ grada Bergama

Urbano siromaštvo jedan je od najvećih problema koji pogađa talijanske gradove. Grad Bergamo, grad u Lombardiji u sjevernoj Italiji u kojem živi oko 121.000 stanovnika, samo je jedan od središta urbanog siromaštva u Italiji. Većina stanovnika

https://ec.europa.eu/futurium/en/system/files/ged/action_plan_urban_poverty.pdf (pristupljeno 17. srpnja 2020.)

²⁷⁸ Urban Poverty Partnership - Urban agenda for the EU, *Urban Poverty Partnership, Final Action Plan*, 2018., str. 50., https://ec.europa.eu/futurium/en/system/files/ged/action_plan_urban_poverty.pdf (pristupljeno 17. srpnja 2020.)

²⁷⁹ Urban Poverty Partnership - Urban agenda for the EU, *Urban Poverty Partnership, Final Action Plan*, 2018., str. 54., https://ec.europa.eu/futurium/en/system/files/ged/action_plan_urban_poverty.pdf (pristupljeno 17. srpnja 2020.)

²⁸⁰ Urban Poverty Partnership - Urban agenda for the EU, *Urban Poverty Partnership, Final Action Plan*, 2018., str. 57., https://ec.europa.eu/futurium/en/system/files/ged/action_plan_urban_poverty.pdf (pristupljeno 17. srpnja 2020.)

su imigranti. Prosjek siromaštva je oko 11,4 % domicilnih obitelji, no ako se u obzir uzmu strani državljani, siromaštvo raste na 57 %.²⁸¹

Zbog navedenog scenarija, proizašao je projekt CAPACITyES kojim će se pokušati riješiti problem gradskog siromaštva posebice nedostatak stambenog smještaja, obrazovanja siromašnih i prostorna segregacija. Cilj projekta je suzbiti siromaštvo djece i socijalnu isključenost kako bi ono bilo što manje u budućnosti.²⁸²

Projekt će koristiti integrirani pristup koji se usmjerava na budućnosti djece, smještaj siromašnih obitelji u odvojenim i zajedničkim prostorijama te prema adaptaciji zgrade za stvaranje centra koji će biti namijenjen djeci.

Projekt nudi sljedeća rješenja²⁸³:

- preuređenje dviju zgrada od koje će jedna postati privremeni stambeni prostor za siromašne obitelji s djecom, a druga zgrada će se prilagoditi u centar za djecu u kojem će djeca razvijati svoje talente i vještine u raznim aktivnostima,
- dodjela stipendija djeci kao ekonomske pomoći,
- pohađanje tečajeva za osposobljavanje kako bi naučili koje vještine mogu pružiti na tržištu rada.

Temelj projekta je sudjelovanje siromašnih s ciljem da im se pruži učinkovita pomoć kroz sva rješenja u borbi protiv siromaštva. Korisnici projekta, osobito djeca, će biti uključeni u pristup odozdo prema dolje. Još jedan cilj projekta je promijeniti način definiranja urbanih prostora u ugroženim četvrtima koje Bergamo trenutno definira te ih učiniti atraktivnim i uključivim s aktivnim sudjelovanjem djece i siromašnih obitelji u osmišljavanju inovativnih rješenja za urbanu obnovu njihovih četvrti.

Rezultati koji se očekuju od projekta su²⁸⁴:

²⁸¹ Urban innovative actions, *Bergamo; CAPACITyES – Children Against Poverty Awake the City Education System*, 2020., <https://www.uia-initiative.eu/en/uia-cities/bergamo> (pristupljeno 18. srpnja 2020.)

²⁸² CAPACITyES, *Il progetto*, 2020., <https://www.capacityes.it/il-progetto/> (pristupljeno 18. srpnja 2020.)

²⁸³ Urban innovative actions, *Bergamo; CAPACITyES – Children Against Poverty Awake the City Education System*, 2020., <https://www.uia-initiative.eu/en/uia-cities/bergamo> (pristupljeno 18. srpnja 2020.). srpnja

- održiva rješenja o privremenom smještaju;
- ublažavanje segregacije;
- osnaživanje i socijalna uključenost kroz aktivno sudjelovanje i uključivanje korisnika;
- uvođenje tečajeva i stručnih osposobljavanja kako bi imali veću mogućnost pri zapošljavanju;
- novi rekreativni prostori namijenjeni djeci i mladima u kojima će moći isprobati razne kulturne, sportske, glazbene i umjetničke aktivnosti.

Iznos ukupnog projekta je 6 milijuna eura od čega 80 % financira EU, a 20 % partneri projekta. Partneri projekta su²⁸⁵:

- Općina Bergamo;
- Socijalna zadruga RUAH;
- Socijalna zadruga Patronato San Vincenzo;
- FA zadruga;
- Udruga profesionalnih trenera PSV;
- BEST Institut - privatni centar za trening;
- ISMU - Zaklada za inicijative i studije o kulturnoj raznolikosti;
- CSI - Talijanski sportski centar Bergamo;
- PURELAB - privatno poduzeće.

Razdoblje provedbe projekta²⁸⁶:

- rujan 2019. – pokretanje postupka provedbe projekta;
- veljača 2020.– početak radova na restrukturiranju;
- siječanj 2021. – ulazak odabranih obitelji u stambenu zgradu i početak provedbe aktivnosti za djecu;
- kolovoz 2022. – kraj projekta.

²⁸⁴ Urban innovative actions, *Bergamo; CAPACITYES – Children Against Poverty Awake the City Education System*, 2020., <https://www.uia-initiative.eu/en/ua-cities/bergamo> (pristupljeno 18. srpnja 2020.). srpnja

²⁸⁵ Urban innovative actions, *CAPACITYES*, 2019., https://issuu.com/francescoalleva/docs/capacityes_ppt (pristupljeno 18. srpnja 2020.)

²⁸⁶ Urban innovative actions, *CAPACITYES*, 2019., https://issuu.com/francescoalleva/docs/capacityes_ppt (pristupljeno 18. srpnja 2020.)

7. ZAKLJUČAK

Gradovi su dom više od polovice svjetskog stanovništva i pokretači gospodarstva, a projekcije su slične i za budućnost kada se predviđa povećanje stupnja urbanizacije. Međutim, kako se razvijaju, tako postaju mjesta u kojima se javljaju razni izazovi od okolišnih do socijalnih problema. Siromaštvo, segregacija, nezaposlenost i degradacija okoliša su sve češći problemi današnjih europskih gradova i postaju prepreka u postizanju ciljeva urbanog razvoja. Zbog navedenih trendova i izazova s kojima se europski gradovi suočavaju, donesena je Urbana agenda za EU, uz ostale inicijative i instrumente koji se u okviru europske urbane politike sve češće mogu prepoznati kao dodatne mogućnosti za gradove.

Europska urbana agenda zagovara snažnije uključivanje europskih gradova i urbanih područja u zakonodavni proces EU-a. Cilj Agende je poboljšati kvalitetu, učinkovitost i djelotvornost politika urbanih područja, boljom koordinacijom različitih politika, dionika i razinom upravljanja te boljim razumijevanjem okolnosti urbanog razvoja u vezi s oblikovanjem i provedbom politika. Stoga je Agenda prepoznata kao metoda kojom se nastoji pomoći u rješavanju urbanih pitanja i ojačati suradnja između europskih gradova.

Agenda se zasniva na radu 12 partnerstava od kojih svako partnerstvo uključuje dionike koji ravnopravno surađuju. U sklopu tih prioritetnih tema izrađuju se akcijski planovi. Prioritetne teme su određene prema svakodnevnim i aktualnim problemima s kojima se europski gradovi suočavaju.

U radu su detaljnije analizirana područja prioritetnih tema koje se odnose na kvalitetu zraka te ukratko područje urbanog siromaštva. Na primjeru hrvatskog Grada Bakra analizirano je stanje na području kvalitete zraka te su prikazane daljnje smjernice za poboljšanje, uključujući okvire Urbane agende za EU. Grad je između ostalog zbog prekoračenih GV onečišćujućih tvari u zraku bio dužan izraditi Akcijski plan poboljšanja kvalitete zraka sa svrhom postizanja GV za one parametre za koje su izmjerena prekoračenja. Usporedbom pokazatelja u promatranom razdoblju od 2011. do 2018., vidljivo je poboljšanje prekoračenih vrijednosti. Kvaliteta zraka je većim

dijelom I. kategorije na svim mjernim postajama, dok su u II. kategoriju kvalitete zraka svrstana područja mjerne postaje Krasica zbog većih koncentracija dima te monitoring INA Rafinerije nafte Rijeka na automatskoj mjernoj postaji Krasica zbog povećanih prekoračenja ozona. Na temelju analize zaključno su istaknute daljnje preporuke za promatrani primjer. Nakon obrade akcijskog plana za urbano siromaštvo, u radu je prikazan primjer projekta u gradu Bergamu, kojim se nastojalo smanjiti gradsko siromaštvo i mogu potaknuti nove ideje za doprinos promatranom području. EU inicijative usmjerene prema urbanom razvoju nude brojne prilike za poboljšanje kvalitete života u europskim gradovima, što se nastoji ostvariti osim financijskom pomoći također i kroz partnerstva te povezivanjem brojnih dionika koji se bave pitanjima urbanog razvoja u EU. Time se otvaraju nove mogućnosti za hrvatske gradove da proaktivnijim pristupom u novim inicijativama budu bliže ostvarenju dugoročno održivog razvoja te da svoje potencijale i realiziraju.

LITERATURA

KNJIGE:

1. Giddens, A. i K. Birdsall, *Sociologija*, prema 4. engleskom izdanju, Zagreb, Nakladni zavod Globus, 2007.
2. Haralambos, M. i M. Holborn, *Sociologija: Teme i perspektive*, Zagreb, Golden marketing, 2002.
3. Šimunović, I., *Urbana ekonomika – petnaest tema o gradu*, Zagreb, Školska knjiga, 2007.

ČLANCI:

1. Juras Antić, I., „Urbana politika kao dio regionalne politike u Europskoj uniji i Hrvatskoj“, *Hrvatska i komparativna javna uprava: časopis za teoriju i praksu javne uprave*, vol. 12, no. 2, 2012., str. 463. – 488., <https://hrcak.srce.hr/132534> (pristupljeno 07. srpnja 2020.)
2. Bejaković, P., „Siromaštvo“, *Financijska teorija i praksa*, vol. 29, no. 1, 2005., str. 133. – 136., https://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=8870 (pristupljeno 14. srpnja 2020.)

INTERNET IZVORI:

1. Bežovan, G. et. al., *Europska urbana agenda kao okvir razvoja kohezivnih i konkurentnih gradova - Socijalna slika grada Zagreba za 2016. godinu*, Zagreb, CERANEO – centar za razvoj neprofitnih organizacija, Socijalno vijeće Grada Zagreba, 2017., https://www.zagreb.hr/UserDocsImages/arhiva/socijalna_skrb/Socijalna%20slika%20Grada%20Zagreba%202016.pdf (pristupljeno 18. lipnja 2020.)
2. CAPACITYES, *Il progetto*, 2020., <https://www.capacityes.it/il-progetto/> (pristupljeno 18. srpnja 2020.)
3. CIVITAS i ELAN, *Studija naplate zagušenja*, Zagreb, 2011., https://civinet-slohr.eu/wp-content/uploads/2016/07/studija_naplate_zagusenja_web.pdf (pristupljeno 24. kolovoza 2020.)

4. United Nations, Economic & Social Affairs, *Population 2030 – Demographic challenges and opportunities for sustainable development planning*, New York, United Nations, 2015., <https://www.un.org/en/development/desa/population/publications/pdf/trends/Population2030.pdf> (pristupljeno 23. kolovoza 2020.)
5. European Commission, *An introduction to EU Cohesion Policy 2014-2020*, 2014., https://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docgener/informat/basic/basic_2014_en.pdf (pristupljeno 10. srpnja 2020.)
6. European Commission, *Urban Agenda for the EU – Pact of Amsterdam*, 2016., https://ec.europa.eu/regional_policy/sources/policy/themes/urban-development/agenda/pact-of-amsterdam.pdf (pristupljeno 18. lipnja 2020.)
7. European Commission, *Panorama 67: Urbane inovativne akcije: Testiranje inovativnih rješenja i mjerenje rezultata*, 2019., https://ec.europa.eu/regional_policy/hr/newsroom/news/2019/01/15-01-2019-panorama-67-innovative-concrete-solutions-to-urban-challenges (pristupljeno 14. srpnja 2020.)
8. European Union - European Regional Development Fund, *URBACT – Driving change for better cities*, 2020a., <https://urbact.eu/> (pristupljeno 14. srpnja 2020.)
9. European Union - European Regional Development Fund, *URBACT – Driving change for better cities*, 2020b., <https://urbact.eu/vi%C5%A1e-o-urbact-u> (pristupljeno 14. srpnja 2020.)
10. European Union – Regional Policy, *Cities of tomorrow, Challenges, visions, ways forward*, 2011., https://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docgener/studies/pdf/citiesoftomorrow/citiesoftomorrow_final.pdf (pristupljeno 15. srpnja 2020.)
11. Europska komisija, *Urbana dimenzija politika EU-a – ključne značajke plana EU-a za gradove*, 2014., <https://ec.europa.eu/transparency/regdoc/rep/1/2014/HR/1-2014-490-HR-F1-1.Pdf> (pristupljeno 07. srpnja 2020.)
12. Europska komisija, *Program EU-a za gradove*, Panorama br. 58, 2016., https://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docgener/panorama/pdf/mag58/mag58_hr.pdf (pristupljeno 18. lipnja 2020.)

13. Europska komisija, *Europski fond za regionalni razvoj*, 2020a., https://ec.europa.eu/regional_policy/hr/funding/erdf/ (pristupljeno 15. srpnja 2020.)
14. Europska komisija, *Financiranje gradova*, 2020b., https://ec.europa.eu/info/eu-regional-and-urban-development/topics/cities-and-urban-development/funding-cities_hr (pristupljeno 20. lipnja 2020.)
15. Europska komisija, *Glavna investicijska politika EU-a*, 2020c., https://ec.europa.eu/regional_policy/index.cfm/hr/policy/what/investment-policy/ (pristupljeno 08. srpnja 2020.)
16. Europska komisija, *Kohezijski fond*, 2020d., https://ec.europa.eu/regional_policy/hr/funding/cohesion-fund/ (pristupljeno 16. srpnja 2020.)
17. Europska komisija, *Međunarodna urbana suradnja*, 2020e., https://ec.europa.eu/regional_policy/en/policy/cooperation/international/urban/ (pristupljeno 14. srpnja 2020.)
18. Europska komisija, *Mreža za urbani razvoj*, 2020f., https://ec.europa.eu/regional_policy/en/policy/themes/urban-development/network/ (pristupljeno 14. srpnja 2020.)
19. Europska komisija, *Nova kohezijska politika*, 2020g., https://ec.europa.eu/regional_policy/hr/2021_2027/ (pristupljeno 07. srpnja 2020.)
20. Europska komisija, *Plan EU-a za gradove*, 2020h., https://ec.europa.eu/info/eu-regional-and-urban-development/topics/cities-and-urban-development/urban-agenda-eu_hr#prioritetne-teme (pristupljeno 18. lipnja 2020.)
21. Europska komisija, *Urbana dimenzija kohezijske politike*, 2020i., https://ec.europa.eu/regional_policy/hr/policy/themes/urban-development/ (pristupljeno 15. kolovoza 2020.)
22. Europska komisija, *Urbani razvoj*, 2020j., https://ec.europa.eu/regional_policy/hr/policy/themes/urban-development/ (pristupljeno 07. srpnja 2020.)
23. Europska komisija, *Zakonodavni prijedlog Europske komisije o kohezijskoj politici nakon 2020. godine*, 2020k.,

- https://ec.europa.eu/regional_policy/en/policy/themes/urban-development/
(pristupljeno 14. srpnja 2020.)
24. Europska poduzetnička mreža, *Program za zaštitu okoliša i klimatske akcije – LIFE*, 2020., <http://www.een.hr/hr/program-za-zastitu-okolisa-i-klimatske-akcije-life> (pristupljeno 16. srpnja 2020.)
 25. Europska unija, *Europski socijalni fond*, 2020a., <http://europski-fondovi.eu/program/europski-socijalni-fond> (pristupljeno 15. srpnja 2020.)
 26. Europska unija, *Fond europske pomoći za najpotrebitije*, 2020b., <http://www.fead.hr/> (pristupljeno 16. srpnja 2020.)
 27. Europski fond za regionalni razvoj, *Urbane inovativne akcije*, 2020., <https://www.uia-initiative.eu/en/uia-cities/clujnapoca> (pristupljeno 14. srpnja 2020.)
 28. Europski parlament, *Europski fond za regionalni razvoj (EFRR)*, 2020., <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/hr/sheet/95/europski-fond-za-regionalni-razvoj-efrr-> (pristupljeno 15. srpnja 2020.)
 29. Europski strukturni i investicijski fondovi, *Integrirana teritorijalna ulaganja*, 2020., <https://strukturnifondovi.hr/integrirana-teritorijalna-ulaganja/> (pristupljeno 13. srpnja 2020.)
 30. Europsko vijeće, *Europski fond za strateška ulaganja*, 2020., <https://www.consilium.europa.eu/hr/policies/investment-plan/strategic-investments-fund/> (pristupljeno 15. kolovoza 2020.)
 31. Eurostat, *Eurostat regional yearbook, 2019 edition, Focus on European cities*, 2019., <https://ec.europa.eu/eurostat/documents/3217494/10095393/KS-HA-19-001-EN-N.pdf/d434affa-99cd-4ebf-a3e3-6d4a5f10bb07> (pristupljeno 23. kolovoza 2020.)
 32. Eurostat, *People at risk of poverty or social exclusion*, 2020a., https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/t2020_50/default/table?lang=en (pristupljeno 18. kolovoza 2020.)
 33. Eurostat, *Statistički podaci o stanovanju*, 2020b., https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Housing_statistics/hr (pristupljeno 23. kolovoza 2020.)

34. Eurostat, *Struktura i starenje stanovništva*, 2020c., https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Population_structure_and_ageing/hr (pristupljeno 23. kolovoza 2020.)
35. Eurostat, *Unemployment by sex and age*, 2020d., https://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=une_rt_a&lang=en (pristupljeno 18. kolovoza 2020.)
36. Gojević, I., „Amsterdamski pakt“, U: Matković, I. et al., *Vizije gradova i prostora međunarodne preporuke za prostorni i urbani razvoj*, Zagreb, Hrvatski zavod za prostorni razvoj, 2017., str. 82. – 115., https://mgipu.gov.hr/UserDocsImages/Zavod/Publikacije/Vizije_gradova_web.pdf (pristupljeno 06. srpnja 2020.)
37. Jakopec, S., „Povelja iz Barcelone“ U: Matković, I. et al., *Vizije gradova i prostora međunarodne preporuke za prostorni i urbani razvoj*, Zagreb, Hrvatski zavod za prostorni razvoj, 2017., str. 6. – 37., https://mgipu.gov.hr/UserDocsImages/Zavod/Publikacije/Vizije_gradova_web.pdf (pristupljeno 19. kolovoza 2020.)
38. Hamza, C. et al., *Uloga gradova u kohezijskoj politici od 2014. do 2020.*, Bruxelles, Europski parlament, 2014., [https://www.eroparl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2014/529075/IPOL_STU\(2014\)529075\(SUM01\)_HR.pdf](https://www.eroparl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2014/529075/IPOL_STU(2014)529075(SUM01)_HR.pdf) (pristupljeno 08. srpnja 2020.)
39. HSL, *HSL invests one million euro sin reducing emissions*, 2016., <https://www.hsl.fi/en/news/2016/hsl-invests-one-million-euros-reducing-emissions-9094> (pristupljeno 24. kolovoza 2020.)
40. Kranjčević, J., *Proces pridruživanja Europskoj uniji i prostorno uređenje Hrvatske*, Zagreb, Ministarstvo zaštite okoliša, prostornog uređenja i graditeljstva Zagreb, <http://www.ijf.hr/Eu3/kranjcevic.pdf> (pristupljeno 13. srpnja 2020.)
41. Maleković, S. et al., *Utjecaj kohezijske politike na regionalnu politiku i razvoj Hrvatske*, Zagreb, 2018., <https://polocro28.irmo.hr/wp-content/uploads/2018/07/PP-Utjecaj-Kohezijske-politike-na-regionalnu-politiku-i-razvoj-Hrvatske.pdf> (pristupljeno 08. srpnja 2020.)
42. Maletić, I. et al., *EU vodič za uspješan i održiv razvoj gradova i općina*, posebno izdanje, Zagreb, Ured zastupnice u Europskom parlamentu Ivane

- Maletić, 2017., https://issuu.com/ivanamaletic/docs/eu_vodic_final
(pristupljeno 06. srpnja 2020.)
43. Ministarstvo prostornog uređenja, graditeljstva i državne imovine, *Leipziška povelja o održivim europskim gradovima*, 2007., https://mgipu.gov.hr/UserDocsImages//dokumenti/Prostorno/TeritorijalnaKohezija//Leipziska_Povelja.pdf (pristupljeno 15. kolovoza 2020.)
44. Ministarstvo prostornog uređenja, graditeljstva i državne imovine, *UN HABITAT*, 2020., <https://mgipu.gov.hr/UserDocsImages/5393> (pristupljeno 19. kolovoza 2020.)
45. Ministarstvo regionalnog razvoja i fondova Europske unije, *Smjernice za izradu strategije razvoja urbanih područja, praćenje njihove provedbe i vrednovanje*, Verzija 1.0., Zagreb, 2015., <https://razvoj.gov.hr/UserDocsImages/O%20ministarstvu/Regionalni%20razvoj/Smjernice%20za%20izradu%20strategije%20razvoja%20urbanih%20podrucja%20pra%20enje%20njihove%20provedbe%20i%20vrednovanje.pdf> (pristupljeno 06. srpnja 2020.)
46. Ministarstvo uprave, *Što su zadaci Europske investicijske banke?*, 2020., <https://uprava.gov.hr/sto-su-zadaci-europske-investicijske-banke14029/14029>
(pristupljeno 14. srpnja 2020.)
47. Ministarstvo znanosti i obrazovanja, *Obzor 2020.*, 2020., <https://www.obzor2020.hr/obzor2020/sto-je-obzor-2020> (pristupljeno 16. srpnja 2020.)
48. Nastavni zavod za javno zdravstvo Primorsko – goranske županije, *Kvaliteta zraka na području Primorsko – goranske županije, Objedinjeni izvještaj za razdoblje 01.01. – 31.12.2018.*, Rijeka, 2019a., <http://www.zzjzpgz.hr/publikacije/kakvoca-zraka-na-podrucju-PGZ-objedinjeni-izvjestaj-za-2018.pdf> (pristupljeno 26. kolovoza 2020.)
49. Nastavni zavod za javno zdravstvo Primorsko – goranske županije, *Mjerenje PM₁₀ frakcije lebdećih čestica na području terminala Bakar, Izvještaj za razdoblje 01.01 – 31.12.2018.*, Rijeka, 2019b., <http://iszz.azo.hr/iskzl/datoteka?id=86722> (pristupljeno 26. kolovoza 2020.)
50. Nastavni zavod za javno zdravstvo Primorsko – goranske županije, *Monitoring kvalitete zraka na utjecajnom području INA Rafinerija nafte Rijeka*

- *Urinj, Razdoblje ispitivana: 01.01. – 31.12.2018.*, Rijeka, 2019c., <http://iszz.azo.hr/iskzl/datoteka?id=86716> (pristupljeno 26. kolovoza 2020.)
51. Nato revizija, *Rast stanovništva: Definiirajući izazovi 21. stoljeća*, 2020., https://www.nato.int/docu/review/2011/Climate-Action/Population_growth_challenge/CR/index.htm (pristupljeno 07. srpnja 2020.)
52. OIKON d.o.o., *Akcijski plan poboljšanja kvalitete zraka za Grad Bakar*, Zagreb, 2013., <https://www.bakar.hr/obavijesti-bakar-2/item/317-akcijski-plan-poboljsanja-kvalitete-zraka-za-grad-bakar> (pristupljeno 19. srpnja 2020.)
53. Partnership for Air Quality, Urban agenda for the EU, *Partnership for Air Quality, Final Draft Action Plan*, 2017., https://ec.europa.eu/futurium/en/system/files/ged/ua_paq_-_final_plan_action_plan.pdf (pristupljeno 18. srpnja 2020.)
54. Partnership for Air Quality, Urban agenda for the EU, *Code of Good Practice for Cities Air Quality Plans, Part IV, Inspiring Examples*, 2018a., https://ec.europa.eu/futurium/en/system/files/ged/cgp_for_cities_aqps_part_iv.pdf (pristupljeno 24. kolovoza 2020.)
55. Partnership for Air Quality, Urban Agenda for the EU, *Position Paper, On the fitness check of the EU ambient Air quality directives, Recommendations to improve the implementation of air quality legislation and identify regulation gaps in the urban environment*, 2018b., https://ec.europa.eu/futurium/en/system/files/ged/1.ua-aqp-position_paper-fitness.check_aagd.pdf (pristupljeno 24. kolovoza 2020.)
56. Primorsko-goranska županija, Grad Bakar, *Izvešće o stanju u prostoru Grada Bakra za razdoblje od 2015. – 2018. godine*, Zagreb, 2015., https://zavod.pgz.hr/SN_JLS/Izvjescia_o_stanju_u_prostoru/Grad_Bakar_IZ_04_02_2016.pdf (pristupljeno 19. srpnja 2020.)
57. Savić, Z. et al., *Kohezijska politika Europske unije i Hrvatska 2014. – 2020., Vodič kroz strateški okvir i pregled mogućnosti financiranja*, Zagreb, Hrvatska gospodarska komora, 2015., <https://izvoz.gov.hr/UserDocsImages/dokumenti/Kohezijska%20politika%20EU%20i%20Hrvatska%202014.-2020..pdf> (pristupljeno 08. srpnja 2020.)

58. Smart Solar Charging, *About Smart Solar Charging*, 2020a., <https://smartsolarcharging.eu/en/about-smart-solar-charging/> (pristupljeno 24. kolovoza 2020.)
59. Smart Solar Charging, *Smart Solar Charging finalist prestigious European Regiostars Awards*, 2020b., <https://smartsolarcharging.eu/en/smart-solar-charging-finalist-prestigious-european-regiostars-awards/> (pristupljeno 24. kolovoza 2020.)
60. Središnji državni portal – Vlada Republike Hrvatske, *Europa 2020.*, 2020., <https://vlada.gov.hr/europa-2020/19454> (pristupljeno 15. kolovoza 2020.)
61. Transport for London, *Congestion Charge*, 2020., <https://tfl.gov.uk/modes/driving/congestion-charge?cid=pp020> (pristupljeno 24. kolovoza 2020.)
62. Turistička zajednica grada Bakra, *Grad Bakar*, 2020., <https://www.tz-bakar.hr/bakar/upoznajte-nas/grad-bakar> (pristupljeno 19. srpnja 2020.)
63. Udruga gradova, *Pokrenuta Urbana agenda za efikasnije uključivanje gradova u zakonodavni proces EU*, 2016a., <https://www.udruga-gradova.hr/pokrenuta-urbana-agenda-za-efikasnije-ukljucivanje-gradova-u-zakonodavni-proces-eu/> (pristupljeno 18. kolovoza 2020.)
64. Udruga gradova, *Program rada u sklopu Urbane agende za EU*, 2016b., <https://www.udruga-gradova.hr/wordpress/wp-content/uploads/2016/06/Program-rada-u-sklopu-Urbane-agende-za-EU.pdf> (pristupljeno 09. srpnja 2020.)
65. Udruga gradova, *Urbana agenda za EU – novi web portal*, 2018., <https://www.udruga-gradova.hr/urbana-agenda-za-eu-novi-web-portal/> (pristupljeno 16. lipnja 2020.)
66. Udruga gradova, *Uspostavljanje Urbane agende za EU „Amsterdamski pakt“*, 2016c., <https://www.udruga-gradova.hr/wordpress/wpcontent/uploads/2016/06/Amsterdamski-sporazum-nacrt.pdf> (pristupljeno 16. lipnja 2020.)
67. Unuk, L., *Urbana agenda Europske unije – cjelovito planiranje urbanog razvoja*, 2017., <http://aktivirajkarlovac.net/2017/10/urbana-agenda-europske-unije-cjelovito-planiranje-urbanog-razvoja/> (pristupljeno 18. lipnja 2020.)
68. Urbanex d.o.o. i Gradski ured za strategijsko planiranje i razvoj grada Zagreba, *Analiza EU konteksta planiranja i usporedivosti gradova za urbanu*

- aglomeraciju Zagreb*, Zagreb, Urbanex d.o.o., 2017., https://www.zagreb.hr/UserDocsImages/gu%20za%20strategijsko%20planiranje/Analiza%20EU%20konteksta%20planiranja%20i%20usporedivosti%20gradova%20za%20UAZ_29_1_18.pdf (pristupljeno 07. srpnja 2020.)
69. Urbanex d.o.o. i Gradski ured za strategijsko planiranje i razvoj grada Zagreba, *Komparativna analiza izrade i provedbe razvojnih strategija europskih gradova*, Zagreb, Urbanex d.o.o., 2019., <https://www.zagreb.hr/UserDocsImages/gu%20za%20strategijsko%20planiranje/Komparativna%20analiza%20izrade%20i%20provedbe%20razvojnih%20strategija%20europskih%20gradova.pdf> (pristupljeno 07. srpnja 2020.)
70. Urban Poverty Partnership, Urban agenda for the EU, *Urban Poverty Partnership, Final Action Plan*, 2018., https://ec.europa.eu/futurium/en/system/files/ged/action_plan_urban_poverty.pdf (pristupljeno 17. srpnja 2020.)
71. Urban innovative actions, *CAPACITYES*, 2019., https://issuu.com/francescoalleva/docs/capacityes_ppt (pristupljeno 18. srpnja 2020.)
72. Urban innovative actions, *Bergamo; CAPACITYES – Children Against Poverty Awake the City Education System*, 2020., <https://www.uia-initiative.eu/en/uia-cities/bergamo> (pristupljeno 18. srpnja 2020.)
73. Zelena infrastruktura, *Program zaštite zraka, ozonskog sloja, ublažavanja klimatskih promjena i prilagode klimatskim promjena u Primorsko – goranskoj županiji – za razdoblje 2019. - 2022.*, Zagreb, 2019., <https://www2.pgz.hr/doc/dokumenti/savjetovanje-s-javnoscu/2019/zrak/Nact%20programa.pdf> (pristupljeno 27. kolovoza 2020.)

ZAKONI I UREDBE:

1. Uredba o razinama onečišćujućih tvari u zraku, Narodne novine 117/2012, https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2012_10_117_2521.html (pristupljeno 26. kolovoza 2020.)
2. Zakon o regionalnom razvoju Republike Hrvatske, Narodne novine 147/14, 123/17, 118/18, <https://www.zakon.hr/z/239/Zakon-o-regionalnom-razvoju-Republike-Hrvatske> (pristupljeno 14. kolovoza 2020.)

POPIS TABLICA

Tablica 1. Granične (GV) i tolerantne vrijednosti (TV) koncentracija onečišćujućih tvari u zraku s obzirom na zdravlje ljudi za 2011. godinu za Grad Bakar80

Tablica 2. Granična vrijednost razina ukupne taložne tvari (UTT) i sadržaja metala u njoj za Grad Bakar za 2011. godinu81

Tablica 3. Troškovi provedbe akcijskog programa s mjerama koje treba poduzeti za Grad Bakar.....89

SAŽETAK

Europska unija prepoznaje sve veću ulogu gradova kao pokretača razvoja. Urbana agenda Europske unije (EU) je inicijativa EU kojom se nastoji ostvariti veće uključivanje europskih gradova i urbanih područja u upravljanje razvojem i provedu urbane politike.

Cilj rada je prikazati opravdanost snažnijeg usmjeravanja prema razvoju gradova u EU (što se danas također prepoznaje iz novih instrumenata, inicijativa usmjerenih prema europskim urbanim područjima), a zatim detaljnije objasniti ulogu nove inicijative EU-a, spomenute Agende, kao i analizirati dostupne rezultate provedbe koji su vezani za prioritetne teme Agende. Za detaljniju analizu odabrano je područje kvalitete zraka, uz kraći osvrt na područje urbanog siromaštva.

Nakon prikaza glavnih obilježja urbanog razvoja i važnosti gradova kao pokretača gospodarskog razvoja te izazova s kojima se gradovi suočavaju, u radu je prikazana urbana politika, smjernice EU za razvoj gradova, prije detaljnije obrade Agende. U radu se Agenda prikazuje sustavno, od pojma, potrebe i uspostave, najvažnijih ciljeva, područja primjene i instrumenata financiranja provedbe, do razrade radnog programa te se završno pobliže analizira provedba odabranih primjera.

Analiza i komparacija prikazana u radu rezultirala je preporukama, koje se ističu i na primjeru hrvatskog grada Bakra te je dokazano da EU inicijative usmjerene prema urbanom razvoju nude brojne prilike za poboljšanje kvalitete života u europskim gradovima, što se nastoji ostvariti osim financijskom pomoći također kroz partnerstva te povezivanjem brojnih dionika koji se bave pitanjima urbanog razvoja. Time se otvaraju i mogućnosti za hrvatske gradove da proaktivnijim pristupom u novim inicijativama budu bliže ostvarenju dugoročno održivog razvoja te da realiziraju svoje potencijale.

Ključne riječi: Urbana agenda, urbana politika, Europska unija, Bakar

SUMMARY

The European Union recognizes the growing role of cities as drivers of development. The Urban Agenda for the European Union (EU) is an initiative of the EU that seeks to achieve greater involvement of European cities and urban areas in managing development and implementation of the urban policy.

The aim of this work is to show, the justification of a stronger focus on urban development in the EU (which is also recognized today by new instruments, initiatives that are directed towards European urban areas), and then to explain in more detail the role of the new EU initiative, the mentioned Agenda, as well as to analyse Agenda's topics. For a more detailed analysis, the area of air quality was selected, with a brief overview for the area of urban poverty.

After presenting the main features of urban development, the importance of cities as drivers of economic development and the challenges that can be seen in the cities, this work presents urban policy, EU guidelines for the urban development, before elaborating on the Agenda. This thesis presents the Agenda systematically, from the concept, need and establishment, the most important aims, thematic areas and instruments for financing the implementation, to the elaboration of the work program and analyses the implementation of the selected examples.

The analysis and comparison presented in this final thesis resulted with recommendations, applied also to the example of the Croatian city, Bakar. It is proven that EU initiatives focused on urban development offer numerous opportunities to improve the quality of life in European cities, which is also planned to achieve with partnerships and connecting a number of stakeholders dealing with urban development issues, not only through direct financing. Thereby different opportunities for proactive approach in using new initiatives are opened for Croatian cities, which can contribute to being closer to achieve long-term sustainable development and to realize their potential.

Keywords: Urban agenda, urban policy, European Union, Bakar